

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**ESKİÇAĞ'DA ORTA - DOĞU KARADENİZ SAHİL ŞERİDİ VE BU
HAVZADA YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR**

(Samsun – Ordu – Giresun – Trabzon – Rize – Artvin)

Yüksek Lisans Tezi

Fatih DİZDAR

(162004012)

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Rahim KIZGUT

2019

GİRESUN

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 17.06.2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Yeterlilik öğrencisi Fatih DİZDAR 'ın **ESKİÇAĞDA ORTA-DOĞU KARADENİZ SAHİL ŞERİDİ VE BU HAVZADA YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR (Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin)** başlıklı tezini incelemiş olup aday 05/072019 tarihinde, saat 10:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Özdemir KOÇAK	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Rahim KIZGUT	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Selim KARAKAŞ	

ONAY

...../...../201..

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “**Eskiçağ’da Orta - Doğu Karadeniz Sahil Şeridi ve Bu Havzada Yapılan Arkeolojik Çalışmalar (Samsun – Ordu – Giresun – Trabzon – Rize – Artvin)**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05/07/2019

FATİH DİZDAR

ÖNSÖZ

Orta ve Doğu Karadeniz sahil şeridinde yer alan Samsun, Ordu, Giresun, Rize, Artvin illeri ve ilçelerini kapsayan bu çalışma; bölgenin tarihi ve arkeolojik zenginliğini ortaya çıkarmak, bu illerde yapılmış olan çalışmaları toplu bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Orta ve Doğu Karadeniz Bölgelerinin Eskiçağ Tarihi ve Arkeolojisi üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Tüm olumsuzluklara rağmen yapmış olduğumuz bu çalışma sırasında konu ile ilgili tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve elde edilen bilgiler, bazı bölgelere yapmış olduğumuz saha çalışmaları ile desteklenerek konuya ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Bu tezimizde sözü edilen bölgede kazı ve araştırmalar yapmış olan T. Özgüç, N. Özgüç, U. Bahadır Alkım, Ö. Bilgi, S. Yücel Şenyurt, Ş. Dönmez, M. Özsait, İ.K. Kökten gibi bilim insanlarının eserlerinde faydalanılmıştır. Bölgede araştırmalar yapan bilim insanlarının konu ile ilgili tüm araştırmaları incelenmiş ancak konu içerisinde doğrudan yararlanılan kaynaklar kaynakçada gösterilmiştir.

Eskiçağ tarihine yönelmemi sağlayan ve araştırma esnasında bana yol göstererek benden hiçbir yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Rahim Kızılgut'a, alan çalışmaları ve müze çalışmaları esnasında bana yol arkadaşlığı yapan sevgili dostum Zeki Damcı'ya, metin içinde dilbilgisi incelemesi yaparak metnin Türk Dil Kurumu imla kurallarına göre düzenlenmesinde bana yardımcı olan Sevgül Yılmaz'a, özellikle Giresun hakkında araştırmalarım sırasında bana destek veren müze görevlisi Sanat Tarihçisi arkadaşım Mahmut Çapkın'a teşekkürü bir borç bilirim.

Fatih DİZDAR

Giresun 2019

ÖZET

Bu çalışmada, Orta ve Doğu Karadeniz sahil şeridinde (Samsun – Ordu – Giresun – Trabzon – Rize – Artvin) yapılan arkeolojik çalışmalar ve bölgenin Eskiçağ Tarihi üzerinde durulmuştur.

Orta Karadeniz Bölümü Sinop ilinin doğusu ile Melet Irmağı arasına sınırlandırılmıştır. Orta Karadeniz Bölümü'nde dağların fazla yükseltiye sahip olmaması bölgenin tarımsal alanda ve ulaşım alanında gelişmesine zemin hazırlamıştır. Doğu Karadeniz Bölümü'nün sınırlarını ise Melet Irmağı ile Artvin il sınırları oluşturmaktadır. Dağların hemen kıyıya paralel olarak uzanması bölgenin Orta Karadeniz'e göre hem yerleşiminin oluşumunu hem de ulaşım, ekonomi gibi durumlarını olumsuz etkilemiştir.

Antik kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda Antik Dönemde Orta Karadeniz ve Doğu Karadeniz sahil şeridinde çeşitli milletler yaşamıştır. Bunların dışında bölge, dışarıdan gelerek bu bölgeye hâkim olmak için çaba harcayan toplulukların mücadele alanı da olmuştur. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin coğrafi yapısının gür ormanla kaplı olması bölgede Antik Dönem ile ilgili araştırmaların yapılmasını zorlaştırmıştır. Orta Karadeniz Bölümünde yer alan Samsun ilinde gerek yüzey araştırmaları gerekse kazı çalışmaları Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerine nispeten daha fazla yapılmıştır. Bunda bölgenin coğrafi yapısının Doğu Karadeniz'e oranla elverişli olması etkili olmuştur. Orta ve Doğu Karadeniz sahil şeridinde Samsun ilinde bulunan Dündartepe, İkiztepe, Ordu ilinde bulunan Kurul Kalesi, Giresun ilinde bulunan Giresun Adası bu bölgede önemli arkeolojik çalışmaların yapıldığı alanlar olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yüzey araştırması, Kazı, Tümülüs, Höyük, Yamaç Yerleşmesi, Nekropol

ABSTRACT

In this study, the archeological studies carried out in the Central and Eastern Black Sea coastline (Samsun - Ordu - Giresun - Trabzon - Rize - Artvin) and the Ancient History of the region were emphasized.

Central Black Sea region is bordered to between the east of Sinop province and Melet River. The lack of high mountains in the Central Black Sea region provided the ground for the development of the region in agricultural area and transportation. The border of the Eastern Black Sea region is between the Melet River and Artvin Province. The extension of the mountains parallel to the shore had a negative effect on the social conditions of the region as well as the settlement, transportation and economy of the region compared to the Central Black Sea region.

In line with the information obtained from ancient sources, various nations lived in the coastline of the Central Black Sea and the Eastern Black Sea during the Antique Period. Apart from these, it has been the field of struggle for the communities that make efforts to dominate this region. The geographic structure of the Eastern Black Sea Region, especially covered with lush forest, made it difficult to conduct research on the ancient period in the region. In the province of Samsun, which is located in the Central Black Sea region, both surveys and preparatory works have been made more frequently than in Ordu, Giresun, Trabzon, Rize and Artvin provinces in the Eastern Black Sea Region. Thus, the geographical structure of the region in the Eastern Black Sea region was favorable. Düdartepe and İkiztepe located in the province of Samsun, Kurul Castle located in the province of Ordu, Giresun Island located in the province of Giresun are important areas of archaeological studies in Central and Eastern Black Sea region.

Keywords: Surface Survet, Excavation, Tumulus, Slope Settlement, Nekropol

KISALTMALAR

AS	: Anatolian Studies
AUZEF	: Açıköğretim Uzaktan Eğitim Fakültesi
A.Ü	: Atatürk Üniversitesi
BELLESEN	: Türk Tarih Kurumu Süreli Yayını
BİLİG	: Ahmet Yesevi Üniversitesi Süreli Yayını
CEDRUS	: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi
DTCFD	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
GAÇ	: Geç Antik Çağ
GDC	: Geç Demir Çağı
GKÇ	: Geç Kalkolitik Çağ
İTÇ	: İlk Tunç Çağı
KTVKK	: Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu
ODÇ	: Orta Demir Çağı
OLBA	: Kilikya Arkeolojisini Araştırma Merkezi Süreli Yayını
OTÇ	: Orta Tunç Çağı
TAD	: Türkiye Arkeoloji Dergisi
TMMOB	: Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği
TTK	: Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI	I
YEMİN METNİ	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	1
AMAÇ VE YÖNTEM.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. BÖLGENİN COĞRAFYASI VE TARİHİ COĞRAFYASI	4
1.1. Fiziki Coğrafya.....	5
1.1.1. Bölgenin Konumu ve Sınırları.....	5
1.1.2. Bölgenin İklimi ve Bitki Örtüsü	6
1.1.3. Yeryüzü Şekilleri.....	7
1.1.1.3.1. Dağlar.....	7
1.1.1.3.2. Göller	8
1.1.1.3.3. Ovalar.....	8
1.1.1.3.4. Akarsular.....	8
1.2. Tarihi Coğrafya	9
1.2.1. Bölgenin Antik Çağdaki Genel Özellikleri.....	10
1.2.2. Karadeniz Bölgesinde Yaşayan Halklar.....	11
1.2.2.1. Kaşkalar / Gaşgalar.....	11
1.2.2.2. Kimmerler.....	13
1.2.2.3. Amazonlar.....	15
1.2.2.4. Grekler	16
1.2.2.5. Byzerler (Byzeresler).....	17
1.2.2.6. Bechiresler	18
1.2.2.7. Makronlar.....	18
1.2.2.8. Mossynoikler	19
1.2.2.9. Chalibesler / Khalybler/Halybler	22
1.2.2.10. Tibarenler	24
1.2.2.11. Driller.....	25
1.2.2.12. Kolkhisliler	26
2. BÖLGEDE YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR	30

2.1. ORTA KARADENİZ BÖLGESİNDE BULUNAN SAMSUN İL MERKEZİ VE İLÇELERİNDE YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR 30

2.1.1. Samsun İl Merkezinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	30
2.1.1.1. Göktepe.....	31
2.1.1.2. Dündartepe.....	31
2.1.1.3. Amisos	32
2.1.4 Alaçam İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	34
2.1.2.1. Alaçam / Sivritepe	34
2.1.2.2. Gökçeboğaz	34
2.1.2.3. Dede Tepe	35
2.1.3. Asarcık İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	36
2.1.3.1. Horozun Tepe Tümülüsü	36
2.1.3.2. Asarcık Merkez Tümülüsü.....	36
2.1.4. Atakum İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	37
2.1.4.1. Atakum Atakent Tümülüsü.....	37
2.1.4.2. Atakum Yeşilkent Tümülüsü	37
2.1.4.3. Kurupelit	38
2.1.4.4. Büyükomca Köyü Tümülüsü	38
2.1.5. Ayvacık İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	39
2.1.5.1. Söğütpınar Köyü Mezar Odası	39
2.1.6. Bafra İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	39
2.1.6.1. Tepecik.....	39
2.1.6.2. Tödüğün Tepe	39
2.1.6.3. Paşaseyh.....	40
2.1.6.4. Martı Kale	40
2.1.6.5. Külcüler Tepesi.....	40
2.1.6.6. Kelbeştepe.....	41
2.1.6.7. Hacıbaba Tepesi-I.....	41
2.1.6.8. Gelin Kayası	41
2.1.6.9. Elmacık Tepe	42
2.1.6.10. Cırlek	42
2.1.6.11. Azay Tepe	43
2.1.6.12. Asarkale	43
2.1.6.13. Dede Tepe	43
2.1.6.14. İkiztepe.....	44
2.1.7. Canik İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	45
2.1.7.1. Toptepe Tümülüsleri.....	45
2.1.8. Çarşamba İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	46
2.1.8.1. Kale	46
2.1.9. Havza İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	46
2.1.9.1. Yel Tepesi	46
2.1.9.2. Taşkaracaören	47

2.1.9.3. Şeyhsafi Höyüktepe	47
2.1.9.4. Havza / Sivritepe.....	47
2.1.9.5. Patlanguç Tepe.....	48
2.1.9.6. Ören Tepe	48
2.1.9.7. Muhlis Tepe	48
2.1.9.8. Manevra Tepe	48
2.1.9.9. Kömürlük.....	49
2.1.9.10. Kayalı Tepe.....	49
2.1.9.11. Boyalıca Kaya Mezarı	49
2.1.9.12. Kale Tepe Tümülüsü.....	50
2.1.9.13. Kaya Mezarları	50
2.1.9.14. Hakim Tepe – I	51
2.1.9.15. Garco Tepe.....	51
2.1.9.16. Dökme Tepe - I.....	51
2.1.9.17. Dökme Tepe - II.....	52
2.1.9.18. Boyalı Tepe.....	52
2.1.9.19. Cintepe – II	52
2.1.9.20. Muratbeyli Tümülüsü	52
2.1.10. İlkadım İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	53
2.1.10.1. Kuşçulu Tümülüsü	53
2.1.10.2. Merkez Tümülüsü	53
2.1.10.3. Merkez Tümülüsü - II.....	53
2.1.10.4. Uzgur Tümülüsü I.....	54
2.1.10.5. Uzgur Tümülüsü - II	54
2.1.10.6. Akalan Kalesi.....	54
2.1.10.7. Akçakışla Yerleşimi.....	57
2.1.10.8. Meşale Nekropolü.....	57
2.1.11. Kavak İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	57
2.1.11.1. Mantarlı Tepe Tümülüsü	57
2.1.11.2. Kaleyeri Tepesi	58
2.1.11.3. Kale Doruğu.....	58
2.1.11.4. Hacıbaba Tepesi - II.....	59
2.1.11.5. Güney Tepesi / Yeralan Tümülüsü	59
2.1.11.6. Danabasan Tepesi	60
2.1.11.7. Açık Hava Kutsal Alanı	60
2.1.12. Ladik İlçesinde Yapılan arkeolojik Çalışmalar	61
2.1.12.1. Tombul Tepe.....	61
2.1.12.2. Sarıgazel Höyük.....	61
2.1.12.3. Mezarlık Yanı Mevkii.....	61
2.1.12.4. Mıhlı Tepe.....	62
2.1.12.5. Kurban Höyük.....	62
2.1.12.6. Köyiçi Tepesi	62

2.1.12.7. Kömbet / Kümbet Tepe.....	63
2.1.12.8. Kireçlik	63
2.1.12.9. Kale Tepe – I.....	63
2.1.12.10. Kale Tepe - II.....	64
2.1.12.11. Kahpe Tepe	64
2.1.12.12. İn kaya.....	64
2.1.12.13. İnboyu Höyük	65
2.1.12.14. Çakır Höyük.....	65
2.1.12.15. Budakdere – Köyüeri Höyük	65
2.1.12.16. Açıklı Eşme Höyük.....	66
2.1.12.17. Ada Tepe / Tepecik.....	66
2.1.12.18. Yük Tepe / Salur	66
2.1.13. Tekkeköy İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	66
2.1.13.1. Tekkeköy Fındıcak	66
2.1.13.2. Tekkeköy Mezarlık Alanı	67
2.1.13.3. Kirazlık Mahallesi Yamaç Odası.....	68
2.1.13.4. Bakacak Kaya Mezarı.....	69
2.1.14. Vezirköprü İlçesinde Bulunan Arkeolojik Çalışmalar	69
2.1.14.1. Yukarıbük Yayla Höyük.....	69
2.1.14.2. Çakırtaş Yamaç Yerleşmesi.....	70
2.1.14.3. Sanglion / Büyükkale.....	70
2.1.14.4. Oymağaç Höyüğü	70
2.1.14.5. Kurudere Mevkii.....	71
2.1.14.6. Köy Tepesi Mevkii Kutsal Alanı.....	72
2.1.14.7. Kel Tepe.....	72
2.1.14.8. Kayalı Nekropol Alanı.....	73
2.1.14.9. Halkahavli Kaya Mezarı	73
2.1.14.10. Kavak Deresi Nekropol Alanı.....	73
2.1.14.11. Çörlen Tepe.....	74
2.1.15. Yakakent İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	74
2.1.15.1. Pilavtepesi Tümülüsü.....	74
2.1.16. 19 Mayıs İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	74
2.1.16.1. Yiğitler Tepesi	74
2.1.16.2. Kirmencik / Beylik Tepecik.....	75
2.2. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SAHİL ŞERİDİNDE BULUNAN İL VE İLÇELERDE YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR.....	76
2.2.1. Ordu İl Merkezinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	76
2.2.1.1. Kurul Kalesi.....	76
2.2.1.2. Üçyol.....	78
2.2.1.3. Yukarı Güngörmez 1-3	78
2.2.1.4. Sayaca Tepesi	79

2.2.1.5. Sahanlı 1	79
2.2.1.6. Kuzuluk Boğazı	79
2.2.1.7. Harmanyeri Tepesi.....	80
2.2.1.8. Fırıslık.....	80
2.2.2. Mesudiye İlçesinde Bulunan Arkeolojik Yerler.....	80
2.2.2.1. Abdili Yayla Höyüğü.....	80
2.2.2.2. Aşağı Güngörmez 1-2.....	81
2.2.2.3. Atıolu	81
2.2.2.4. Azmi Kale	82
2.2.2.5. Bektaş Tepesi.....	82
2.2.2.6. Buzluk.....	82
2.2.2.7. Çağlayan Kaya.....	82
2.2.2.8. Çamarası – 1	83
2.2.2.9. Çamharası - 2.....	83
2.2.2.10. Çamaşluoğlu Tepesi.....	83
2.2.2.11. Çiftlik Sarıca.....	84
2.2.2.12. Çoban Kalesi.....	84
2.2.2.13. Çöplük Bostanı	84
2.2.2.14. Çukurçayır	84
2.2.2.15. Dıgıl Kaya.....	85
2.2.2.16. Esmehan Pınarı	85
2.2.2.17. Evliya Tepesi	85
2.2.2.18. Göllüyazı Höyük.....	86
2.2.2.19. Güleyanı Tepesi	86
2.2.2.20. Hohurdan Tepesi.....	86
2.2.2.21. Ilışar 1-3.....	86
2.2.2.22. Karababa	87
2.2.2.23. Karapınar 1	87
2.2.2.24. Karapınar 2	88
2.2.2.25. Karga Tepesi	88
2.2.2.26. Kırantarla Höyük	88
2.2.2.27. Kıyan.....	88
2.2.2.28. Küllüce.....	89
2.2.2.29. Maltepesi.....	89
2.2.2.30. Meydandüzü.....	89
2.2.2.31. Nal Tepesi-1.....	90
2.2.2.32. Pilav Tepesi.....	90
2.2.2.33. Sahanlı II / Hancıtarla	90
2.2.2.34. Söğütlüdere Tepesi	91
2.2.2.35. Söğütözü	91
2.2.2.36. Tepedibi	91
2.2.2.37. Tepedibi'nde Tepetarla.....	91

2.2.2.38. Medrese Mevkii / Geldişer	92
2.2.2.39. Yardere / Bahçeler	92
2.2.2.40. Yayla Höyük	92
2.2.2.41. Yazıtarla.....	93
2.2.2.42. Yunak Tepe.....	93
2.2.2.43. Ziraat Tepesi	93
2.2.2.44. İmamoğlu Gölü Tepesi	94
2.2.3. Kumru İlçesi'nde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	94
2.2.3.2. Karaağaç Höyük	94
2.2.3.3. Kayadibi.....	94
2.2.3.4. Kuşnafak Kalesi – Ambarkayası.....	94
2.2.4. Ünye İlçesi'nde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	95
2.2.4.1. Yüceler.....	95
2.2.5. Fatsa İlçesi'nde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	96
2.2.5.1. Cıngirt Kayası	96
2.3. Giresun İli ve İlçelerinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar.....	97
2.3.1. Giresun Adası'nda Yapılan Kazı Çalışmaları.....	97
2.3.2. Camili Köyü / Karadağ Yerleşimi	99
2.3.3. İkiztepe Tümölüsleri	100
2.3.4. Sivritepe Tümölüsü.....	100
2.3.5. Erikliman Mezar Kalıntısı	100
2.4. Trabzon İli ve İlçelerinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar	102
2.5. Rize İli ve İlçelerinde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar	104
2.6. Artvin İli ve İlçelerinde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar	105
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	111
Antik Kaynaklar	111
Modern Kaynaklar.....	111
Elektronik Kaynaklar	122
EKLER.....	124
Haritalar.....	124
Fotoğraflar	131
ÖZGEÇMİŞ.....	156

GİRİŞ

Araştırma konumumuz olan Orta ve Doğu Karadeniz sahil şeridi Eskiçağ Tarihi ve arkeolojisi yönünden az araştırılan bölgelerden bir tanesidir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli faktör bölgenin dağlık bir yapıya sahip olması ve topraklarının yılın dört mevsimi yeşil bitki örtüsü ile kaplı olmasıdır.

Eskiçağlardan başlayarak günümüze kadar insanların bir bölgeye yerleşim yapmasını sağlayan önemli faktörler vardır. Bu faktörler arasında; su, tarım alanları, coğrafi konum, yollar ve maden yatakları sayılabilir. Araştırma konumumuz olan bölgenin dağlık yapısı nedeniyle savunmaya elverişli olması, su kaynakları bakımından zengin olması, bölgeye adını veren Karadeniz'in hem deniz ürünleri hem de tarımsal faaliyetler bakımından verimli olması, özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinin Kafkasya'dan Anadolu'ya ulaşan ticaret yollarının üzerinde olması tarih boyunca insanları Karadeniz bölgesine yöneltmiştir. Bölgenin coğrafi yapısı ve her mevsim yeşil bitki örtüsü ile kaplı olması, aynı zamanda mimaride ve araç-gereç yapımında kullanılan malzemenin dayanıksız ürünlerden yapılmış olması bölgede yapılan arkeolojik çalışmaları sınırlandırmıştır.

Antik kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında çalışma sahamız içerisinde antik dönemlerde Kaşkalar, Kimmerler, Grekler, Byzerler (Byzerler), Bechiresler, Makronlar, Mossynoikler, Khalybler, Tibarenler, Driller, Kolkhisliler¹, gibi birçok topluluğun var olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu toplulukların dışında yine tarih boyunca bölgeyi ele geçirmek için dışardan saldırılar hiç eksik olmamıştır.

Herodotos "Histoia/Tarih" isimli eserinde, Ksenophon "Anabasis/ Onbinlerin Dönüşü" adlı eserinde antik dönemde yaşayan bölge halkının askeri, siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik yaşantıları hakkında önemli bilgiler sunmaktadırlar. Yine antik dönemin en önemli coğrafyacılardan biri olan Strabon ise "Geographika/Coğrafya" adlı eserinde bölgenin coğrafi yapısı hakkında detaylı şekilde bahsetmiştir.

¹Rahim Kızgut, Eskiçağ Tarihinde Kolkhis Bölgesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2016, s. 17.

²Veli Ünsal, "Doğu Karadeniz'in Tarihi Coğrafyası", AÜ Sosyal Bilimler Dergisi , C.8 Sayı-2, Erzurum, 2006,

AMAÇ VE YÖNTEM

Araştırma konumuz Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerini kapsamaktadır. Bu çalışma ile bölgedeki antik yerleşimler hakkında bilgi vermek, bölgede yapılmış araştırmaları değerlendirmek ve bölge tarihine ışık tutmak amaçlanmıştır.

Bu çalışmamızda;

1. Bölgenin coğrafi yapısının tarihsel süreçte bölgede hüküm sürmüş topluluklar üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.
2. Antik dönemde bölgede yaşamış olan toplulukların siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yönleri incelenmiştir.
3. Çalışma konumuz daha önce yapılmış değerlendirmeler ve bizim yaptığımız müze ve kütüphane çalışmaları kapsamında değerlendirilmiştir.
4. Orta ve Doğu Karadeniz sahil şeridinde yapılmış olan yüzey araştırmaları ve kazı çalışmaları incelenmiş ve bu çalışmaların bölge tarihini ne kadar aydınatabildiği değerlendirilmiştir.

Tez konusu belirledikten sonra detaylı bir çalışma planı hazırlanmıştır. Plan hazırlandıktan sonra kaynak taraması yapılmıştır. Kaynakları taradıktan sonra elde edilen kaynaklar arasında tasnif yapılmıştır. Daha sonra sınıflandırılan kaynaklar arasında çalışmaya bilimsel özellik kazandıracağı düşünülen bilgilerin çözümünü (tahlil) ve eleştirisi (tenkit) yapılmış ve son olarak yazıya geçirme (terkip) işlemi gerçekleştirilmiştir.

Kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında tarafımızdan arazi çalışması ve müze çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Arazi çalışmaları esnasında Samsun **İkiztepe** kazı alanı, Ordu **Kurul Kalesi** kazı alanı ve **Giresun Adası** kazı alanına ziyaret gerçekleştirilmiştir. Yine tarafımızdan Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerinde yer alan müzeler ziyaret edilmiş ve müzelerde bulunan eserler incelenmiştir. Ayrıca müzeler tarafından gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar hakkında müze görevlilerinden bilgi alınmış ve araştırma raporları incelenerek çalışmamızda dipnot olarak gösterilmiş, yine kaynakçada da kullanılmıştır.

Çalışmayı bilimsel temellere dayandırmak amacıyla elde edilen bilgi ve bulgular çeşitli kaynaklar karşılaştırılarak sağlam temellere oturtulmaya çalışılmıştır. Bir yerleşim yerinde yapılan araştırma sunulurken coğrafi yapısı, coğrafi konumu, yüksekliği, bulunduğu bölge, bulunan malzemelerin hangi döneme ait olduğu, yerleşim yerinde inceleme yapan kişilerin kimler olduğu ve bu kişilerin konu ile ilgili yapmış oldukları bilimsel çalışmalar incelenmiştir.

Yapmış olduğumuz Yüksek Lisans Tez çalışması iki bölümden oluşmakta ve tezin başında Giriş bölümü, tezin sonunda da Sonuç bölümü yer almaktadır.

Birinci bölümde bölgenin Fiziki ve Tarihi Coğrafyası anlatılmıştır. İkinci bölümde ise bölgede yapılmış arkeolojik çalışmalara yer verilmiştir. Fiziki coğrafya kısmında bölgenin konumu ve sınırları, bölgenin iklimi ve bitki örtüsü, bölgenin yeryüzü şekilleri ele alınmıştır. Tarihi coğrafya kısmında bölgede Antik Çağda yaşamış topluluklar antik kaynaklardan ve modern kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında ele alınmış, analizler yapılarak aktarılmıştır.

İkinci bölümde ele aldığımız **Orta ve Doğu Karadeniz Sahil Şeridinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar** il ve ilçeler başlıkları altında sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BÖLGENİN COĞRAFYASI VE TARİHİ COĞRAFYASI

Tarihte varlığını sürdürmüş her medeniyet belirli bir coğrafyada yaşamıştır. Tarihi olaylar hep coğrafi bir mekânda gerçekleşmiştir. Bir medeniyetin yayılıp genişlemesinde veya dağılıp yok olmasında zamanın doğal şartları etkili olmuştur.² Bir bölgenin yeryüzü şekilleri, iklim şartları, verimli topraklara, zengin su kaynaklarına ve ticaret merkezlerine yakınlığı bölgenin tercih edilebilirliğini artırmış ve üzerinde zengin medeniyetlerin kurulup güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Coğrafi faktörler çoğu zaman üzerinde hüküm süren medeniyetlerin iktisadi, dini, siyasi ve sosyal hayatlarının şekillenmesinde etkili olmuştur.

Tarihi olayların şekillenmesine yön veren üç ana unsur vardır. Yer (mekân), zaman ve insan. Bir araştırma yapılırken bunlardan herhangi birinin eksik kalması tarihi olayların ilmi olarak açıklanmasını sınırlandırabilmektedir.³ Açıklamış olduğumuz bu gibi nedenler coğrafya biliminin tarihi olayların aydınlatılmasında tarihe yardımcı olan en önemli bilimlerden biri olmasına vesile olmuştur. Coğrafi mekân insan topluluklarının maddi ve manevi hayatlarının şekillenmesinde, ayrıca insanların geçim kaynaklarının oluşumunda etkili olmuştur. Bu yüzdendir ki insanların bazıları geçim kaynağı olarak tarım, bazıları ticaret, bazıları balıkçılık ve bazıları da hayvancılığı tercih etmek durumunda kalmıştır. Hatta bu durum insanların yerleşik ve göçebe yaşam sürmesinde de etkili olmuştur. İnsanların üzerinde yaşadığı coğrafyanın insanların yaşamı üzerindeki etkisini⁴ bildiğimizden biz de asıl konumuza geçmeden önce konumuzu daha anlaşılır kılabilmek adına bölgenin coğrafyası hakkında bilgi vermemiz gerektiğini düşündük ve bölgenin gerek fiziki gerekse tarihi coğrafyası hakkındaki bilgileri çalışmamız kapsamına aldık.

²Veli Ünsal, “Doğu Karadeniz’in Tarihi Coğrafyası”, **AÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.8 Sayı-2, Erzurum, 2006, s.1.

³Ekrem Memiş, **Tarihi Coğrafyaya Giriş**, Ekin Kitabevi Yayınları (3. Baskı), Konya, 1990, s.7.

⁴Ekrem Memiş, a.g.e..s.7., İsmail Demircioğlu, “Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği)”, **BİLİG**, Sayı,31, 2004, s.73.

1.1. Fiziki Coğrafya

1.1.1. Bölgenin Konumu ve Sınırları

Adını kıyısında bulunan Karadeniz'den alan bölge, doğuda Gürcistan ile Türkiye, batıda Sakarya (Adapazarı) Ovası arasında bulunur.⁵ Karadeniz Bölgesi 146.178 km²lik alanı ile Türkiye'nin % 18'lik bölümünü kapsar.⁶ Bölge kendi içerisinde Batı Karadeniz, Orta Karadeniz ve Doğu Karadeniz olmak üzere üç bölümden oluşur. Ayrıca Orta Karadeniz bölümü sahip olduğu fiziksel ve iklimsel farklılıklar nedeniyle coğrafyacılar tarafından Kıyı (Canik Dağları Yöresi) ve Kara (Orta Karadeniz Ardı Yöresi) kesimi olarak iki bölüme ayrılmıştır.⁷ (Harita -1)

Orta Karadeniz bölümü, Ordu'nun doğusundaki Melet çayından başlayarak Aşağı Kızılırmak havzasının batısına kadar uzanır.⁸ Bu bölümün coğrafi alan büyüklüğü 37.600 km² olup, Amasya, Çorum, Tokat ve Samsun (Harita -2) illerini içine almaktadır.⁹ Bölgenin içinde bulunan dağ silsilesini oluşturan Canik dağlarının yükseltisinin az olması bölümün diğer Doğu ve Batı Karadeniz bölümlerine göre hem verimli olmasına hem de nüfus yoğunluğunun fazla olmasına imkân sağlamıştır. Doğu Karadeniz bölümü ise Ordu'daki Melet çayının doğusunda kalan kesimi oluşturmaktadır.¹⁰ Doğu Karadeniz bölümü 39.203 km² büyüklüğünde olup¹¹ Ordu (Harita-3), Giresun (Harita-4), Trabzon (Harita-5), Rize (Harita-6) ve Artvin (Harita-7) illerini kapsamaktadır. Orta Karadeniz bölümüne göre bu bölümde dağlar deniz seviyesine yakın bir bölgede hemen yükselmeye başladığından, Doğu Karadeniz bölümü hem verim hem de nüfus bakımından Orta Karadeniz bölümünün gerisinde kalmıştır.

⁵ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, **Türkiye'nin Bölgesel Coğrafyası**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2003.s.17.

⁶ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, a.g.e.. s.17.

⁷ Şevket Dönmez, "1997-1999 Yılları Yüzey Araştırmalarında İncelenen Samsun-Amasya illeri İ.Ö. 2.Binyılı Yerleşmeleri", **Belleten**, Sayı 244 ,2001, s.873.

⁸ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, a.g.e., 99.

⁹ Elçin Zümrüt Aker, "Orta ve Doğu Karadeniz Kalkınma Planlarının Tarihi Alt Yapısı", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2008, sayfa. 11.

¹⁰ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, a.g.e., 92.

¹¹ Elçin Zümrüt Aker, a.g.t., s.11.

1.1.2. Bölgenin İklimi ve Bitki Örtüsü

Doğu Karadeniz Bölümü, kendi içinde Sahil Yöresi, Yukarı Kelkit ve Çoruh Yöresi¹² olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımların iklimsel özellikleri az da olsa birbirinden bağımsız özellikler göstermektedir. Yağışlar sahil kesiminde en fazla sonbaharda iken iç kısımda ilkbaharda düşer.¹³ Sahil Yöresi, Doğu Karadeniz dağlarının kuzeye bakan yamaçlarını kapsar. Ülkemizin en fazla yağış alan bölgesidir ve yıl boyunca yağış alır. Sahil Yöresi nemli ve ılıman bir iklime sahiptir. Bu yörenin yıllık yağış miktarı ortalama 2000 mm'nin üzerindedir.¹⁴ Yukarı Kelkit ve Çoruh yöresi ise Sahil yöresine göre daha az yağış alır. Kıyı kesiminde görülen yağmurlar bu bölümlerde kendini sis ile birlikte ince çiseler olarak göstermektedir. Kıyı kesiminde bulunan ılıman iklim iç kesimlere gidildikçe yerini daha sert bir havaya bırakmaktadır.

Orta Karadeniz bölümü, Canik Dağları Yöresi ve Orta Karadeniz Ardı Yöresi olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Yükseltinin azalması yağışların da azalmasına yol açmıştır.¹⁵ Bu bölüm Doğu Karadeniz gibi her mevsim yağış almaz. Yağışlar genelde kış aylarında düşer, yaz ayları ise sıcak geçmektedir. Dağların Doğu Karadeniz bölümünde olduğu gibi hemen denize yakın değil de daha iç kesimlerde yükselmesi ve aynı zamanda Canik dağlarının yükseltisinin az olması Karadeniz'in nemli etkilerinin iç kesimlere kadar sokulmasına zemin hazırlamıştır.¹⁶

Doğu Karadeniz bölümünde yıllık yağış miktarının yüksek olması bitki örtüsünün gür olmasının yanında bitki çeşitliliği bakımından da zengin olmasını sağlamıştır. Deniz seviyesinden 800 m yüksekliklere kadar **Kolşik flora*** adı verilen Subtropikal ormanlar görülmektedir.¹⁷ Sahil kuşağının 500 m'ye kadar olan kesimlerinde çay, mısır, patates, tütün, fındıkla birlikte bazı sebze ve meyveler yetişmektedir. 700 m ile 2000 m arasında ormanlar kendini göstermektedir. 700 m ile 1600 m arasında nemi seven tür bakımından zengin kızılçam, meşe, ak ve kara

¹² İbrahim Atalay, Kenan Mortan , a.g.e., 92.

¹³ Ersin Güngördü, **Türkiye'nin Coğrafyası**, Asil Yayınevi, Ankara, 2006, s.370.

¹⁴ Ali Uzun, "Doğu Karadeniz Kıyı Kuşağında Coğrafi Yapı ve Sel İlişkisi", **TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Mattek Matbaacılık, İstanbul, 2007, s.388.

¹⁵ Ersin Güngördü, a.g.e., s.403.

¹⁶ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, a.g.e., 99.

* Bu bitki örtüsünün olduğu bölgelerde yaz-kış yağışlı geçer, kuraklık yaşanmaz. Geniş yapraklı türlerden oluşur ve yükselti arttıkça iğne yapraklı türlerle birlikte görülür. Genellikle orman yapısı hâkimdir, yağışların bol oluşu gür bir bitki varlığını ortaya çıkarır. Ülkemizde Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerimizde görülür.

¹⁷ Ersin Güngördü, a.g.e., s.373.

gürgen ve kavaklardan oluşan yayvan yapraklı ormanlar yer alırken, 1600 m ile 2000 m arasında ladin, köknar, sarıçam gibi iğne yapraklı ağaçlar yer almaktadır.¹⁸ 2000 m'den sonra ormanlar yerini alpin çayırlarına bırakmaktadır. Bitki örtüsü bakımından en önemli özelliği ladin ormanlarının sadece burada bulunmasıdır.¹⁹

Orta Karadeniz bölümünde yağışlar Doğu Karadeniz bölümüne göre azdır. Yağışa bağlı olarak bitki çeşitliliğinde de azalmalar görülmektedir. Doğu Karadeniz bölümünde görülen gür ormanlar bu bölümde görülmemektedir. Bu bölümde yetiştirilen tarım ürünleri kuraklığa dayanıklı ürünlerden oluşmaktadır. Doğu Karadeniz'in aksine tarım sulamaya dayalı olarak yapılmaktadır.

1.1.3. Yeryüzü Şekilleri

1.1.1.3.1. Dağlar

Doğu Karadeniz Bölgesinde dağlar doğu-batı doğrultusunda kıyıya paralel olarak antiklinal şeklinde Ordu ilinden başlayarak Artvin iline kadar uzanmaktadır. Bu dağlar genellikle 3000 m'nin üzerinde bir yükseltiye sahiptirler. Pazar'ın güneyindeki Kaçkar Dağı 3937 m, Pazar deresinin kaynağını aldığı Verçenik Dağı 3711 m olup bu dağ silsilesinin en yüksek zirvesini oluşturmaktadırlar. Dağların doğu kesimleri 4. zaman buzullaşmasına sahne olmuştur. Günümüzde de bu dağlar üzerinde buz yalıkları ve buzul gölleri bulunmaktadır.²⁰ Orta Karadeniz Bölgesi'nde ise dağlar fazla yükseltiye sahip değildir. Bu durum bölgenin hem iklimine hem de ulaşımına oldukça katkı sağlamıştır. Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan başlıca dağlar şunlardır: Kaçkar Dağı (Artvin - Rize), Gül Dağı (Artvin), Kükürt Dağı (Artvin), Balıklı Dağı (Artvin), Karçal Dağı (Artvin), Yalnızçam Dağı (Artvin), Çadır Dağı (Artvin), Arsiyon Dağı (Artvin), Parmak Dağı (Artvin), Genya Dağı (Artvin), Barut Dağı (Rize), Ziglat Dağı (Rize), Demir Dağı (Rize), Üç Doruk Dağları (Rize), Zigana Dağları (Trabzon), Soğanlı Dağı (Trabzon), Kırklar Tepesi (Trabzon), Kemer Dağı (Trabzon), Çakırgöl Dağı (Trabzon), Karakaya Tepesi (Trabzon), Çaldağı (Giresun), Gavur Dağı (Giresun), Yürücek Tepesi (Giresun), Göktepe (Giresun), Karagöl Dağı (Giresun), Cankurtaran Tepesi (Giresun), Kırklar

¹⁸ Ersin Güngördü, a.g.e., s.382.

¹⁹ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, a.g.e., s.92.

²⁰ Ersin Güngördü, a.g.e, s.371.

Tepesi (Giresun), Erimez Dağı (Giresun), Erdem Kırı (Ordu), Karagöl Dağı (Ordu), Gündeliç Tepesi (Ordu), Seyir Tepesi (Ordu), Canik Dağları (Samsun – Ordu), Akdağ (Samsun), Kunduz Dağı (Samsun), Sıralı Dağ (Samsun), Bünyan Dağı (Samsun), Yund Dağı (Samsun).²¹

1.1.1.3.2. Göller

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde büyük doğal göl bulunmamaktadır. Ancak sıradağlar üzerinde irili ufaklı birçok buzul gölü vardır. Dağların yükseltisinden dolayı bölgede heyelan set gölleri de yer almaktadır. Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Samsun ilinde büyük bir doğal göl bulunmamakla birlikte daha çok baraj şeklinde yapay göller yer almaktadır.

1.1.1.3.3. Ovalar

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yeryüzü şekillerinden dolayı ova bulunmamaktadır. Orta Karadeniz bölümünde yer alan Samsun ilinde ise yükseltinin az olması ova oluşumuna katkı sunmuştur. Yeşilirmak ve Kızılırmak'ın oluşturduğu Bafra ve Çarşamba delta ovaları Samsun ilinde yer almakta ve yörenin en önemli tarım alanını oluşturmaktadır.²²

1.1.1.3.4. Akarsular

Doğu Karadeniz bölümü her mevsim yağış aldığından akarsu bakımında da zenginlik göstermektedir. Bu bölümde büyük ırmakların yanında küçük dereler de oldukça fazladır. Yeryüzü şekillerinden dolayı akarsuların akış hızı yüksektir. İlkbaharda dağlardaki karların erimesi nedeniyle akarsularda su miktarı yükselmekte ve taşkınlara da sebep olmaktadır. Artvin ilinden doğan Çoruh nehri, Rize'de bulunan Fırtına Deresi, Giresun'da bulunan Harşıt çayı, Aksu Deresi, Batlama Deresi, Pazarsuyu Deresi ve Ordu'da bulunan Melet Irmağı önemli akarsular arasında yer alır.

Orta Karadeniz'de ise kaynağını İç Anadolu'dan alan ve bu bölgeden Karadeniz'e dökülen Yeşilirmak ve Kızılırmak önemli akarsulardır. Aynı zamanda

²¹ İlker Çakan, **Karadeniz Bölgesi** (2.Baskı), Eser Ofset Matbaa, Samsun, 2005, s.42-158-276-298-326-407.

²² İbrahim Atalay, Kenan Mortan, a.g.e., s.99.

Kızılırmak ve Yeşilirmak akarsularının denize döküldüğü kısımda kıyı derinliğinin fazla olmaması bu akarsuların delta ovaları oluşturmalarına vesile olmuş bu da bölge için tarımsal faaliyetlerin önemini artırmıştır.

1.2. Tarihi Coğrafya

Orta Karadeniz Bölgesinin tarımsal ürünler bakımından zengin olması, Doğu Karadeniz Bölgesinin Kafkaslara geçiş güzergâhı üzerinde bulunması bölgenin önemini artırmış, bu sebeple bölgenin önemli bir mücadele alanı olmasına zemin hazırlamıştır. Bu bölge ticaret yolları ve limanları ile ticarete tercih edilen bir yer olmuştur.²³ (Harita -8)

Karadeniz’de sınırlı sayıda da olsa yapılan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmalarında elde edilen buluntular bölge tarihinin Paleolitik Çağ’a kadar uzandığını ortaya çıkarmıştır. Mezolitik Çağ ile Orta ve Geç Kalkolitik dönemlerde de bölgede yaşam izlerine rastlanılmıştır. Coğrafi yapısından dolayı bölge insanının avcı- toplayıcı bir yaşam biçimine sahip olduğu düşünülmektedir.²⁴

Ksenophon’dan başlayarak birçok antik kaynak bölgeden bahsetmiştir. Bu kaynakların verdiği bilgilere göre bölgede Kaşkalar, Kimmerler, Grekler, Kolhiler, Driller, Makronlar, Mossynoikler, Khalybler, Tibarenler, Kotyoralılar, Paphlagonyalılar, Lazkiler, Persler ve Romalılar gibi topluluklar yaşamışlardır. Bu kadar yoğun bir yaşam bölgesi olmasına rağmen günümüze neredeyse bu topluluklara ait hiçbir eser gelmemiştir. (Harita-9)

1945 yılında Ordu’dan başlayarak Rize’ye kadar Karadeniz sahil kesiminde araştırma yapan İ.K. Kökten “... *Terme, Ünye, Ordu, Harşit ve Trabzon gerilerinde en az 35 km derinliğe kadar araştırdım. Tarih öncesi çağları aydınlatacak tek bir iz bile rastlamadım.*”²⁵ demektedir. Bu durumunun nedeni ise, bölgenin coğrafi yapısı, gür bitki örtüsüne sahip olması ve muhtemelen ahşaptan yapılmış yapıların dayanıksızlığı sebebiyle kısa ömürlü olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.. Şehir merkezlerinde ise yapıların üzerine yeni yapıların yapılması eski yapıların yıkılmasına neden olmuştur. Elbette bu durum bölgenin antik tarihinin araştırılmasını sınırlandırmıştır.

²³ Osman Emir, **Prehistorik Dönemden Roma Dönemine Kadar Trabzon ve Çevresi** (1. Baskı), Serander Yayınları, Trabzon, 2011, s.13.

²⁴ Celal Tuna, **İkiztepe Yapıları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları (1.Baskı), İstanbul, 2008. S.20.

²⁵ İ. Kılıç Kökten, “Kuzeydoğu Anadolu Prehistoryasında Bayburt Çevresinin Yeri”, **DTCFD**, C.3, Sayı.5, Ankara, 1945, s.478.

1.2.1. Bölgenin Antik Çağdaki Genel Özellikleri

Antik Çağ'da birçok yazar ve seyyah eserinde Karadeniz'den bahsetmiştir. Arkeolojik çalışmaların azlığı bu eserlerin anlatımlarını son derece önemli kılmıştır. Eskiçağlardan itibaren Karadeniz'e deniz manasına gelen “*Pontos*” (Homeros, İlyada, II. I. 350; II. 145; 210; 613; 665; IV. 276; 278; V. 771; VI. 219; VII. 6) adı verilmiştir. Karadeniz'in hırçın bir yapıya sahip olması, ayrıca zor zamanlarda sığınılacak limanların ve adaların azlığı nedeniyle insanlar Karadeniz'e “*dost olmayan, misafirperver olmayan deniz*” anlamında “*Pontos Axeinos*” demişlerdir.²⁶ *Pontos Axeinos* adı daha sonraki geç dönem Yunan ve Latin kaynaklarında *Pontos Euxinus* (dost deniz) olarak belirtilmiştir.²⁷ Bijişkyan'a göre, Karadeniz'e bütün dillerde “kara” sıfatı verilmesinin sebebi, siyah kumlu olmasının yanı sıra, şiddetli dalgaları ve korkunç fırtınalarıdır. Yine bir başka rivayete göre, bir zamanlar Karadeniz kıyılarında yaşayan Kimri adında bir kavmin, sevinç sembolü saydığı siyah rengi sevdiği için bu ismi Karadeniz'e verdikleridir.²⁸ Herodotos Historia (Tarih) adlı eserinde, “*denizler içinde en şaşırtıcı olanı budur*” diyerek hem Karadeniz'in tasvirini yapmakta hem de ölçülerinden söz etmektedir. (Her., His., IV. 85) Ksenophon, Anabasis (Onbinlerin Dönüşü) adlı eserinde Karadeniz kıyılarının coğrafi şartları ve burada yaşayan halklar hakkında bilgiler vermektedir. Karadeniz Bölgesi hakkında bilgiler veren bir başka yazar ise Amasyalı Strabon'dur. Strabon, Geographika (Coğrafya) adlı eserinde Karadeniz Bölgesi'nden söz etmekte, kendi döneminde ve öncesinde yaşananlar hakkında bilgiler vermekte bölge halklarından ve bölgenin coğrafi özelliklerinden ayrıntılı şekilde bahsetmektedir.

Bölge hakkında bilgi edinebileceğimiz bir başka eser ise Yaşlı Plinus'un Roma İmparatorluğu Döneminde M.S. 77 yılında kaleme aldığı Naturalis Historia (Doğa Tarihi) adlı eseridir. Yazar eserinde Karadeniz Bölgesi kentleri, nehirleri ve burada yaşayan kabileler hakkında bilgi vermektedir. Yaşlı Plinus'un yeğeni Genç Plinus'un Bitinya valiliği sırasında imparator ile yazışmaları *Genç Plinus'un Anadolu Mektupları* adıyla kitaplaştırılmış ve bölgeden bahseden bir başka eser

²⁶ Arslan Murat, “Pontos'tan Karadeniz'e: Bin Adlandırmanın Ardındaki Ön Yargılar, Varsayımlar ve Gerçekler”, **OLBA**, Sayı XIV, Mersin, 2006, s.80.

²⁷ Charles King, **Karadeniz**, Kitap Yayınevi (2.Baskı), İstanbul, 2015, s.9.

²⁸ Minas Bijişkyan, **Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası** (Çev.H.Anreasyan), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1969. s.1, Mustafa Özdemir, **Bolaman Çayı Havzası Coğrafyası** (1.Baskı), TTK Yayınevi, Ankara, 2006.s.128.

olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Arrianus (Lucius Flavius Arrianus)'un *Karadeniz Seyahati* (Periblus Ponti Euxini) ve Tacitus'un *Histories*'i gibi eserlerde de bölgenin tarihi coğrafyasından söz edilmektedir.

1.2.2. Karadeniz Bölgesinde Yaşayan Halklar

Koloni çağı sonrası antik yazarların anlatımından bölgede yaşayan yerel halklar ve bölgeye sonradan gelenler hakkında bilgiler mevcuttur. Bu bölgeye dışarıdan gelen kavimler yerel halk ile gerek dostça ilişkiler kurmuşlar gerekse onlarla mücadele içinde olmuşlardır. Herodotos, Ksenophon ve Strabon gibi antik yazarlar gerek bölgede yaşayan yerel halk gerekse dışarıdan gelenler ile ilgili ilginç ve öğretici bilgiler sunmaktadırlar.

1.2.2.1. Kaşkalar / Gaşgalar

M.Ö. II. binyılda Güney Karadeniz sahillerinde Kaşka (Gaşga), Pala, Tummana, Kalaşma, Kaştama, Hulana ve Kaşsiya başta olmak üzere pek çok topluluğun yaşamış olduğu Hitit yazılı kaynaklarından bilinmektedir.²⁹ Bu metinlerde yer alan uluslardan Hitit Devletini en çok uğraştıranı ise Kaşkalar'dır.³⁰

Hititlerin kuzeyinde oturan Kaşkalar, doğuda Hayasa, batıda Tummana ve Pala, güneyde Yukarı Memleket ve kuzeyde Karadeniz ile komşu idiler. Daha anlaşılır ifade etmek gerekirse Sinop'un batısı ile Giresun arasında kalan bölge ve Tosya-Merzifon-Amasya-Tokat-Koyulhisar-Şebinkarahisar bölgelerinin, Kaşkalar'ın yerleşim ve yoğun etki alanı olduğu bilinmektedir.³¹

Kaşkalar'ın yerleşim yerleri ağırlıklı olarak Kuzey Anadolu olmasına rağmen faaliyet alanları daha çok İç Anadolu'ya doğrudur. Faaliyet alanlarının böyle şekillenmesinin temel sebebi büyük ihtimalle Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan diğer halklar gibi onlar için de yaşam alanlarının yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır.³² Oymağaç Höyük (Vezirköprü-Samsun), Onhoroz Tepe (Merzifon-Amasya), Alacapınar Tepe (Merzifon-Amasya), Oluz Höyük (Amasya) ve Doğan Tepe

²⁹ Serkan Demirel, "M.Ö. II. Binyılda Kuzey Anadolu (Karadeniz Bölgesi)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.37.

³⁰ Şevket Dönmez, "1997-1999 Yılları Arasında Yüzey Araştırmalarında İncelenen Samsun - Amasya İlleri İ.Ö. 2. Binyılı Yerleşmeleri" **Belleten**, C.LXV, Sayı.244, 2001, s.889.

³¹ Alparslan Ceylan, "Arnuwanda-Asnunikal Dua Metni ve Tarihi Açısından Değerlendirilmesi", **A.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Dergisi**, Erzurum, 1996, s.2.

³² Serkan Demirel, a.g.t., s.38.

(Amasya) gibi merkezlerde yapılan arkeolojik çalışmalarda Kaşka kültürüne dair bilgi ve buluntular elde edilmiştir.³³

Bilim insanları arasında Kaşkalar'ın kökeni konusunda görüş ayrılıkları vardır. Kaşkaların, Anadolu'nun yerlisi mi yoksa dışardan gelen bir halk mı olduğu konusu tartışmalıdır. Ancak şu ana kadar elde edilmiş buluntulardan bu köken konusunda aydınlatıcı bir bilgi elde edilememiştir.³⁴

Hitit krallarının Kuzey Anadolu'ya hâkim olmak için bölgedeki barbar kavimlerle mücadele ettikleri bilinen bir konudur. Bundan dolayıdır ki Kaşkalar'da Hititlerin en büyük düşmanlarından biridir. Hatta bir ara Hititler Kaşkalar'ın saldırıları neticesinde başkenti Hattuşa'dan taşımak zorunda kalmışlardır.³⁵ Eski Hitit metinlerinde Kaşkalar'dan hiç söz edilmemiş olması bunların III. Tuthalya³⁶ zamanında ortaya çıkan karışıklıkların sonucunda oluşan bir göç dalgası ile Anadolu'ya gelmeleri muhtemeldir.³⁷

Kaşkalara, ait yazılı belgelere rastlanmamaktadır. Bu nedenledir ki, bu halk hakkındaki bilgiler doğrudan değil de dolaylı yollardan edinilmektedir. Kaşkalar hakkındaki en aydınlatıcı bilgiler komşuluk yaptıkları ve aynı zamanda en büyük düşmanları olan Hitit metinlerinden elde edilmiştir.³⁸ Hitit metinlerinden elde edilen vesikalar göstermektedir ki Kaşkalar kabileler halinde varlıklarını sürdürdüler ve hiçbir zaman siyasi bir otorite kuramadılar.³⁹

Hitit metinlerinden elde edilen bilgilere göre, Kaşkaların ekonomik uğraşları arasında domuz yetiştiriciliği ve buna bağlı olarak domuz çobanlığı, ip dokumacılığı, tarım ve hayvancılık bulunmaktadır.⁴⁰ Kaşkalar'da hayvancılık büyük önem arz etmekteydi. Bu sebeptendir ki göçebe yaşam sürüyorlar ve hayvanlarına otlak bulmak için sıkı sık Hitit topraklarına saldırıyorlardı. Kaşkalar boylar halinde

³³ Okay Pekşen, "Giresun İli Eskiçağ Tarihi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 2012, s.26.

³⁴ Serkan Demirel, a.g.t., s.38.

³⁵ Erkan Konyar, Eski Anadolu Tarihi-I, **İstanbul Üniversitesi AUZEF**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.116.

³⁶ S.Mustafa Kolağasıoğlu, "Hitit Çağında Orta Karadeniz Bölgesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009, s.35.

³⁷ Firuzan Kınal, **Eski Anadolu Tarihi** (1.Basım), TTK Yayınları, Ankara, 1998, s.159.

³⁸ Özdemir Koçak, "Eskiçağ Tarihinde Sinope / Başlangıçtan M.S. 395 Yılına Kadar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1993. s.29.

³⁹ Serkan Demirel, a.g.t., s.38-39.

⁴⁰ Leyla Murat, "Hitit Dünyasında Kaşkaların Yeri" **III. Uluslararası Hititoloji Kongreleri Bildirileri** (Çorum 16-22 Eylül 1996), Ankara, 1998, s.439.

yaşamaktaydılar, bir kısım boylar da yerleşik yaşam sürüyorlar ve üzüm bağcılığı yapıyorlardı.⁴¹

Kaşkaların inanç bakımından herhangi bir dine inanıp inanmadıklarına dair bir bulgu elde edilememiştir. Ancak Hititlere ait bir metinde “*Kaşka memleketinin tanrıları*” şeklinde geçen bilgi onların çok tanrılı bir dine inanabileceklerini akla getirmektedir. Hitit şehirlerinde ibadethanelere saldırımları ve rahipleri öldürmeleri nedeniyle Hitit metinlerinde kendilerinden dine karşı saygısız olarak söz edilmiştir.⁴²

Özetle, Eski Hitit Devletinin sonlarından imparatorluğun çöküşüne kadar Hititlerin daimi düşmanı olan bir topluluk olduklarını, her an isyana ve Hitit topraklarına karşı saldırıya hazır bulunduklarını, birbirinden bağımsız boylar halinde yaşadıklarını söyleyebiliriz.

1.2.2.2. Kimmerler

Kimmerler, Orta Asya menşeli bir kavimdirler. Tevrat’da yer alan rivayete göre Nuh’un oğullarından olan Yafes’in soyundan gelmektedirler ve Gomer ismi ile anılmaktadırlar. Tevrat’taki bu ifade nedeniyle birçok millet bu halkı Gomer adına benzer şekilde anmışlardır.⁴³ Kimmerler tarih içerisinde Çin Seddi’nden Macaristan’a kadar uzanan geniş bir bölgede yaşayan ve bozkıra hâkim olan ilk göçebe kavim olarak karşımıza çıkmaktadırlar. İlk proto-Türkler olabilecekleri savunulmaktadır.⁴⁴

Kimmerler, İskitlerin baskısı ile bulundukları yerlerden göç etmek zorunda kalmış ve bir kısmı Avrupa içlerine doğru ilerlerken⁴⁵ bir kısmı da Kafkaslardan inerek Gürcistan üzerinden Anadolu’ya girmişlerdir ve M.Ö. 695 civarında Frig devletini yıkarak bölgede bozkır-göçebe geleneklerini devam ettiren bir devlet kurmuşlardır.⁴⁶ Bu sırada bir kısım Kimmer boyları da kuzeye çıkarak Karadeniz bölgesine yayılmaya başlamış, Karadeniz Ereğlisi’nden Trabzon’a kadar olan sahayı yaklaşık bir asır boyunca hâkimiyetleri altında bulundurmuşlardır.⁴⁷ M.Ö. 585’ten itibaren İskit baskısı sebebiyle yeniden göç eden Kimmerler, Karadeniz’in kuzeyine

⁴¹ Kevser Taşdöner, “Hititlerin Tarihinde Kaşkaların Rolü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2005, s.93-94.

⁴² Kevser Taşdöner, a.g.t., s.95.

⁴³ İbrahim Tellioğlu, **Osmanlı Hakimiyetine Kadar Karadeniz’de Türkler** (1.Baskı), Serander Yayınları, Trabzon, 2004, s.14.

⁴⁴ Tarhan M. Taner, “Eskiçağ’da Kimmerler Problemi”, VII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim 1976), **Kongreye Sunulan Bildiriler III**, Ankara, 1979 s.355.

⁴⁵ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.19.

⁴⁶ Tarhan M. Taner, a.g.e., s.355.

⁴⁷ İbrahim Tellioğlu, a.g.e., s.655.

çıkarak bölgeyi terk etmişlerdir. Göç etmeyenler ise Kırım ve çevresinde İskitlerin içerisinde eriyerek tarih sahnesinden çekilmişlerdir.⁴⁸

Kimmerler Anadolu'da daha çok İç Anadolu bölgesinde faaliyetlerde bulunmuşlar ve Antik Çağ'da İç Anadolu'nun siyasi tablosunu baştan aşağı değiştirmişlerdir.⁴⁹ Biz burada Kimmerler'in genel tarihini vermekten ziyade konumuzu ilgilendirmesi sebebi ile Kimmerler'in Doğu Karadeniz'deki faaliyetlerinden bahsedeceğiz.

Kimmerler'in Karadeniz bölgesine yayılmaları, Frigya devletini yıktıktan sonra Lidya sınırına dayanan bazı boyların Paphlagonia* üzerinden Karadeniz sahillerine ulaşması ile olmuştur. Sinop'u tahrip ederek çevreye yerleşen Kimmer boyları, Karadeniz bölgesinde Ereğli'den Trabzon'a kadar olan sahayı ele geçirmiştir.⁵⁰

Kimmerler, Karadeniz bölgesinde de oldukça etkili olmuşlardır. Bölgenin siyasi yapısının değişmesinde ve yeni oluşan siyasi yapının şekillenmesinde önemli rol oynamışlardır. Nitekim M.Ö. VII. yüzyılın ilk yarısında Güney Karadeniz kıyılarında Grek koloni şehirlerinin kurulamamış olması Kimmerler'in bölgede yaratmış olduğu huzursuzluk sebebiyle olabileceği düşünülmektedir.⁵¹ Anadolu'da Kimmerler'e ait arkeolojik materyalin sayısı oldukça azdır. Çıkarılabilen arkeolojik buluntuların büyük çoğunluğu Karadeniz bölgesinde çıkarılmıştır. Bu da bize Kimmerler'in Karadeniz bölgesinde ne kadar büyük etkiye sahip olduklarını göstermektedir. Kimmer – İskit sanatı ve eserleri birbirine oldukça benzemekte hatta bunları birbirinden ayırt etmek imkânsız gibidir.⁵²

Anadolu'nun muhtelif yerlerine yayılan ve Anadolu'da bir de devlet kurmayı başaran Kimmerler, M.Ö. VII. asrın sonlarına doğru güçlerini yitirmişler ve M.Ö. 590-585 yılları arasında tarih sahnesinden çekilmişlerdir.⁵³

⁴⁸ M.Taner Tarhan,, “Ön Asya'daki İlk Türkler Kimmerler ve İskitler” , **Türkler** C.I, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, s.913.

⁴⁹ İbrahim Tellioğlu, a.g.e., 2004. s.18.

* Paphlagonia diye anılan bölge, Karadeniz sahillerinde Bolu'dan Sinop Boyabat'a kadar uzanan bölgenin antik çağdaki adıdır. Bu bölgede yaşayan halklar antik kaynaklarda Paphlagonia halkı olarak anılmaktadır.

⁵⁰ İbrahim Tellioğlu, a.g.e., s.20.

⁵¹ Sümer Atasoy, **Amisos Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent**, Samato Oto Yayınları, Samsun, 1997, s.19.

⁵² M. Taner Tarhan, a.g.m., s.116

⁵³ M.Taner Tarhan, a.g.m., s.366

1.2.2.3. Amazonlar

Mitolojiye göre Amazonlar⁵⁴ savaş tanrısı Ares ile Harmonia ya da Aphrodite'nin kızları olarak kabul edilir.⁵⁵ Amazon adının kökeni ise, A-mazon yani “memesiz” anlamına gelmektedir. Adının nedeni bu savaşçı kadınların yayı göğüslerine rahatça dayayabilmek için bir göğüslerini kesmelerinden kaynaklanmaktadır.⁵⁶ Bunun dışında başka bir görüşte Amazon adının Ermeni dilinde “ay kadınları” anlamı taşıdığıdır.⁵⁷ Amazonların kullandıkları “pelta” adı verilen yarım ay biçimindeki kalkan bu görüşe destek olarak ortaya konulmaktadır.⁵⁸

Antik kaynaklardan edilen bilgilere göre, Amazonların Karadeniz kıyılarında yaşadıkları düşünülmektedir. Ağırlıklı olarak, merkezlerinin Samsun- Terme olduğu düşüncesi hâkimdir.

Pindaros Amazonların “*mızrakları ile uzaklara erişen bir Syria ordusunu sevk ettiğini söyler*” ve bu suretle yaşadıkları yerin Themiskyra’da olduğuna açıkça işaret eder. “*Themiskyra, Amisene topraklarındadır ve bu topraklar Halys Irmağı’ndan sonra gelen ülkede yaşayan Leukosyria’lılara aittir.*” (Strabon, Geo., III.9).

Strabon Amazonların ve Sideneliler’in ülkesi olan Themiskyra’dan da ayrıntılı bir şekilde bahseder;

“*Themiskyra bir ovadır; bir tarafını deniz yalar ve kentten yaklaşık altmış stadia uzaklıktadır ve diğer taraftan güzel ormanlarla ve kaynakları dağın içinde bulunan küçük akarsularla kaplı dağlık bir arazi ile çevrilidir. Böylece bütün bu akarsularla beslenen Thermedon nehri ova boyunca akar*” (Strabon, Geo., III.15).

Bunun yanı sıra Strabon, Alazonlar veya Amazonlar olarak adlandırılan bu halkın isimlerini verdiği kentler olarak Ephesos, Smyrna, Kyme ve Myrina’ dan bahseder. Amazonların Troia savaşına katılmış olmalarının mümkün olabileceğini söyler (Strabon, Geo., III.21).

Herodotos ise Amazonların, Skythler (İskitler) tarafından “Oiorpata” olarak adlandırıldıklarını bunun Grekçe karşılığının ise, “erkek öldürenler” olduğunu, Skyth

⁵⁴ Serkan Pullu, “Kimmer Kadınları Amazonlar: Karadeniz’de Proto-Türk İzleri” **Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri**, Giresun Belediyesi Yayınları, Giresun, 2008, s.55.

⁵⁵ Akın Temür , “Antik Çağdan Günümüze Amazonlar”, **Samsun Sempozyumu C.I** (13-16 Ekim 2011) Samsun Valiliği Yayınları, Samsun 2011, s.69.

⁵⁶ Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü** (6.Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s.28.

⁵⁷ Graves Robert, **Yunan Mitleri** (2.Basım), (Çev.Uğur Akpur), Say Yayınları, İstanbul, 2010, s. 482.

⁵⁸ Akın Temür, a.g.m., s.69.

dilinde Oiorpata kelimesinin “Oior” (erkek) ve “pata” (öldürmek) kelimelerinden oluştuğunu söyler (Her., His., IV.110). Herodotos eserinde yine Amazonların, Thermedon Savaşı sonrası yakalanıp gemiye bindirildiklerini, daha sonra bindirildikleri gemiyi ele geçirdiklerini, ancak gemi idaresini bilmedikleri için dalgalara kapılıp Skyth topraklarında karaya çıktıklarını söyler. Daha sonra Skyth topraklarını yağmalamaya başladıklarını, savaş sırasında Skythler’in bunların kadın olduğunu anlaması üzerine onları öldürmekten vazgeçtiklerini ve bu savaşçı kadınlardan çocuk sahibi olmaya karar verdiklerini söyler. Böylece Skythler onlardan çocuk sahibi olurlar. Ancak Amazonlar Skyth kadınları ile birlikte yaşamayacaklarını söyleyerek kendileri ile birlikte olan delikanlıların yaşadıkları yerlerden ayrılıp başka bir yerde birlikte yaşamalarını isterler ve Skyth delikanlıları ile birlikte Tanais’i (Don Nehri) geçip doğusundaki bir ülkeye yerleşirler. Herodotos Sauromat olarak adlandırdığı bu halkın kadınlarının büyük anneleri gibi ata bindiklerini, kocalarıyla birlikte savaşa gittiklerini ve erkekler gibi giyindiklerini söyler (Her., His., IV.110).

1.2.2.4. Grekler

Karadeniz’deki Grek yerleşmelerinin varlıkları ve kuruluş tarihlerinde büyük anlaşmazlık söz konusudur.⁵⁹ Bu belirsizliğin en önemli sebebi edebi kanıtların dağınıklığı ve özellikle Karadeniz’in doğusunda arkeolojik çalışmaların yetersizliğidir. Araştırmalardan elde edilen bilgilere göre, kolonilerin kuruluş tarihleri çoğunlukla M.Ö. VII. ve VI. yüzyıllarda gösterilmektedir. Ancak kaynaklardan edilen bilgiler ışığında Trapezos ve Sinope’nin daha öncesinde yani VIII. yy’da kuruldukları düşünülmektedir.⁶⁰

Grekler Karadeniz’e gelmeden önce Ege’de, Akdeniz’de ve Propontis’de pek çok koloni şehirler kumuşlardır. Bu koloni şehirlerinin kurulmasında Yunanistan’daki siyasi ve sosyo-ekonomik etkenler etkili olmuştur. Yunanistan oldukça dağlık ve tarıma elverişsiz bir yapıya sahiptir.⁶¹ Ülke içindeki siyasi dengesizlik ve mücadeleler ekonominin bozulmasına sebep olmuştur.

Ege, Akdeniz ve Karadeniz’de kurulan kıyı kolonileri hem birbirleri ile ticaret yaparak zenginleşiyor hem de Yunanistan’ın ihtiyacı olan köle, orman ürünleri, deniz

⁵⁹ Ömer Çapar, “Karadeniz’de En Eski Grek Yerleşmeleri”, *DTCFD*, C.15, Sayı. 26, Ankara, 1991, s.303.

⁶⁰ Ömer Çapar, a.g.m., s.303.

⁶¹ Adem Işık, a.g.e., s.5.

ürünleri, hayvansal ürünler ve tarım ürünleri bu koloniler aracılığı ile Yunanistan'a ulaştırılıyorlardı. İşlenen ürünler yine bu koloniler içinde satılıyordu. Böylece büyük bir sömürü ve ticaret ağı kurulmuştu.

Daha öncesinde de var olduğu düşünülen ancak Karadeniz'deki en geniş kapsamlı kolonizasyon faaliyetleri Miletosluar tarafından M.Ö. VII. yy'dan itibaren yapılmaya başlamış ve Miletosluları Megaralılar, Phokailalılar ve Khioslular izlemiştir.

Karadeniz'in bereketli olması ve Karadeniz'in zenginliği ile ilgili anlatılan efsaneler, gemi yapımında kullanılacak orman ürünlerinin Karadeniz'de oldukça bol olması,⁶² Trapezos ve Sinope'deki maden yataklarının⁶³ bolluğu, Karadeniz'in doğu ile batı arasında doğal bir ticaret alanı olması ve Kafkasya bölgesine ulaşan ticaret yollarının bölgeden geçiyor olması⁶⁴ Yunanlıları Karadeniz'e yönelten önemli faktörler olmuştur.

Antik dönemde Karadeniz'de üç kolonizasyon dalgası olduğu görülür. İlk dalga, M.Ö.VII. yy'ın son çeyreğinden itibaren başlamış ve Apollon, İstria, Olbia, Sinop ve Samsun'un kurulması ile sonuçlanmış ve böylece Karadeniz'de kolonizasyon dönemi başlamıştır. Kaynaklarda anlatıldığına göre bir süre sonra bu kolonilerden bazıları askeri ve siyasi olarak güç kazanmışlar ve bağımsız şekilde hareket etmişlerdir.

Yunan kolonilerinin bölgede uzun bir süre etkili olduğu iddia edilmektedir. Bölge halkını kültürel yönden etkiledikleri ve onları kendilerine benzettikleri söylenmiş olsa da Ksenophon'un Onbinler ile bölgeden geçerken her bölgede karşılaştığı yerel halklarla ancak tercümanlar vasıtası ile iletişim kurması bölgede Helen dilinin toplumlar tarafından özümselenmemiş olduğunu göstermektedir.⁶⁵

1.2.2.5. Byzerler (Byzeresler)

Bir Pontos kabilesi olan bu halk, Çoruh Nehri'nin batı taraflarında yaşamıştır⁶⁶ Bugün Artvin iline bağlı olan Ardeşen, Hopa, Arhavi bölgesinde

⁶² Esen Aktaş, a.g.t., s.28.

⁶³ Ömer Çapar, a.g.m., s.303.

⁶⁴ Adem Işık, a.g.e., s.6.

⁶⁵ Bilgin, a.g.e., 2007, s.50.

⁶⁶ İlyas Karagöz, **Tarihsel Süreçte Trabzon Halkı**, Derya Kitabevi, (Ed. Ömer Şen), Trabzon, 1998, s.11.

oturdıkları düşünülmektedir.⁶⁷ Strabon, bu halkın Heptakomenler'in bir kolu olduğunu ifade etmiştir.

“ Heptakomenler, Pompeius’un ordusu dağlık ülkeden geçerken üç Roma bölüğünü imha etmiştir. Bunlar, ağaç sürüngelelerinden elde edilen balı kâselerle yol üzerine bıraktılar ve askerler bunu yiyip de bilinçlerini kaybedince onlara saldırarak kolayca hepsini saf dışı ettiler. Bu vahşilerin bir kısmına da Byzeres denir”* (Strabon, Geo., XII.3).

1.2.2.6. Bechiresler

Bechiresler; Rize çevresinde ve özellikle batısındaki topraklarda oturuyorlardı.⁶⁸ Bechire bölgesinde Bechire Limanı ve Bechire şehri vardı⁶⁹

1.2.2.7. Makronlar

Oldukça kalabalık olan bu topluluk bu günkü Of ve Sürmene ilçeleri civarında yaşamaktaydılar.⁷⁰ Bu halkın gerçekte adının Makron olmadığını savunanlar da vardır. Strabon, Trapezosia ve Pharnakia'nın üst tarafında oturduklarından ve Makronların Trabzon dağlarında oturan San (Sanni/Tzan/Can) lar olduğundan bahseder (Strabon, Geo., III.18). Makron, Helen dilinde uzun/iri başlı anlamındadır ve bu adı onlara Helenler vermiştir.⁷¹ Makronlardan, antik yazarlar Skylax, Ksenophon, Strabon ve Herodotos eserlerinde bahsetmişlerdir. Herodotos bu halkın sünnet olduğundan (Her., His., II.104) ve Moskhiler, Tibarenler, Mossyonikler ve Marlarla birlikte Perslere vergi verdiklerinden bahseder (Her., His., III.94). Ksenophon eserinde Makronları şöyle anlatmıştır;

“... Helenler Makron ülkesine üç günde on fersah yol aldılar(...). Hasır kalkanlar ve mızrak taşıyan, uzun yün gömlekler giyen Makronlar nehrin karşı kıyısına dizilerek birbirlerini gayrete getirmek amacıyla (Helenler nehri geçemesin

⁶⁷ Mehmet Bilgin, **Doğu Karadeniz: Tarih, Kültür ve İnsan** (1.Baskı), Serander Yayınevi, Trabzon, 2002, s.43.

*Bu bal zehirlenmesi olayından Ksenophon'da *Anabasis / Onbinlerin dönüşü* eserinde şöyle bahsetmiştir. “Neticede yüzlercesi, büyük bir yenilgiye uğramışçasına, ümitsiz bir şekilde yattılar. Ancak ertesi gün olunca kimsenin ölmediği anlaşıldı; aşağı yukarı önceki gün bal yedikleri saate gelindiğinde bilinçleri yerine geldi. Ciddi bir tıbbi tedaviden sonra iyileşenler gibi, üç-dört gün sonra tekrar ayakları üzerine kalkabildiler”. (IV. VIII.). Bu bal günümüzde hala varlığını sürdürmekte ve bölge halkı tarafından deli bal olarak adlandırılmaktadır. Bazı araştırmacılar bu bal için “o dönemin biyolojik silahı olarak kullanılıyordu” diye bahsetmektedir.

⁶⁸ Mehmet Bilgin, a.g.e., s.43.

⁶⁹ Mehmet Bilgin, a.g.e., s.43.

⁷⁰ Osman Emir, a.g.e., s.70.

⁷¹ Mehmet Bilgin, **Doğu Karadeniz**, Ötüken Neşriyat Yayınevi, İstanbul, 2007, s.32.

diye) nehre taş atıyorlardı (...). Atina’da esir olarak hizmet etmiş askerlerden biri Makron dilini bildiğini, zannedersen burası benim memleketim olacak, eğer bir engel yoksa onlarla konuşayım, dedi. Makronlar ile konuşup anlaşmaya vardılar. (...) Makronlar Helenlerin geçişini kolaylaştırmak için onlara yardım ettiler” (Ksenop. On. Dön. IV.VIII.1).

On binlerin arasında Makron dilini bilen, Makronlu bir savaşçının varlığından söz edilmesi Makronların daha öncesinden Helenler ile ilişki içerisinde olduklarını göstermektedir.⁷²

Kaynaklarda anlatıldığına göre, Makronlar; hayvancılık ile uğraşan, yünden yapılma elbiseler giyen, iyi donanımlı silahlara sahip olan, ticaret bilen, sadece Karadeniz çevresindeki halklar ile değil deniz ötesindeki halklarla da ilişkili olan, topraklarına savaş niyeti ile gelmeyenlere dostça davranan misafirperver bir halktır.

Herodotos döneminde bunlar Perslerin 19. Satraplığında yer alıyorlar ve Perslere vergi veriyorlardı. Ancak Ksenophon bunların müstakil bir halk olduğundan bahsetmiştir. Bu durum aradan geçen zaman içinde Makronların bağımsızlıklarını kazandıklarının bir göstergesidir.⁷³

1.2.2.8. Mossynoikler

Mossynoikler,(Plinus, Historia Naturallis,VI,III) adıyla zikredilen bu halk, Giresun/Kirazlık’ın batısındaki topraklarda yaşamışlardır.⁷⁴ Herodotos eserinde bu halk için *Mossynoikia* tabirini kullanmış, Pers İmparatorluğuna bağlı 19 satraplıktan biri olduklarını ve Kserkses’in Yunanistan seferine katıldıklarını beyan etmiştir Her., His., III-94, VII-80). Makronlarla birlikte Sestos kentinin valisi olan Khorasmis oğlu Artayktes’in buyruğunda bulunmuşlardır (Her., His., VII-78).⁷⁵

Antik kaynaklarda bahsedildiğine göre Mossynoikos sözcüğü, eski Helen dilinde “*odundan tahtadan yapılmış ev*” demektir. Mossynoikler, ahşap kulelerde

⁷² Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.33

⁷³ Adem Işık, “Karadeniz Bölgesinde Eskiçağ Halkları”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sakarya, 2008, Sayı 16, s. 177 – 183.

⁷⁴ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.43.

⁷⁵ Işık, a.g.m., s.180.

yaşadıkları için bu adı almışlardır.⁷⁶ Strabon, bunları Heptakomet adı altında zikretmiştir.⁷⁷

“...Şimdi bütün bu dağlarda yaşayan insanlar tamamıyla vahşidir. Fakat Heptakometler daha da kötüdür. Bazıları ağaçlarda veya seyyar kulelerde yaşarlar. Bu kulelere Mosyn dendiğinden, antik devirde bu insanlar Mosynekler olarak adlandırılmışlardır. Bunlar, vahşi hayvan eti ve ceviz yiyerek yaşarlar ve kulelerinden atlayarak yolculara saldırırlar. Bunlar Pompeius’un ordusu dağlık bölgeden geçerken üç Roma bölüğünü imha etmişlerdir...” (Strabon, Geo., XII.3)⁷⁸

Ksenophon, bu halkın krallıkla yönetildiğinden, doğu ve batı olarak ikiye bölündüklerinden ve birbirlerine düşman olduklarından bahsetmiştir. Doğu Mossynoiklerin şehirlerinin etrafında müstahkem mevzilere sahip oldukları için on binlerin ülkelerinden geçmelerine izin vermediklerini Trapezoslu Timesitheus’un yönlendirmesiyle Mossynoikler arasındaki rekabetten istifade ederek bunun üzerine Batı Mossynoikler ile işbirliği yapıldığından söz eder. Batı Mossynoikler ile işbirliği yapan Helenler Doğu Mossynoikler ile savaş yaptılar ve Doğu Mossynoikleri yendiler. Ksenophon Mossynoiklerin askerlerini şöyle tasvir etmektedir;

“Askerler yüzer kişilik sıralar halinde karşılıklı dizildiler. Hepsinin sarmaşık yaprağına benzeyen beyaz tüylü, öküz derisi kaplı hasır kalkanları ve sağ ellerinde ön tarafı mızrak ucu, arka tarafı ahşap bir topuz olan yaklaşık altı pekhys uzunluğunda mızrakları vardı. Keten yatak çarşafı kadar kalın kumaştan yapılmış, dizlerine kadar inen khitonlar giymişlerdi. Başlarına Paphlagonia miğferine benzeyen, ortasında Perslerinki gibi bir tuğ bulunan deri miğferler takmışlardı ve iki yüzü keskin demir baltalar taşıyorlardı” (Ksenop., On. Dön., V.VI.13).⁷⁹

Mossynoiklerin iyi örgütlenmiş disiplinli ve donanımlı bir orduları olduğu ve bunlardan batıda olanlarının bir gecede 300 kayıkla 900 askeri On binlerin yanına taşıyabilmeleri göz önüne alınırsa, önemli bir deniz güçlerinin bulunduğu söylenilebilir.⁸⁰

Ayrıca Onbinler ile yapılan savaş esnasında başşehirde yağmalanmış olan ambarda bol miktarda önceki yıldan kalan ekmeklerin, kızılcık buğdaylarının, yassı

⁷⁶ Salih Kaymakçı, “Eskiçağda Kelkit Vadisi” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2013, s.84.

⁷⁷ Esen Aktaş, “Antik Çağ’da Doğu Karadeniz Bölgesi Kıyı Yerleşmeleri ve Yerleşim Stratejileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, s.12.

⁷⁸ Işık, a.g.e., s.119.

⁷⁹ Işık, a.g.e., s.136.

⁸⁰ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.44.

cevizlerin, şarapların, yunus balığı etinin ve balık yağının ele geçirilmesi Mossynoiklerin kıtlık tehdidine karşı önlemler aldıklarını, bölge şartlarına göre bol tarım üretimi gerçekleştirdiklerini göstermektedir.⁸¹

Açık denizlerde avlanıyorlar, yunus balığından tuzlu balık ve balık yağı elde ediyorlardı. Bilgin, bunların açık denizlerde avlanabildiklerine göre deniz ötesi ticaret de yapabileceklerini beyan etmiştir (Ksenophon, On. Dön., V.IV.27).

Madencilikte oldukça ileri bir seviyeyi yakalayan Mossynoikler, eriyen bakırın içine çinko katarak bronzdan çok daha parlak ve etkili görünüme sahip, pirinçten çeşitli eşyalar meydana getirmişlerdir.⁸² Pseuda Aristoteles eserinde bu konu hakkında şunları aktarmaktadır;

“... Mossynoik bronzunun ışıldayan parlaklıkta ve olağanüstü beyazlıkta olduğu anlatılmaktadır. Ama kalay değil, orada çıkan madenin özel bir türü bakırla eğritilerek karıştırılır. Anlatıldığına göre, bu bileşimin kaşifi sırrını kimseye vermemiştir. Bu nedenle bu ülkenin bronz (pirinç) ürünleri olağanüstü bir kalite gösterir, daha sonra yapılanlarda artık bu kalite kalmamıştır”.⁸³

Yakın dönem kaynakları Mossynoiklerin bakır ve sarı/pirinç üretiminde ünlü olduklarını Almanca *messing=sarı/pirinç madeni* kelimesinin bundan kaynaklandığını ileri sürmektedirler.⁸⁴

Bunların doğusunda demiri ilk kesip işleyen Khalbler vardı. Bunlar Mossynoiklere bağlı idiler. Yine Trapezos’un güneyinde Gymnias (Bayburt) taraflarında yaşayan Skythenler bulunmaktaydı.⁸⁵ Ksenophon Mossynoiklerin şehirlerinin birbirine yakın olduğundan, bir şehirden diğerine ses iletebileceğinden söz eder. Ayrıca ülke inişli yokuşlu vadi ve tepelerden oluşmaktadır. Ksenophandaki ifadeleri göz önünde tutarak, Bilgin Mossynoiklerin ülkesinin bugünkü Kirazlık Köyü ile Pazar Suyu arasında bulunabileceğinden söz etmektedir.⁸⁶

⁸¹ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007,s.44. Işık, a.g.e., s.138.

⁸² Oktay Belli, **Anadolu’da Kalay ve Bronzun Tarihçesi** (1.Baskı), Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.55.

⁸³ Osman Emir, a.g.e., s.72.

⁸⁴ Mehmet Bilgin, a.g.e.,2007, s.44-45.

⁸⁵ Salih Kaymakçı, a.g.t., s.86.

⁸⁶ Mehmet Bilgin a.g.e., 2007,s.45.

1.2.2.9. Chalibesler / Khalybler/Halybler

Tibarenlerin komşusu olarak yaşayan *Khalybler*,⁸⁷ Pontus kabileleri arasında yerlerini almışlardır. Eski Yunan'da yaşamış olan Attikalı trajedi ustası *Aeschylus* (M.Ö. 525-456) “*Zincire vurulmuş Promethe*” de (Kızılırmak’ın doğusunda yaşayan) Khalybler’i İskitler’e bağlı bir halk olarak tanımlamıştır.⁸⁸ Ksenophon eserinde bu halkın yaşadığı memlekete Taokhların memleketinden geçtikten sonra ulaşıldığını kaydetmiştir (Ksenop., On. Dön., IV.VII.16). Yine Ksenophon bu halkın özelliklerini anlatırken “*Onbinlerin yolculukları süresince karışlarına çıkan en yiğit halktı. Kasıklarına kadar inen ve deri şeritler yerine sık örülmüş sazlarla bağlanmış keten zırhlar giyiyorlardı. Baldırlıkları ve miğferleri vardı ve bellerinde Lakonların hançerlerine benzer uzun bıçaklar taşıyorlardı. Yakaladıkları esirleri öldürüyorlar, başlarını kesip yanlarında götürüyorlardı. Düşmanlarını görünce bu kafaları sallayıp, şarkı söyleyip dans ediyorlardı*” diye söz etmektedir. Onbinler bu halkın ülkesinde yağma yapamamışlar ve Taokhların ülkesinde elde ettikleri ile yetinmek zorunda kalmışlardır (Ksenop., On. Dön., IV.VII.17).

Ksenophon’un Bayburt ve çevresinde yaşadığını söylediği bu halkların oturduğu topraklardan hemen sonra Skythenlerin ülkesine gelmesi (Ksenop., On. Dön., IV.VII.19), bu halkın Skythenlerin akrabası veya onların kültürü ile iç içe bir topluluk olabileceğini güçlendirmektedir.⁸⁹ Apollonios, “*Argonautika*” adlı eserinde bu halkın İskit halklarından olduğunu ve demiri keşfederek işlediklerini bildirmektedir (Apollonios, *Argonautika*, II.1000-1005). Apollonios, eserin başka bir bölümünde ise bu halktan söz ederken “... *Bu halk ne öküzle toprağı sürmeye ne de bal gibi bir meyve ekmeye ilgi duyar. Ancak katı demir yüklü toprağı yararlar ve aldıkları ücreti günlük işlerde kendileri için gerekli olan mallarla değiş tokuş ederler*” ifadesi ile bu halkın sadece demir işleyebildiğini belirtmiştir. Ü. Yalçın, Khalyblerin demir işlemeciliğinde ne kadar hünerli olduklarını Aristo’dan alıntı yaparak şu şekilde ifade etmiştir;

“Amisos’ta (Samsun) Khalyblerin özel bir metodla demir elde ettikleri anlatılır. Ülkede bol miktarda bulunmaktadır. Bu demir diğer çeşitlerinden daha

⁸⁷ Muzaffer Demir, “Antikçağda Bir Doğu Karadeniz Kavmi; Khalybler”, *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri*, Giresun, 2008, s. 67.

⁸⁸ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007.46. (Detay Bilgi için bkz. Grakow B.N., İskitler (Çev.Ahsen Batur), İstanbul 2006)

⁸⁹ Osman Emir, a.g.e., s.75.

*iyidir ve dış görünüşü gümüşten farklılık göstermez. Bilinen en iyi ve en sert demir Khalyblerden gelmekte ve adına da Khalyb denmektedir.”*⁹⁰

Strabon ise bu halktan şöyle bahsetmiştir;

“ Bugünkü Khaldai kavmine eskiden Khalybes denirdi ve ülkenin tam karşısında Pharnikia kurulmuştur. Bu denizde yapılan palamut avı, doğanın sağladığı bir avantajdır. Bu balık ilk defa burada yakalanmıştır. Karada madenler vardır, daha eski devirlerde gümüş madenleri de olduğu halde, bugün sadece demir madeni kalmıştır. Bu bölgedeki kıyı olağanüstü dardır, zira orman ve madenlerle dolu olan dağlar hemen bunun üstündedir ve kıyının çoğu işlenmiştir. Böylece madencilere hayatlarını kazanabilmeleri için maden; denizle meşgul olanların da geçimlerini sağlayabilmeleri balıkçılık ve özellikle de palamut ve yunus avı kalır” (Strabon, Geo., VII.33.).

Ksenophon eserinin ilerleyen bölümlerinde sekiz gün ilerledikten sonra Mossynoiklere bağlı küçük bir halk olan Khalybislerin ülkesine ulaştıklarından ve bunların demircilikle uğraşan bir halk olduklarından bahsediyor. Bu durum tarihçiler arasında tartışmaya sebep olmuştur. Tarihçilerin bir kısmı Ksenophon’un “*yiğit bir halktı*” diye tabir ettiği Khalybisler ile “*demircilikle uğraşıyorlardı*” dediği Khalybislerin aynı olmayabileceği tezini savunmuşlardır. Helen dilinde *Halybos* karbonlu demir/çelik manasına gelmektedir. Bugün Giresun ile Trabzon’un doğusundaki Of arasında, sahilden 15 ile 75 km derinlikte bir dikdörtgen içinde, büyük bir kısmı işletme izni gösteren 53’ten az olmamak şartıyla bilinen demir madeni yatakları vardır.⁹¹ Homeros eserinde, Troia Savaşında Troialıların müttefikleri arasında Halizonların da olduğundan bahsetmiş ve “*Odios’la Epistrophos’a komuta eden Alizonlar, ta uzaklardan gelirler. Gümüşün yurdu Alybe’den*” (Homeros, İlyada, II.855). Alybe’den ilk kez Homeros bahsetmiş, Strabon ise Alybe’nin aslında Khalybe olarak okunması gerektiğini belirterek Halizonlar ve Khalyb halklarının aslında kendi döneminde yaşamış Khaldai halkı ile aynı olduğunu ifade etmiştir (Strabon, Geo., III.18).

Sonuç olarak, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yaşamış olan bu Antik Çağ halkının usta bir madenci olduklarından şüphe yoktur. Fakat antik kaynaklarda farklı

⁹⁰ Ünsal Yalçın, “Anadolu’da Demir, Demir Madenciliğinin Gelişimi”, *Arkeoatlas*, Sayı,3 İstanbul, 2004.s.101.

⁹¹ R .Drews, “Karadeniz’de En Eski Grek Yerleşmeleri” (Çev. Ömer Çapar), *DDCFD*, C. XV, Sayı 26, Ankara, 1991, s.321.

bölgelerde farklı isimler ile zikredilmeleri bu halkın orijini ile ilgili tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur.

1.2.2.10. Tibarenler

Pharnakeia'nın (Giresun) güney taraflarında sakin ve neşeli bir halk vardır.⁹² Khalybler ve Mossynoikoslara komşu⁹³ idiler.

Pharnakeia ve Trapezos (Strabon, Geo., III.18, III.28) teritoriumundan Armenia Minor'a kadar olan topraklarda yaşamışlardır.⁹⁴ Bilgin, Strabon'un verdiği bilgileri de değerlendirerek Tibarenler'in Giresun'un güneyine düşen Şebinkarahisar ve batıda Yeşilirmak'ın çizdiği kavis ile Karadeniz sahilleri arasındaki bölgede yaşadığını savunmuştur.⁹⁵

Ksenophon, Khalyblerin memleketinden geçtikten sonra Tibarenlerin memleketine ulaştıklarını, Tibarenlerin memleketinin nispeten daha düz olduğunu, deniz kenarında müstahkem mevkillerinin olduğunu ve bu halkın memleketinden iki gün yürüdükten sonra Kotyora'ya vardıklarını (Ksenop., On. Dön., V.V.I) yazmaktadır. Ksenophon'un “ **...iki gün yürüdükten sonra Kotyora'ya vardık**” şeklindeki sözleri Tibarenler'in topraklarının doğuda Pazar Suyu vadisi, Turna Suyu vadisi ve batıda Vona Burnu'na kadar ulaştığına ve sınırlarının Paphlagonia Krallığı sınırlarına kadar uzandığını işaret etmektedir.⁹⁶ Herodotos Tibarenleri, Pers İmparatorluğunun 19. Sıraplılığına bağlı halklardan biri olarak tanımlar (Her. , His., III.94). Aynı zamanda Yunanistan seferinde Pers ordusuna katılan askerler arasında bulunduklarını kaydetmiştir (Her., His., VII.78). Tibarenler daha sonra Amasya – Kastamonu – Sinop bölgesinde kurulmuş olan Pontos Devleti'ne katılarak Anadolu'yu Roma İşgaline karşı ayaklandıran Pontos Kralı Mithradates'in Pompeius'la yaptığı savaşlarda önemli roller oynamışlardır.⁹⁷

Ksnophon'nun “**...komutanlar orduya biraz ganimet sağlamak için bu şehre saldırmak istiyorlardı. Gönderilen armağanları geri çevirdiler**” (Ksenop., On. Dön., V.V.2) şeklindeki sözleri bu halkın nispeten zengin bir halk olduğunu

⁹² Adem Işık, a.g.m., s.179, Salih Kaymakçı, a.g.t., s.89. (Detaylı Bilgi İçin Bknz. W.Ruge, “Tibarenoi”, *RE VI a/1*, s.764-765.).

⁹³ Adem Işık, a.g.m., s.179. (Detaylı Bilgi İçin Bknz. Diodoros Sicilus, XIV,30,3-9).

⁹⁴ Salih Kaymakçı, a.g.t.,s.89.

⁹⁵ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.48.

⁹⁶ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.47.

⁹⁷ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.48.

göstermektedir. Ayrıca dışarıdan gelenlerle savaşmak yerine onlara armağanlar sunmuşlardır. Kâhinlerin tanrılar savaş istemiyorlar şeklindeki yorumları bu halkın konuksever ve dini inanışlara bağlı bir halk olduklarını göstermektedir.

1.2.2.11. Driller

Bu halkın Kolhlardan ayrılmış bir halk olabileceği düşünülmektedir.⁹⁸ Herodotos'un eserinde bu halk ile ilgili bilgiye rastlanılmamaktadır. Ksenophon, Onbinlerin Trabzon'da konakladıkları sırada civarda yağmalayacak köy kalmadığı için Trabzonlu Helenlerden bir kılavuz alarak ordunun yarısı ile Drillerin ülkesini yağmalamaya gittiklerinden söz eder (Ksenop., On. Dön., V.II.1) Ayrıca Ksenophon Trapezosluların Onbinleri kolay erzak bulabilecekleri dostlarının yaşadığı yerlere götürmediğinden ancak Driller ile aralarının iyi olmamasından dolayı kılavuzluk görevini seve seve yaptıklarından bahseder (Ksenop., On. Dön., V.II.2).

Ksenophon, bu halkın dağlık ve sapa bölgelerde yaşadığını ve bölgenin en savaşçı halkı olduğunu bildirmektedir (Ksenop., On. Dön., V.II.1). Drillerin ülkesinin bugünkü Gümüşhane Dorila/Torul⁹⁹ ile Trabzon/Maçka arasında bir bölgede olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁰

Drillerin geçim kaynaklarına bakıldığında hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğu ve yoğun olarak yapıldığı görülmektedir.

“...Helenler, ülkenin dağlık kesimlerine ulaştıklarında Drillerin kolay teslim olabilecek köylerini ateşe verdiler. Ordu yangından kurtulmuş boğa ve domuz dışında yağmalayacak hiçbir şey bulamadı. (...) Başkentleri olan ve tümünün içinde toplandığı müstahkem bir yer vardı. Bu kale olağanüstü derinlikte bir ırmak yatağıyla çevriliydi. Piyadeler ırmak yatağını aştılar ve içeride birçok hayvan ve başka değerli şeyler olduğunu görünce buraya saldırdılar” (Ksenop., On. Dön., V.II.3).

Onbinlerin ve Helenlerin Drillerin ülkesine saldırması sonrası gerçekleşen savaşta bu halkın büyük bir savunma verdiği görülmektedir. Ksenophon, Drillerin başşehrinin fiziki yapısını ve gerçekleşen savaşı şu şekilde aktarmaktadır;

⁹⁸ Osman Emir, a.g.e., s.73.

⁹⁹ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.41.

¹⁰⁰ Osman Emir, a.g.e., s.73.

“ *Burası derin vadilerle kuşatılmıştı. İçerisine girilebilecek yollar son derece sarp idi. Etrafında derin bir hendek kazılmış, yığılmış olan toprağın üzerine şarampoller ve ağaç kuleler yapılmıştı. Önde ilerleyen iki bin kadar Helen askeri vadiye girmiş ve savunma mevzilerine hemen saldırıya geçmişlerdi. İlk taarruzlarında savunma mevzilerini ele geçiremeyeceklerini anlayınca geri çekilmeye kalkışmışlar fakat dar ve dik patikadan süratle uzaklaşamadıkları için arkalarından kovalayan Driller tarafından sıkıştırılmışlardı. Onbinler geride kalan arkadaşlarından yardım istediler.(...) Şehir büyük oranda yağmalandıktan sonra, askerler geri çekilmeye başlayınca örme kalkanlar, mızraklar, dizlikler ve Paphlagonya tolgaları ile silahlanmış Dril askerleri tekrar kaleden çıkarak üzerlerine yürüdü. Bir kısmı Helenlerle savaşırken bir kısmı da evlerin üzerinden iri kütükler ve taşlar atarak Helenleri çok güç bir durumda bıraktı. Ksenophon tamamen ahşaptan yapılmış evleri ateşe vererek Helenleri zor durumdan kurtardı. Helenler Trapezous’a doğru inerken Driller saldırmak için fırsat kolluyorlardı” (Ksenop., On. Dön., V.II.4, V.II.28).*

Görüldüğü üzere Trabzon Helenleri ile Driller arasında büyük bir husumet söz konusudur. Onbinler ve Helen ordularına karşı gerçekleştirdikleri bu amansız savunma, Dril ordusunun profesyonel ve donanımlı, kalelerinin ise son derece korunaklı olduğunu göstermektedir.

1.2.2.12. Kolkhisliler¹⁰¹

Kolkhis, Doğu Karadeniz ile Kafkas dağları arasında kalan bölgeye Yunan kaynaklarında verilen addır.¹⁰² Kolkhisliler, ise bu coğrafya üzerinde yaşamış yerel bir halktılar.¹⁰³ Kolkhislilerden bahseden en eski yazılı belge M.Ö. 764 yılında Urartu kralı olan II. Sarduri dönemine dair bir kitabedir. Bu kitabede, Kral II. Sarduri'nin seferleri anlatılırken, kuzeydeki “Kulha” isimli bir ülkeden ve “*Kulha*” halkından ve onlara ait bir şehirden “*İldamuşa kenti, Kulhai halkının kralı olan ...'nın krallık şehri*” şeklinde bahsedilir.¹⁰⁴ Herodotos, Kolkhis halkının tıpkı Mısırlılar ve Etiyopyalılar gibi sünnet olduklarını yaşayış biçimlerinin ve dillerinin

¹⁰¹ Kolkhisliler için bkz.; Rahim Kızıgüt, Eskiçağ Tarihinde Kolkhis Bölgesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2016, s. 13-18.

¹⁰² Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.34.

¹⁰³ Esen Aktaş, a.g.t., s.9.

¹⁰⁴ A. Mican Zehiroğlu, *Antik Çağlarda Doğu Karadeniz* (1.Basım), Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul, 1999, s.3.

Mısırlılarla benzer olduğunu ifade eder. (Her., His., II.104) Herodotos'a göre, Perslerin 19. Satraplığının içinde bulunan Kolkhisliler, Persler'e vergi ödüyorlardı (Her., His., III.97). Yine ağaçtan yapılmış başlıklar, tabaklanmamış deriden yapılmış kalkanlar, kısa mızraklar, eğri kılıçlar ile donanmış olarak Kserkes'in Yunanistan seferine katılmışlardı (Her., His., VII.79). Strabon, Kolkhis'in kuzey sınırını Pityos, doğu sınırını Sarapana kentiyle belirler (Strabon, Geo., III.17).¹⁰⁵ Ksenophon, Trapezous'un Sinope'nin Kolkhis ülkesindeki kolonisi olduğundan söz etmektedir.

Plinius, ise *Doğa Tarihi* adlı eserinde zengin krallardan bahsederken Kolkha ülkesinin *Saulak* isimli kralına da yer vermiştir; "*Aietes'in soyundan gelen Kolkhis kralı Saulakes, Suani bölgesinde ve diğer bölgelerde sahip olduğu el değmemiş geniş arazilerde, büyük miktarlarda altın ve gümüş madeni elde etmişti. Onun krallığı ayrıca "Altın post" nedeniyle de meşhurdur*"¹⁰⁶ demiştir.

Zehiroğlu'nun bahsettiğine göre; M.Ö.500'lü yılların sonuna doğru yazıldığı tahmin edilen, Hekataeus'un *Periegesis* isimli coğrafya eserinde de, Kolkhis ülkesinden ve Kolkhislilerden bahsedilmektedir.¹⁰⁷

Hippokrates ise "*Havalar, Sular ve Yerler Hakkında*" adlı eserinde Kolkhislilere ait Kutaisi şehrinin hemen yanında kurulduğu Phasis bölgesinden şu şekilde bahsetmiştir;

"... Phasis'in¹⁰⁸ yerlilerine gelince; onların memleketleri; sıcak, rutubetli, bataklık ve ormanlıktır. Her mevsim şiddetli yağmurlar olur. Bölge sakinlerinin yaşamları, bataklıkların arasında geçer, çünkü onların evleri, suların üzerinde, ağaçtan ve kamışlardan inşa edilmiştir. Şehre ya da pazara nadiren yürüyerek giderler, ama daha çok tek parça ağaçtan yapılmış kanolarıyla, nehirde yukarı aşağı seyahat ederler. Zira nehirde pek çok kanal vardır. Onlar, güneşin altında çürümüş olan yağmur suyu birikintilerinin sıcak ve durgun olan sularını içerler. Phasis, tüm nehirlerin en durgunudur ve sakince akar. Burada yetişen tüm meyvalar zararlıdır. Zira, aşırı miktarda su ve tüm ülkeye yayılmış bu sulardan kaynaklanan yoğun buhar yüzünden güçsüz kalan ve gelişmeyen filizler, yine aynı nedenlerle, tam olarak olgunlaşamazlar. Bu sebeplerden Phasisliler, geniş bedenleri ve tombul yapıları ile diğer tüm insanlardan farklı bir görünüşe

¹⁰⁵ (Ayrıca bkz. Murat Arslan, 2000, s.26).

¹⁰⁶ A. Mican Zehiroğlu, a.g.e., s.4.

¹⁰⁷ A. Mican Zehiroğlu, a.g.e., s.4.

¹⁰⁸ Adem Işık, a.g.e., s. 14.

sahiptirler, öyle ki, şişmanlıktan eklemleri ve damarları bile görülmez. Renkleri, sarılık hastalığına yakalanmışçasına soluk benizlidir. Temiz olmayan sisli ve rutubetli bir atmosferi soludukları için bu insanların tamamı oldukça kaba seslidir, ayrıca onlar doğal olarak bu ağır bedenlerini yormamak için oldukça uyuşuk davranırlar. Mevsimler arasında sıcaklık açısından çok az farklılıklar vardır. Rüzgârları genellikle güneyden eser ve bu ülkeye has özellikler gösterir. Bu rüzgârlar, bazı zamanlar kuvvetli eser, oldukça sert ve şiddetlidir, onlar buna “Rüzgâr senkronu” derler. Kuzey rüzgârı ise onlara zor ulaşır ve estiği zaman da oldukça zayıf ve yumuşaktır...”¹⁰⁹

MÖ.335 yılına doğru, Pseudo-Skylax tarafından hazırlanan bir coğrafya kitabında da, Kolkhis ülkesi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu kayıtlarda, daha kuzeydeki bazı Sarmatia kabilelerinin isimleri sıralandıktan sonra, Kolkhis sahilleri hakkında bilgiler verilmektedir..¹¹⁰

Trabzon civarında yaşayan bu halkın kendilerini ne adla andıkları henüz tespit edilememiştir. Helen kaynakları Karadeniz’in güneydoğu kıyılarını Kolkhis* diye adlandırdığı için Ksenophon da Trabzon civarında yaşayan halkı Kolkhisliler olarak adlandırmıştır.¹¹¹ Ksenophon, Makronların ülkesinden üç gün yol aldıktan sonra Kolkhislilerin ülkesine geldiklerinden, Makron ülkesi ile Kolkhis ülkesini birbirinden ayıran bir dağın varlığından söz etmiş* ve **“Burada yüksek bir dağ vardı Kolkhisliler bunun üzerinde mevzi almışlardı”** diye bahsetmiştir (Ksenop., On. Dön., IV.VIII.9).

Ksenophon, Kolkhislilerle karşılaşıldıktan sonra Helenlerin önce bunlara karşı sıkışık bir kütle halinde savaş düzeni aldıklarını ancak daha sonra komutanların en uygun hücum hakkında karar aldıklarını, **“Dağın bir tarafı daha sarp, öbür tarafı daha kolay çıkılabilir konumda olabileceğine göre planlar çabuk bozulabilir, eğer toplu halde ilerleyen birlikler bu şekilde dağılmak zorunda kalırlarsa, askerler cesaretini kaybedebilir”** diyerek dağınık şekilde saldırının yapılması konusunda anlaşıldığından söz eder (Ksenop., On. Dön., IV.VIII.10).

¹⁰⁹ A. Mican Zehiroğlu, a.g.e., s.4.

¹¹⁰ Ahmet Mican Zehiroğlu, a.g.e., s.4.

* Kolkhisliler için bkz ; Demir Muzaffer “ Hellen (Yunan) Kolonizasyon Dönemi Esnasında Hellen-Kolkhis (Gürcistan) İlişkilerinin Başlangıcı ve Süreci Üzerine Değerlendirmeler “,**Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi** ,C.17, Sayı 38, 2016, s.135-153.

¹¹¹ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.35.

Sonuçta Onbinler Kolkhisliler ait olan birçok köyü talan ederek bol miktarda yiyecek ele geçirmişlerdir. Galyan, Kuştul, Ciganay ve Uz Derelerinin oluşturduğu vadilerin yukarı kesimlerinden geçen Onbinler bölgede bugün bile üretilen “*Deli Bal*” ya da “*Tutan Bal*” dan yemişlerdir.¹¹² Ksenophon olayı şöyle aktarır;

“...Bol erzak dolu birçok köyde konakladılar. Bu köylerde onları şaşırtan tek bir şeyle karşılaştılar. Birçok kovan vardı ve bu kovandaki peteklerden bal yiyen askerler kustular, ishal oldular ve içlerinden hiçbiri ayakta duramıyordu; az yiyenler körkütük sarhoş olmuş insanlara, çok yiyenler ise azgın çılgınlara benziyorlardı. Bu durumda birçoğu bir bozgun sonrasındaymiş gibi yere serilmiş büyük bir umutsuzluk başlamıştı. Ertesi gün kimsenin ölmediği görüldü. Üçüncü gün ve dördüncü gün ise zehirlenmeden kurtularak herkes iyileşti” (Ksenop., On. Dön., IV.VIII-20).

Kolkhisliler, ürettikleri kendir bitkisinden elde ettikleri keten kumaş ve bezler ile ilkçağın önemli tekstilcilerindendir.¹¹³

¹¹² Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.36.

¹¹³ Mehmet Bilgin, a.g.e., 2007, s.34.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BÖLGEDE YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR

2.1. ORTA KARADENİZ BÖLGESİNDE BULUNAN SAMSUN İL MERKEZİ VE İLÇELERİNDE YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR

Orta Karadeniz bölümü, Ordu'nun doğusundaki Melet çayından başlayarak Aşağı Kızılırmak havzasının batısına kadar uzanır.¹¹⁴ Bölümün coğrafi alan büyüklüğü 37.600 km² olup, Amasya, Çorum, Tokat ve Samsun illerini içine almaktadır.¹¹⁵

Orta Karadeniz bölümü sahip olduğu fiziksel ve iklimsel farklılıklar nedeniyle coğrafyacılar tarafından Kıyı (Canik Dağları Yöresi) ve Kara (Orta Karadeniz Ardı Yöresi) kesimi olarak iki bölüme ayrılmıştır.¹¹⁶ Bölgenin büyük bir bölümünü kaplayan Samsun ili kültürel gelişime de doğru orantılı olarak yansımış olan söz konusu bu coğrafi ayrımı bünyesinde taşımaktadır.

2.1.1. Samsun İl Merkezinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

Orta Karadeniz Bölgesinde ilk arkeolojik çalışma 1906 yılında Müze-i Hümayun adına T. Macridy tarafından önemli bir Geç Demir Çağı merkezi olan Akalan' da gerçekleştirilmiştir.¹¹⁷ Orta Karadeniz Bölgesi'nde M.Ö. II. binyılı ile ilgili araştırmaların başlangıcında ise, Kıyı kesiminde yoğunlaştırılmış olduğu görülmektedir. 1940 ve 1941 yıllarında İ.K. Kökten, N. Özgüç ve T. Özgüç'ten oluşan bir kurul tarafından gerçekleştirilmiş olan Dündartepe, Tekkeköy ve Kavak Kaledoruğu kazıları başlatılmıştır.¹¹⁸ Kazı çalışmalarının yapıldığı bu merkezler içerisinde özellikle Dündartepe'de ortaya çıkartılan Orta Tunç Çağı (III. Dündartepe Kültürü) kazı çalışmasını yürütenler tarafından Hitit Çağı olarak adlandırılmıştır.¹¹⁹

¹¹⁴ Atalay, Mortan, a.g.e., s.99.

¹¹⁵ Elçin Zümrüt Aker, "Orta Ve Doğu Karadeniz Kalkınma Planlarının Tarihi Alt Yapısı", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2008, s.11.

¹¹⁶ Şevket Dönmez, a.g.m., s.873.

* 2000 yılında yapılmış olan yüzey araştırmaları sonucunda Çamurlu Tepe'nin Kavak'ın Emirli Köyü yakınlarında yer alan Kale Tepe olduğu tespit edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Dönmez / Atasoy / Bilgi, Summerer, 2002, s.284.

¹¹⁷ Şevket Dönmez, a.g.m., s.873.

¹¹⁸ K. Kökten, N. Özgüç, T. Özgüç, "Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Samsun Bölgesi Kazıları Hakkında İlk Kısa Rapor" **Belleten**, C.IX, Sayı.35, Ankara, 1945, s.361-393; T. Özgüç, "Samsun Hafriyatının 1941-1942 Neticeleri", III. T. T. Kong. Bildirileri, Ankara, 1948, s.393-419.

¹¹⁹ K. Kökten, N. Özgüç, T. Özgüç, a.g.m., s.378-381; T. Özgüç, a.g.m., s.404-406.

Kavak- Kaledoruğu'nda da İlk Tunç çağının üzerinde Hitit Çağı olarak adlandırılan ve Dündartepe ile çağdaş bir Orta Tunç Çağı kültür katı saptanmıştır.¹²⁰

Samsun'un Bafra ilçesinde bulunan İkiztepe'de ise arkeolojik çalışmalar 1974 yılında Türk Tarih Kurumu adına Prof. Dr. Bahadır Alkım tarafından başlatılmıştır. 1981'den bu yana ise bu çalışmalar, İstanbul Üniversitesi ile Turizm ve Kültür Bakanlığı adına, Türk Tarih Kurumunun desteği ile Prof. Dr. Önder Bilgi tarafından yürütülmektedir.¹²¹

2.1.1.1. Göktepe

Samsun İl merkezinin kuzeybatısında; Ahulu köyünün 1 km batı-kuzeybatısındaki Tepe 295 m rakım yükseklikte yer almaktadır. Yerleşme ilk olarak U.B. Alkım tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları esnasında tespit edilmiştir ve İTÇ' ye tarihlendirilmiştir. Burada Demir Çağı'na ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur.¹²² (Resim-1).

2.1.1.2. Dündartepe

Samsun İl merkezinin 3 km güneydoğusundadır. Günümüzde artan şehirleşme ile birlikte etrafı yapılarla çevrelenmiştir.(Harita-10).

Merit Irmağı kenarında yer alan höyüğün çevresi verimli topraklarla çevrilidir. Höyüğün Dündartepe ve Öksürük Tepe (bazı kaynaklarda Söğüdlübahçe şeklinde geçmektedir)¹²³ olarak iki ismi bulunmaktadır.¹²⁴ Öksürük Tepe adı; aynı adlı bir yataının tepenin üstündeki mezarından gelmektedir. Tepe 200x220x15 m boyutlarındadır. Tepenin kuzey ve kuzeybatı yönü dik; güney ve güneydoğu yönü ise yumuşak eğimle son bulmaktadır. Samsun-Sivas demiryolu tepayı ikiye ayırmakla kalmamış; yapımı sırasında toprak çekilerek höyüğün büyük bir kısmı yok edilmiştir.¹²⁵ Höyük ilk olarak 1940-41 yıllarında Kültür ve Turizm Bakanlığının teşviki ile K. Kökten, N. Özgüç ve T. Özgüç başkanlığındaki ekip tarafından kazılmıştır. Kazı ilk olarak demiryolu ihtiyacı için, toprak çekilerek oluşturulan düz

¹²⁰ Şevket Dönmez, a.g.m.. s.874.

¹²¹ <http://www.bafra.bel.tr>

¹²² [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8845&html=ages_detail_t.html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8845&html=ages_detail_t.html)

¹²³ Atilla Türker, “ Samsun Bölgesi arkeolojik Yüzey Araştırması 2015 Yılı Çalışmaları: İlkadım ve Canik Lokaliteleri”, **34. Araştırma sonuçları Toplantısı**, C.I, Ankara, 2016, s.392.

¹²⁴ K.Kökten,N.Özgüç,T.Özgüç, a.g.m., s.365.

¹²⁵ <https://www.gazetegercek.com.tr/samsun-daki-o-hoyuk-tarihi-ve-hikayesi-ile-dikkati-cekiyor/70351>

alandanda ve höyüğün yol tarafındaki yamacında ve tepenin en üst kısmında yapılmıştır. Kazı ekibi; Karadeniz'in tarih öncesi kültürlerini İç Anadolu Bölgesi ve Marmara ile olan ilişkilerini saptamak amacıyla kazıya başlamıştır.

Höyükte; tepe üstünde yer alan tabakadaki İTÇ yerleşmesinin küçük ve tüm bulguları ile yamaçta saptanan İTÇ yerleşmesinden biraz farklı olduğu tespit edilmiştir.¹²⁶ Yine de bu iki tabaka arasında bilhassa çanak çömlek biçimleri açısından benzerlikler kurmak mümkün olabilmektedir. Bu açıdan hafirler kesin yorumlar yapmaktan kaçınmışlar hatta iki tabakayı çağdaş olarak da kabul etmişlerdir.¹²⁷ Buna karşılık tepede beyaz boya bezemeli çanak çömlekli kültür; yamaçta ise yiv bezemeli çanak çömlekli kültürle karşılaşmıştır.. Tüm bu bulguların ve İkiztepe kazısı sonuçlarına göre; yamaçtaki İTÇ yerleşmesi İTÇ III. evre-OTÇ geçiş dönemi; tepedeki yerleşme ise İTÇ II-III çağı olarak tarihlendirilmektedir.¹²⁸ (Resim- 2).

2.1.1.3. Amisos

Eski Samsun (Amisos) M.Ö. VII. yüzyılda Yunan asıllı Miletos kolonistleri tarafından kurulmuştur. Miletoslular, Kıta Yunanistan kolonistlerinden daha geç olarak kolonizasyon hareketlerine başlamışlardır. (M.Ö. 670). Ege Bölgesi'ni işgal edilmiş bulduklarından, Marmara ve Karadeniz kıyılarında ticaret ve balıkçılık merkezi olmaya uygun yerlere yerleşmişlerdir. Bu yerleşme yerlerinin önemlilerinden biri de Amisos olmuştur.¹²⁹

Amisos, en parlak dönemini (altın çağını) Pontus Kralı Mithridates VI zamanında yaşamış, imparatorluğun yönetim merkezi olmuştur. Kültür ve sanat bu dönemde gelişip yaygınlaşmış, antik çağın en gelişmiş sikke darphaneleri ile birlikte seramik atölyeleri de Amisos'ta bu dönemde kurulup geliştirilmiştir. Bu mezarların zenginliği, ölümlerdeki altın hediyelerin kalitesi, ince işçiliği ve kullanılan semboller Mithridates VI döneminde basılan Amisos sikkeleri üzerindeki şekil ve sembollerle büyük benzerlik göstermektedir. Bu mezar odasının iki ayrı dönemde kullanıldığı,

¹²⁶ K.Kökten,N.Özgüç,T.Özgüç, a.g.m., s.377.

¹²⁷ K.Kökten,N.Özgüç,T.Özgüç, a.g.m.,s.376.

¹²⁸ Savaş Harmankaya, Burçin Erdoğan, TAY Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 4a/4b: İlk Tunç Çağı, Ege Yayınları, İstanbul,2002.

¹²⁹ <http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/amisos-hazinelere-doneminin-cok-onunde-altin-islemeciligi-ile-dikkat-cekıyor>

pişmiş toprak (seramik) cam, metal ve mermer eserlerin MÖ 4. yüzyıla tarihlenmesi gerektiği; altın süs eşyalarının ise MÖ I. yüzyıla ait olduğu savunulmaktadır.¹³⁰

Amisos'un kuruluşu ve gelişmesi tarihi kaynaklara ve arkeolojik verilere göre başlıca dört aşamada gerçekleşmiştir:

1. Dönem (MÖ 6. yüzyılın başı): Sinop'ta bir koloni oluşturan Miletosluların küçük bir yerleşim olan Amisos'a egemen olup Karadeniz ile Anadolu'nun içlerini bağlayan ticaret yolunun başlangıcı olarak kullanılması.

2. Dönem (MÖ 6. yüzyılın ilk yarısı): Kapadokyalıların Amisos'a yerleşmesi.

3. Dönem (MÖ 6. yüzyıl ortası): Kapadokyalı liderin Foçalılara yerleşme izni vermesi ve kentin büyüüp gelişmesi.

4. Dönem (MÖ 437): Sinop'tan gelen Atinalıların Amisos'a yerleşmesi ve kentin adının Peiraieos olarak değiştirilmesi¹³¹

1995 yılında Amisos Antik Kenti içerisinde yol genişletme çalışmaları sırasında bir oyuk görüldüğü ihbarı üzerine Müze araştırmacıları çalışmalara başlanmıştır. Konglemera tipi kaya kütesinin oyulması ile yapılmış, tavan-taban ve duvarları horasanla sıvanmış 5×5 m ebadında 2.30 m yüksekliğinde mezar odası içerisine yerleştirilmiş 5 adet mezardan üçünün kullanıldığı, ikisinin boş olduğu görülmüş ve böylece burasının bir aile mezarı olduğu tespit edilmiştir. Kullanılmış olan üç mezardaki iskeletlerin oluşturduğu buluntuların incelenmesinde, birisinin erkek, ikisinin kadın mezarı olduğu; ayrıca ölü hediyeleri, çanak-çömlek, cam ve mermerden yapılmış arkeolojik eserlerin inceleme ve değerlendirilmesinden, erkek mezarının Pontus Krallığının en üst düzeyindeki yöneticilerinden (kral, komutan, prens gibi) birine, kadın mezarlarından birinin bu ünlü kişinin (kralın) eşine (kraliçeye) diğerinin de kızana ait olabileceğini düşünülmektedir.. İnsitu halde bulunan mezarda ölü hediyelerinin (takılarının) uygun yerlere yerleştirildiği görülmüştür (yani taç-kafa üzerine, kolye boyunda, küpe kulak hizasında vb).¹³²

¹³⁰ <https://www.turkish-media.com/forum/topic/179588-amisos-samsun-antik-kenti>

¹³¹ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/samsun/gezilecekyer/amisos-tepesi>

¹³² <https://www.samsun.com.tr/konum.aspx?id=43#.XIelt8kzbc>

2.1.4 Alaçam İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.2.1. Alaçam / Sivritepe

Samsun il merkezinin batısında; İkiztepe Höyüğü'nün yaklaşık 6 km güneybatısındadır. 1940-41 yılında K. Kökten; N. Özgüç ve T. Özgüç tarafından yapılan yüzey araştırması esnasında Sivritepe'nin üzerinde İç Anadolu İlk Tunç Çağı malzemesi bulunmuştur.¹³³ 155 m rakımlı hâkim tepede yer alan höyük Samsun KTVKK tarafından 20/10/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:316 – Tescil derecesi: 1). Sivritepe'de gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Kalkolitik, İTÇ, OTÇ, Demir Çağı ve Ortaçağ çanak çömlekleri toplanmıştır. Höyük, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Höyüğün kapladığı alan 110x130 m'yi bulmaktadır.¹³⁴ Yüksekliği ise 10 ile 20 m arasında değişmektedir. Höyük tepesinin etrafının sur duvarları ile çevrili olduğu ve bu surların sağlam şekilde korunduğu görülmüştür. Kale duvarlarının kapladığı alan yaklaşık 30x60 m genişliğindedir. Kalenin çevrelediği ve höyüğün zirvesi olan kısım elektrik hattı ve baz istasyonu kurulması sırasında dümdüz edilmiştir.¹³⁵ (Resim-3).

2.1.2.2. Gökçeboğaz

Yenice köyünün 2 km kuzeybatısında, Alaçam – Samsun karayolunun 500 m güneyinde, Akyokuşyolu Sırtı'nın kuzeybatı uzantısı ucundadır. Batısındaki Sivritepe Höyüğü ile kuzeyindeki Karadeniz'e 4 km, doğusundaki Dedetepe Höyüğüne 5 km mesafesindedir. Bugün Ali Osman Tepesi olarak da bilinen mevkii¹³⁶, ova seviyesinden yaklaşık 70 m yükselen çevresine hâkim konumda, doğal bir tepe üzerindedir. Tepeye güney ve güneydoğudan erişilirken, diğer yönleri oldukça sarpıtır. Ova seviyesindeki Keşli Deresi batısından, Gökçeboğaz Deresi

¹³³ K.Kökten,N.Özgüç,T.Özgüç, a.g.m., s.377.

¹³⁴ Zeynep Kızıltan, "Samsun Bölgesi Yüzey Araştırmaları 1971-1977", *Bulleten*, C.LVI, Sayı 215, Ankara, 1992, s. 217.

¹³⁵ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2387&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2387&html)

¹³⁶ Höyük, Samsun'da en çok araştırılan höyüklerden birisi olmuştur: (Gökoğlu 1952: 41; Burney1956; Alkım 1972: 56; 1973, 8, 11-12; Kızıltan 1992: 218; Dönmez 1999: 515; 2000: 70; 2002).

doğusundan akmaktadır.¹³⁷ Topografik olarak tepe üstünün 90 x 100 m gibi geniş bir alana yayıldığı ölçülebilmektedir. Batı, kuzeybatı, tepe noktası ve güney kesiminde çapları 4 m'yi bulan dört yerde ve derinlikleri 1-1.5 m civarında, diğer kesimlerinde çapları 1 m'yi bulan 5 yerde kaçak kazı çukurları saptanmıştır; diğer tahribat unsuruysa makineli tarımdır. İlk olarak 1955'te C.A Burney tarafından saptanan höyük daha sonra U. B. Alkım tarafından incelenmiştir.¹³⁸ Höyük Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir. (Tescil: Samsun KVKK 1094-26.06.2013, I. derece arkeolojik sit). A. Türker tarafından yapılan araştırmada çoğunluğu güney ve doğuya genişleyen kesiminde yoğunlaşan çanak çömlek parçaları ve homojen dağılmış çakmaktaşı uç, kenar kazıyıcı ve dilgi kırıkları ile yongalar, sürtme ve perdah taşları bulunmuştur; bir adet çakmaktaşı dilgi, iki adet perdah taşı ve iki adet sürtme taşı bulunmuştur. Buluntular Samsun Arkeoloji Müzesi etüdüne teslim edilmiştir. Çanak çömlekler OKÇ/GKÇ, ETÇ, OTÇ, DÇ ve Geç Roma/Türk-İslam dönemi karakterindedir.¹³⁹ (Resim-4).

2.1.2.3. Dede Tepe

Yenice köyünün 2 km kuzeyinde, Bafra-Alaçam yolunun hemen güneyinde, Dedeyanı Mevkii'nde; batısından akan Pınarlı Deresi seviyesinden 69 m yükselen doğal tepenin üzerinde konumlanır.¹⁴⁰ Bölgede 2016 yılında A. Türker tarafından yüzey araştırması yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda höyüğün üst çapı 180 x 130 m olduğu, batı ve güney yönlerde düzleşerek genişlediği görülmüştür. Höyüğün kuzey yamacı dar, teraslı ve sarpıtır. Günümüzde kuzey yamacına su sarnıcı yapılarak höyüğün kesitinin düzlendiği ve tahrip edildiği görülmüştür. Höyüğün tepe noktası ağaçlık ve sık çalılıktır; bu kesim de dördü büyük olmak üzere yedi adet kaçak kazı çukuru görülmüştür. Yapılan araştırmalar esnasında, çoğu keramik olmak üzere, buluntuların tepelik kesim ile tarım yapılan sürülmüş tarlada yoğunlaştığı görülmüştür. Çanak çömleklerin GKÇ, ETÇ, OTÇ ve GDÇ karakterinde olduğu tespit edilmiştir. Yine çok sayıda çakmak taşı yonga elde edilmiştir.

¹³⁷ Atila Türker, "Samsun Bölgesi 2016 Yılı Prehistorik ve Prohistorik Dönem " **Yüzey Araştırması Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 2017, c.1 s.118.

¹³⁸ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1080&html=ages_detail_t.html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1080&html=ages_detail_t.html)

¹³⁹ Atila Türker, a.g.m., c.1 s.118.

¹⁴⁰ Atila Türker, a.g.m., c.1 s.118.

2.1.3. Asarcık İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.3.1. Horozun Tepe Tümülüsü

Emirmusa köyü, Horozun Tepe mevkiinde, Gülecik Deresi'ne inen tepelerden birinin üzerinde yer almaktadır. 24/11/2011 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:341 – Tescil derecesi:1). Tümülüs, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Kaçak kazılar sonucu mezar odası açığa çıkmıştır. Tamamen doğal kayaya oyulmuş olan mezarın kapak taşı defineciler tarafından kırılmıştır. Giriş kareye yakın dörtgen bir açıklıktan ibaret olup, bu girişi ikinci bir çerçeve izlemektedir. Mezarın cephesi en geride yuvarlak kemerle sonlandırılmış bulunmaktadır. Tek odalı olan mezarın içi toprak doludur ve birkaç kemik parçasından başka bir şeye rastlanmamıştır.¹⁴¹ (Resim-5).

2.1.3.2. Asarcık Merkez Tümülüsü

Biçincik Mahallesi, Şatiba mevkiinde, ormanlık alan içerisinde, karayolunun doğu tarafında ve yol kenarında yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 16/11/2007 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:1466 – Tescil derecesi:1).¹⁴² Tümülüs, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Yaklaşık 2-2.5 m yüksekliğinde ağaçlık bir tepe görünümündedir. Tepe üzerinden kuzey-güney yönünde tel örgü geçirilmiş olup zirve kısmında da iki adet kaçak kazı çukuru açıldığı görülmüştür. Çukur kesitlerinde herhangi bir kültür varlığı izine ya da mezar odasına ait bir ize rastlanmamıştır.

¹⁴¹ Ünán Serdar, Samsun ve Çevresi Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri (MÖ.III.Bin – MS.IV.YY), Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2010,s.101.

¹⁴² [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7909&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7909&html=masterdetail.html&layout=web)

2.1.4. Atakum İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.4.1. Atakum Atakent Tümülsü

Atakent beldesi, Demirkent İnşaat Kooperatif Evleri güney sınırında yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 09/04/1996 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:2448 – Tescil derecesi:1).¹⁴³ Tümülsü, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Tümülsü'nün çapı 20 m, yüksekliği 4 m'dir. Düzgün kesme taş bloklardan inşa edilmiş ve iki bölmeli dromos* ve bir odadan oluşmaktadır. Birinci dromos 230 cm uzunluğunda ve 116 cm enindedir. Dromosun giriş kapısı ve üst örtünün ön tarafı tahrip edilmiştir. Birinci dromostan 60 cm eninde bir kapı ile ikinci dromosa geçilmektedir. Bu dromos 503 cm uzunluğunda ve 133 cm enindedir. İkinci dromostan 80 cm eninde bir kapı ile mezar odasına geçilmektedir. Oda 412 cm uzunluğunda ve 330 cm enindedir. Yüksekliği 255 cm'dir. Dip tarafa duvarın bitişiğine lahit şeklinde taştan bir sanduka konulmuştur.¹⁴⁴

2.1.4.2. Atakum Yeşilkent Tümülsü

Yeşilkent beldesi, Toybelen Mahallesi, Tepeköy mevkiinde yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 08/04/2005 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:212 – Tescil derecesi:1).¹⁴⁵ Tümülsü, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Mezar odası ve dromosu konglomera tipi kayaya oyularak açılmış alan, içerisinde orta ve büyük boy kesme taşlar ile harç kullanılmadan bindirme tekniği ile açmanın kenarlarına dayandırılması suretiyle örülmüştür. Mezar odası 210x277 cm ebatlarında, dromos ise 430x150 cm'dir. Bazı taşlar üzerinde kenet izleri bulunmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴³ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7900&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7900&html=masterdetail.html&layout=web)

* Dromos, Yunanca'da yol anlamına gelip, mezar girişlerine de verilen addır. Dromos yine çeşitli kültürlerde, toprak altına ya da kayalara oyulmuş oda-mezarların önlerine eklenmiş kuyu biçimli küçük giriş bölümüne verilen ad.

¹⁴⁴ Ünân Serdar, a.g.t., s.14.

¹⁴⁵ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7897&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7897&html=masterdetail.html&layout=web)

¹⁴⁶ Ünân Serdar, "Samsun ve Çevresi Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri (MÖ.III.Bin – MS.IV.YY", Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2010, s.37.

2.1.4.3. Kurupelit

Kurupelit (Körfez) Mahallesi'nde yer almaktadır. "Hafif Raylı Sistem Hattı" güzergâhının 3. derece arkeolojik sit alanı içerisinde kalan kısmında, 2009 yılında Samsun Müze Müdürlüğü denetiminde bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁷ Bu alan antik Amisos yerleşmesine kuş uçuşu 10 km batıda denizden ortalama 0.20 km içerde ve tescilli Çakalca-Karacadoğan Höyüğü'nün hemen kuzeydoğusundadır. Çalışmalar 16 adet 10 metre karelik plan kareler üzerinde toplam 12 adet açmada gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları sonrasında açığa çıkan mimari buluntuların yanı sıra çeşitli seviyelerde ortaya çıkan, özellikle M.Ö. 6.-5. yy'a tarihlenen Siyah ve Kırmızı Figürlü Attika üretimi çanak çömlek parçaları, Erken (?) ve Geç Demir Çağı'na tarihlenen çanak çömlek parçaları yanı sıra Geç Arkaik Çağ ve Erken Klasik Çağ'a tarihlenen pişmiş topraktan yapılmış heykelcikler ele geçen buluntular arasındadır. Yapı komplekslerinin denize olan konumu ile ithal çanak çömlek parçaları ve pişmiş toprak heykelciklerin yoğunluğundan bölgenin liman yerleşmeleri olduğu düşünülmektedir.¹⁴⁸

2.1.4.4. Büyükomca Köyü Tümülsü

Büyükomca köyünde bulunan Tümülsü 01/11/1996 yılında Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir.¹⁴⁹ Büyükoyumca Tümülsü yaklaşık 40 m çapında ve 8 m yüksekliğinde yığma tepeden oluşmaktadır. Etrafında modern yapılaşma yer aldığından, Tümülsü tahribata açık durumdadır. Tümülsü'nün üzeri bitki örtüsü ile kaplıdır. Kuzeydoğu bölümünde açılan kaçak kazı çukuru etrafındaki çeşitli seramik parçası kalıntılarına rastlanmıştır. Bunun dışında mezar odasının mimarisi hakkında herhangi bir arkeolojik veri mevcut değildir. Kaçak kazılar neticesinde ortaya çıkan seramik parçaları Hellenistik Çağ özelliği göstermektedir. Bu nedenle, bu Tümülsü'ü Hellenistik Çağ'a tarihlemek olasıdır.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Uğur Akyüz, Mustafa Kolağasıoğlu, O.Alper Şirin, "Samsun İli, Atakum İlçesi, Çakalca (Karadoğan Höyük) Kurupelit Kurtarma Kazısı 2009", **19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu**, Samsun 2011, s. 117.

¹⁴⁸ Uğur Akyüz, "Samsun-Kurupelit'de Ele Geçen Bir Grup Mezar Steli ve Çakalca-Karadoğan Höyük Üzerine Bir İnceleme" **Kubaba**, Sayı.22, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2013, s. 33.

¹⁴⁹ [http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7899&html=masterdetail.html](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7899&html=masterdetail.html)

¹⁵⁰ Serdar Ünan, a.g.et., s.104.

2.1.5. Ayvacık İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.5.1 Söğütpınar Köyü Mezar Odası

Söğütpınar köyü, Ortaköy Mahallesi'ne girişte 200 m içerde yer almaktadır. 16/11/2007 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no: 1465 - Tescil derecesi: 1). Mezar, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır.¹⁵¹ Konglomera kayaya oyularak yapılmış üç klineli mezar odasıdır. Güneybatıya bakan tek girişinde ve mezar odasında sıva kullanılmamıştır. Odanın genişliği 1.95 m, uzunluğu 2.54 cm, yüksekliği 1.52 cm olarak tespit edilmiştir. Mezarın içine girişi sağlayan yolun sağındaki klinenin uzunluğu 1.56 cm, genişliği 69 cm'dir.¹⁵²

2.1.6. Bafra İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.6.1. Tepecik

Beylikköyü sınırları içindedir. B. Alkım¹⁵³ başkanlığındaki ekip tarafından, 1973 yılında, Samsun bölgesinde yapılan yüzey araştırmasında saptanmıştır. Eteğinde bir pınar bulunan höyükte, MÖ III., II., I. Binyıl ve Frig Dönemi çanak çömlek parçaları bulunmuştur.¹⁵⁴ (Resim-9).

2.1.6.2. Tödüğün Tepe

Bafra ilçesinin 15 km güneybatısındaki Gökçe ağaç köyünün yakınlarında yer almaktadır. Burası B. Alkım tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırması sırasında tespit edilmiş,¹⁵⁵ 1997 yılında Ş. Dönmez tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmasında tekrar ziyaret edilmiştir. Samsun KTVKK tarafından 24/11/1995 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:2317).¹⁵⁶ Yaklaşık olarak 100x50 m boyutunda ve

¹⁵¹ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=15837&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=15837&html)

¹⁵² Serdar Ünan, a.g.t., s.86.

¹⁵³ U.Bahadır Alkım, "Tilmen Höyük Kazısı ve Samsun Bölgesi Araştırmaları 1972", **Türk Arkeoloji Dergisi**, İstanbul, 1974, Sayı XXI C.2, s.24.

¹⁵⁴ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2596&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2596&html=masterdetail.html&layout=web)

¹⁵⁵ U.Bahadır Alkım, a.g.m., 1974, s.24.

¹⁵⁶ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2690&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2690&html=masterdetail.html&layout=web)

20 m yüksekliğindedir. İncelemeler sonucunda buranın SKÇ, İTÇ ve OTÇ yerleşmeleri olduğu anlaşılmıştır.¹⁵⁷

2.1.6.3. Paşaseyh

Bafra ilçesinin güneybatısında; Paşaseyh köyünde 250 m yükseklikte yer almaktadır. Çap olarak 86 m olan yamaç yerleşmesi doğu güneydoğu-batı kuzeybatı yönünde uzanmaktadır. Kuzeybatı eteğinden yol geçmektedir ve aynı yönde köy evleri vardır. Yerleşme ilk olarak U.B. Alkım tarafından tespit edilmiştir.¹⁵⁸ (Resim-7).

2.1.6.4. Martı Kale

Doğankaya köyünde, Kızılırmak'ın yaklaşık 500-700 m kadar doğusunda yer almaktadır. Kale Samsun KTVKK tarafından 24/11/1995 tarihinde arkeolojik alan olarak tescillenmiştir (Tescil no:2317). Kale, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Yüzeyde Bafra Ovası sulama kanalı yapımı esnasında tahribat sonucu ortaya çıkmış çok sayıda düzgün yontulmuş blok taşlar vardır. Güneydoğu kesiminde de üstleri açılmış ve yerlerinden sökülmiş sur kalıntıları mevcuttur.¹⁵⁹ Kalenin ortasında bir su sarnıcı vardır. Yüzeydeki çanak çömlek parçalarına göre Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir. Kalenin eteklerinde rastlanan çanak çömlek parçaları burada Tunç Çağı yerleşmesinin bulunduğunu da göstermiştir.

2.1.6.5. Külcüler Tepesi

Samsun ili, Bafra ilçesinin 7 km kuzeydoğusunda, Bafra Ovası'na hâkim düz bir yükselti üzerinde yer almaktadır. Doğu-batı yönünde 60 m, kuzey-güney yönünde 50 m, 12 m yüksekliğindedir.¹⁶⁰ Tümülüs, Samsun KTVKK tarafından 24/11/1995

¹⁵⁷ Şevket Dönmez, “Orta Karadeniz Bölgesi'nin İlk Tunç Çağı II Öncesi Kültürel Gelişimi Üzerine Yeni Gözlemler” **KASB**, Ege Yayınları, Ankara, 2004, s.69.

¹⁵⁸ U.Bahadır Alkım, “Samsun Bölgesinde 1973 Çalışmaları”, **Belleten**, TTK Yayınları, C.38, Sayı 151, Ankara, 1974, s. 553.

¹⁵⁹ Serdar Ünan, a.g.t., s.40.

¹⁶⁰ Önder Bilgi, Sümer Atasoy, Şevket Dönmez, Latif Summerer., “ Samsun(Amisos) Bölgesinin Kültürel Gelişimi Projesi İle İlgili Yüzey Araştırması-2000” **19. Araştırma sonuçları Toplantısı**, C.I. Ankara, 2001, s.281.

tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:2317). Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır.¹⁶¹

2.1.6.6. Kelbeştepe

Bafra ilçesinin güneyinde; Dededağı köyünün batısında yer almaktadır. Yayvan bir höyük olan yerleşim yerinin batısından bir çay akmaktadır. U.B. Alkım tarafından tespit edilerek İTÇ'ye tarihlendirilmiştir. 105 m rakımlı höyük 24/11/2005 tarihinde Trabzon KK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:2317). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış tescilli arkeolojik sit alanları listesinde yer almaktadır. Höyük, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Batı yamaçları vadiye dik inen höyüğün kuzey ve doğu yamaçları daha yayvandır. Yaklaşık 200x80 m ölçülerinde ve 15 m yüksekliğindedir. Yüzeyden toplanan çanak çömlek parçalarının değerlendirilmesi sonucunda yerleşme İTÇ, OTÇ, Roma ve Geç Roma dönemlerine tarihlendirilmektedir. Höyüğün zirvesine yaklaşık 30-40 m mesafede ve güney yönünde bir de tümülüs bulunmaktadır.¹⁶² (Resim-8).

2.1.6.7. Hacıibaba Tepesi-I

Bafra ilçesinin güneybatısında, Hıdırellez köyünün güneydoğusunda yer alan höyük yayvan şekilde yayılmış küçük bir tepedir. İlk olarak U.B. Alkım tarafından tespit edilen yerleşme İTÇ dönemi ile tescillenmiştir. Höyüğün ölçüleri doğu-batı 50 m, kuzey-güney 70 m, yükseklik ise 3 m'dir. 2009 yılında Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Başkanlığı tarafından yüzey araştırması sırasında İTÇ, OTÇ, DÇ, Helenistik, Roma ve Orta Çağ'a ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır.¹⁶³

2.1.6.8. Gelin Kayası

Bafra ilçesinin Düzköy'de bulunan bölge bir yamaç yerleşmesidir. Yerel halk tarafından Kızıkkayası olarak da adlandırılmaktadır. Yapılan yüzey araştırmaları

¹⁶¹ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7912&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7912&html)

¹⁶² [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1602&html=masterdetail.htm](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1602&html=masterdetail.htm)

¹⁶³ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8858&html=ages_detail_t.htm](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8858&html=ages_detail_t.htm)

sonucunda Gelin Kayasının hem güneyinde hem de kuzeyinde farklı dönemlere ait yerleşim yerleri tespit edilmiştir. Yerleşim bölgelerindeki incelemelerde Helenistik ve Roma Dönemlerine ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur.¹⁶⁴ 24/11/2001 tarihinde Samsun KTVKK tarafından İTÇ yerleşmesi olarak tescillenmiştir (Tescil no:342- Tescil derecesi:1)¹⁶⁵

2.1.6.9. Elmacık Tepe

Bafra ilçesinin Türkköyü mevkiinde bulunan höyük ilk defa U.B. Alkım tarafından ziyaret edilmiştir.¹⁶⁶ 24/11/1995 tarihinde Trabzon KK tarafından İTÇ yerleşmesi olarak tescillenmiştir (Tescil no:2317). 140 m rakımlı bir tepe üzerinde olunan höyük tepenin kuzey – güney yönünde uzanmaktadır. Höyük kaçak kazılar nedeniyle tahrip edilmiştir.¹⁶⁷ Samsun Kültür Envanterinde “Elmacık Tepe Höyüğü” olarak geçmektedir. (Resim-9).

2.1.6.10. Cirlek

Bafra'nın 10 km batısındaki Kuşçular köyünün kuzeybatı çıkışında, İkiztepe köyü yolunda, İkiztepe Höyüğü'nün 2 km güneyindedir. Taban çapı yaklaşık 400 m, deniz seviyesinden yüksekliği 35 ±3 m ve höyük yüksekliği 18 m'dir. Höyüğün 200 m batısında, sulama kanalının yapımı sırasında açığa çıkmış bir hamam yapısı bulunmaktadır. Bugün höyüğün kuzeybatı yarısında makinalı tarım dışında tahribat unsuruna rastlanmamıştır Yapılan yüzey incelemelerinde OKÇ GKÇ, ETÇ, OTÇ, DÇ (ODÇ ve Helenistik) döneme dek kesintisiz çanak çömlek buluntusu tespit edilmiştir. Bunlar dışında yanmış kerpiçlere ait çok sayıda mimari eleman ve iri cüruf parçaları gözlenmiştir. Bir adet üst yarısı noksan pişmiş toprak tezgâh ağırlığı, iki adet çakmaktaşı kenar kazıyıcı ve dilgi ile bir adet taş havaneli Samsun Arkeoloji Müzesi etüdüne teslim edilmiştir¹⁶⁸

¹⁶⁴ Önder Bilgi, Sümet Atasoy, Şevket Dönmez, Latif Summerer, a.g.m., s.87.

¹⁶⁵ [http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7913&html=masterdetail.html](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7913&html=masterdetail.html)

¹⁶⁶ U. Bahadır Alkım, a.g.m., 1974,s.24.

¹⁶⁷ <https://www.haberler.com/defineciler-sucustu-yakalandi-4-4707700-haberi>

¹⁶⁸ Atıla Türker, a.g.m., s.119.

2.1.6.11. Azay Tepe

Höyük, Bafra ilçesinin Azay köyünde bulunan 150 m rakımlı bir tepe üzerinde bulunmaktadır. 132 m çapındaki höyük, tepenin güneybatı ve kuzeydoğu kesiminde yer almaktadır. Tepe ilk defa U.B. Alkım'ın Samsun araştırmaları esnasında belirlenmiştir.¹⁶⁹ 24/11/1995 tarihinde Trabzon KK tarafından tescillenen höyük, 08/09/2003 tarihinde arkeologlar tarafından incelenmiştir. Bu bölgede bulunan diğer birçok höyükte olduğu gibi burada da en büyük tehdit tarımsal faaliyetler esnasında höyüğün zarar görmesi olmuştur. (Resim-10).

2.1.6.12. Asarkale

Bafra ilçesinin 30 km güneybatısında, Kızılırmak Vadisi içerisinde ve Altinkaya Barajı yakınındadır.¹⁷⁰ Asarkale, Helenistik Çağ'a ait olup, savunma (korunma) amacıyla yapılmıştır. Anakayaya oyularak yapılmış 3 adet mezarın da aynı döneme ait olduğu sanılmaktadır.¹⁷¹ Paflagonya Bölgesi içerisinde bulunan Asarkale, stratejik yönden önemli bir konuma sahip olup askeri amaçla (savunma) kullanılmıştır. İki kalenin yamaçlarında, birisi de ırmağın (Kızılırmak) karşı yakasında olmak üzere Grek mimarisinin özelliklerini taşıyan 3 adet kaya mezarları bulunmaktadır. Asarkale ve Paflagonya tipi bu üç kaya mezarı Helenistik Döneme (M.Ö. III.yy) tarihlenmektedir. Irmak seviyesinden yaklaşık 300 m yükseklikteki kaleye, girişi yol hizasında olan bir tünelle çıkılabilmektedir. Askeri amaçla yapılan bu tünel ırmağa açılmaktadır.¹⁷² (Resim-11).

2.1.6.13. Dede Tepe

Bafra ilçesinin 19.5 km kuzeybatısında, Samsun-Sinop karayolunun güneyinde, Bafra-Alaçam yolunun 20 km yolun güneyinde, Yenice köyünün kuzeybatısında yer almaktadır. Üzeri ağaçlarla kaplı yüksek bir yerleşim yeridir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış tescilli arkeolojik SİT alanları listesinde yer almaktadır. Geç Kalkolitik Çağ, İlk Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı ve Geç Demir Çağı çanak çömleği toplanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından

¹⁶⁹ U.Bahadır Alkım, a.g.m., 1974, s.24.

¹⁷⁰ <http://samsunkulturturizm.gov.tr/TR-216807/kolay-turizm-merkezi-asarkale-ve-kaya-mezarlari.html>

¹⁷¹ <https://www.samsungazetesi.com/samsun-tarih-bafra-asar-kale-ve-kaya-mezarlari-resimleri,6640.html>

¹⁷² <https://www.samsun.com.tr/konum.aspx?id=134#.XlJg1skzbcs>

hazırlanmış tescilli arkeolojik sit alanları listesinde yer almaktadır. Samsun Kültür Envanterinde höyüğün ölçüleri 60x35 m ebatında, 10 m yüksekliğinde olarak bildirilmiştir.¹⁷³

2.1.6.14. İkiztepe

Bafra ilçesinin 7 km kuzeybatısında; Bafra Ovası'nda bulunan İkiztepe köyünde yer alır.¹⁷⁴ 14/12/1984 tarihinde TKTVYK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:541).¹⁷⁵ Kızılırmak Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yere yakın bir konumda olan höyük; nehrin batı yakasındadır. Uzaktan bakıldığında iki tepe olarak görülmesi nedeniyle höyük, İkiztepe adıyla anılmıştır. Tepelerden güneyde yer alan en büyüğü Tepe I olarak isimlendirilmiştir. Tepe I; bugünkü ova seviyesinden 29 m yüksektir. Bu tepenin kuzeyinde yer alan yuvarlak biçimli olan Tepe II ise yine ova seviyesinden 22.5 m yüksektir. Dört tepenin en kuzeyindeki III. Tepe hem boyutları hem de yüksekliği açısından ilk iki tepeye nazaran daha küçüktür. Bu tepenin yüksekliği 12.3 m'yi bulmaktadır. II. Tepenin hemen batısında bulunan IV. Tepe ise 16 m yüksekliğe kadar ulaşmaktadır.¹⁷⁶ Yapılan jeolojik araştırmalarda; bugün denizden 7 km içeride kalan yerleşme yerinin MÖ 5-3. bin yıllarda deniz kenarına çok yakın olduğu ve o çağda Kızılırmak'ın denize; yerleşmenin yanında kavuştuğu anlaşılmıştır.¹⁷⁷ (Harita-11)

İkiztepe kazılarının tarihsel gelişimi şu şekilde gerçekleşmiştir; 1941 yılında; K. Kökten; T. ve N. Özgüç'den oluşan ekip tarafından saptanan İkiztepe; C.A. Burney tarafından da ziyaret edilmiştir.¹⁷⁸ Bölgedeki arkeolojik veriler daha sonraları W. Orthmann ve J. A. Dengate tarafından yapılan çalışmalarda değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan önemli veriler ışığında Anadolu'nun kuzey kesiminin kültür tarihini belirlemek amacıyla; U.B. Alkım yönetimindeki bir ekip; Türk Tarih Kurumu;

¹⁷³ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8803&html=ages_detail_t.html&layout](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8803&html=ages_detail_t.html&layout)

¹⁷⁴ H. Alkım, "İkiztepe Geç Kalkolitik Çağ Keramiği", **Anadolu Araştırmaları**, Sayı 10, Ankara, 2012, s.,99.

¹⁷⁵ [http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1279&html=masterDetail.html](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1279&html=masterDetail.html)

¹⁷⁶ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1421&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1421&html=ages_detail_t.html&layout=web)

¹⁷⁷ U.Bahadır Alkım, Handan Alkım, Önder Bilgi, **İkiztepe - I Birinci ve İkinci Dönem Kazıları** (1. Baskı), TTK Yayınları, Ankara, 1988, s.2-5-7.

¹⁷⁸ C.A. Burney, "Northern Anatolia Before Classical Times", **AS VI**, London, 1956, s. 181-183-189.

* U.B.Alkım tarafından yapılan araştırma ve kazı çalışmaları Alkım tarafından yayınlanmıştır. (1972a, 1972b, 1973a, 1973b, 1973c, 1974a, 1974b, 1975, 1976a, 1976b, 1978a, 1978b). Ayrıca bölgede deki çalışmaların dönemsel bulguları U.B.Alkım, H.Alkım ve Ö. Bilgi tarafından İkiztepe I (1988), İkiztepe II (2003) adlı iki cilt olarak kitap halinde yayınlanmıştır.

Kültür Bakanlığı ve İstanbul Üniversitesi adına; Samsun yöresinde, 1971-74 yılları arasında bir yüzey araştırması gerçekleştirmiştir.* Bu araştırmada bölgede Kalkolitik Çağ'dan itibaren yoğun bir yerleşmenin olduğu tespit edilmiştir. Bu buluntu yerleri arasında yer alan ve bölgenin hemen hemen en büyük yerleşme yeri olan İkiztepe'de; özellikle Hitit metinlerinde geçen Kaşka ülkesindeki ünlü Zalpa Kenti'ni tespit etmek amacıyla; 1974 yılında arkeolojik kazılara başlanmıştır. Gerek coğrafi durumu; gerek büyüklüğü açısından Kuzey Anadolu arkeolojisi için çok önemli bulgular veren bu yerleşme yerindeki kazılar; 1980 yılına kadar U.B. Alkım; Alkım'ın 1981 yılındaki ölümünden sonra, Ö. Bilgi tarafından yönetilmeye başlanmıştır.* (Resim-12).

İkiztepe'de yazılı bir belge henüz bulunamamış olduğundan üst tabakalar için şimdilik kesin bir tarihlendirme yapılamamıştır. Kazılarından elde edilen kültür kalıntıları arkeolojik açıdan tarihlendirilirken tipolojik kronolojiden de faydalanılmakta, başka merkezlerdeki buluntular ile İkiztepe arasında ilişkiler kurularak değerlendirilmeye gidilmektedir.¹⁷⁹

İkiztepe yerleşim alanında yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen buluntulara bakılarak arkeolojik katmanlar Son Kalkolitik Çağ'dan başlayarak; İTÇ I,II,III, Erken Hitit ve Helenistik Döneme ait yerleşmeler tespit edilmiştir. (Resim 13).

2.1.7. Canik İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.7.1. Toptepe Tümülüsleri

Canik ilçesinin Hasköy Mahallesi'nde, Samsun-Ordu karayolunun 250 m kadar üst tarafında denize hâkim bir sırt üzerinde yer almaktadır. Tümülüsler, Samsun KTVKK tarafından 14/07/1978 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no: A-1229 – Tescil derecesi:1-3).¹⁸⁰ Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Biri büyük, diğeri ise küçük iki yığma

* Ö. Bilgi'nin kazı başkanlığını devraldıktan sonra yapmış olduğu arkeolojik çalışmalar 1981 ile 2010 yılları arasında Kazı Sonuçları Toplantılarında sunulmuştur. (Bknz. 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998,1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 Kazı Toplantı Sonuçları)

¹⁷⁹ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1421&html=ages_detail_t.html](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1421&html=ages_detail_t.html)

¹⁸⁰ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7901&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7901&html=masterdetail.html&layout=web)

tepeden oluşan Tümülüsler kuzey güney doğrultusunda arka arkaya sıralanmıştır. Her iki Tümülüs'ün kapladığı taban alanının çapı yaklaşık 200 m, büyük tümülüs'ün yüksekliği 20 m'dir.¹⁸¹

2.1.8. Çarşamba İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.8.1. Kale

Çarşamba ilçesinin Ordu köyü, Sarıyer mevkiinde, Yeşilırmak Nehri'ne bakan, çevreye hâkim bir tepe üzerinde yer almaktadır. 06/06/2001 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescil edilmiştir (Tescil no:195 – Tescil derecesi:1). Kale, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Kaleye ait en önemli kalıntı, nehir tarafına doğru uzanan ve "L" şeklinde olan büyük bir duvardır. Bu duvarın başlangıcında, ağaçlar ve bitki örtüsüyle kaplı kısımda giriş kapısına ait olduğu düşünülen karşılıklı iki duvar kalıntısı vardır. Bir de kalenin ortalarında bir sarnıç bulunduğu ve bunun içinin toprakla doldurularak yerinin belirsiz hale getirildiği tespit edilmiştir.¹⁸²

2.1.9. Havza İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.9.1. Yel Tepesi

Havza ilçesindeki Karga köyünün 2 km güneybatısında; Yel Tepesi olarak bilinen doğal yükselti üzerindedir. Suluova-Ladik yolunun 200 m batısında; yaklaşık 100x70 m boyutlarındaki tepe ova seviyesinden 30 m kadar yüksekliktedir. Yerleşme tepenin doğu eteklerinde yer almaktadır. Bu alandan Derinöz (Ayı Deresi) Çayı geçmektedir. Samsun KTVKK tarafından 24/11/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:345– Tescil derecesi:1).¹⁸³ Yerleşme 2001 yılında M. Özsait başkanlığında yürütülen Samsun ve Amasya Yüzey Araştırmaları sırasında ziyaret edilmiştir.¹⁸⁴

¹⁸¹ Serdar Ünan, a.g.t., s.109.

¹⁸² [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=12342&html=ages_detail_t.htm](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=12342&html=ages_detail_t.htm)

¹⁸³ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=3404&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=3404&html=masterdetail.html&layout=web)

¹⁸⁴ Mehmet Özsait, “2001 Yılı Samsun ve Amasya Yüzey Araştırmaları”, **20. Araştırma sonuçları Toplantısı Sonuçları**, Ankara, 2002, C.II, s.128.

Araştırmalar sırasında yerleşmenin dozerle tamamen tahrip edildiği ve İTÇ'ye tarihlendiği tespit edilmiştir.¹⁸⁵

2.1.9.2. Taşkaracaören

Havza ilçesinin Taşkaracaören köyünde 875 m rakımlı bir bölgede yer almaktadır. Kuzey-kuzeydoğu eteğinden Köy Deresi akmaktadır; doğusunda da bir çay vardır.¹⁸⁶ Yerleşme ilk olarak U.B. Alkım tarafından tespit edilmiş ve İTÇ'ye tarihlendirilmiştir. Daha sonra bölgede yapılan yüzey araştırmaları esnasında İTÇ, OTÇ, DÇ, Roma ve Geç Roma Dönemi'ne ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır. (Resim 14).

2.1.9.3. Şeyhsafi Höyüktepe

Samsun il merkezinin güneybatısında; Havza ilçesinin kuzeybatısında; Şeyhsafi köyünün yanındadır. K. Kökten N. Özgüç ve T. Özgüç tarafından yüzeyinden Kalkolitik Çağ (?); İTÇ ve MÖ 2. bin yılına ait buluntular toplanmıştır.¹⁸⁷ Araştırmacılar doğal bir yükselti üzerinde yer alan bu tepeye Höyüktepe adını vermişlerdir. 705 m rakımlı bir tepede yer alan höyük 92 m çapındadır. Tepe üzerinde batı doğu yönünde uzanmaktadır. Samsun KTVKK tarafından 26/02/2005 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:163 – Tescil derecesi:1)¹⁸⁸ (Resim 15).

2.1.9.4. Havza / Sivritepe

Havza ilçesine bağlı Karga köyünün içinde; ilkokulun hemen güneydoğusunda yükselen doğal tepe ve eteklerindedir.¹⁸⁹ 60x80 m boyutlarında; ova seviyesinden yaklaşık 120 m yüksekliktedir. Yerleşme 2001 yılında M. Özsait başkanlığında yürütülen Samsun ve Amasya Yüzey Araştırmaları sırasında ziyaret edilmiştir.¹⁹⁰ Yoğun şekilde tahribata uğrayan yerleşmeden İTÇ, MÖ 2. Binyıl, Erken ve Orta Demir çağlarına tarihlenen malzemeler ele geçirilmiştir.

¹⁸⁵ Mehmet Özsait, a.g.m., s.128.

¹⁸⁶ <http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/samsun-havza-taskaracaoren-koyu-haritasi.html>

¹⁸⁷ K.Kökten,N.Özgüç,T.Özgüç, a.g.m., s.377.

¹⁸⁸ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2482&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2482&html)

¹⁸⁹ <http://samsunkulturturizm.gov.tr/TR-216942/sivri-tepe.html>

¹⁹⁰ Mehmet Özsait, a.g.m., s.128.

2.1.9.5. Patlanguç Tepe

Havza ilçesine bağlı Demiryurt köyünün 1 km kadar güneyinde yer alan alçak ve yayvan bir tepedir. 618 m rakımlı olan höyük 225 m çapındadır. Doğu kuzeydoğu, batı güneybatı yönünde uzanmaktadır. Kuzeydoğu eteğinde Demiryurt köyü mezarlığı bulunmaktadır. Batı-kuzeybatısından Hamam Deresi akan yerleşme Havza-Bafra karayolunun batı-kuzeybatısında kalmaktadır. İTÇ, OTÇ, DÇ, Roma ve Geç Roma dönemlerine ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır.¹⁹¹ (Resim- 16).

2.1.9.6. Ören Tepe

Havza ilçesinin Ilıca köyünde yer alır. Güneybatı eteğinde Ilıca Barajı bulunmaktadır. U.B. Alkım yönetiminde gerçekleşen Karadeniz Bölgesi yüzey araştırmasında saptanmıştır.¹⁹² Yapılan incelemeler sonucunda İTÇ, DÇ ve Geç Roma Dönemi'ne ait çanak çömlekler bulunmuştur. (Resim-17).

2.1.9.7. Muhlis Tepe

Havza ilçesinin güneydoğusunda yer alan Uluçay köyünün arazisinde olan İTÇ dönemine ait höyük 2002 yılında M. Özsait¹⁹³ tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmiştir.

2.1.9.8. Manevra Tepe

Samsun il merkezinin güneybatısında; Havza'nın kuş uçuşu 9 km doğusunda; Tuzla köyünün 3 km güneybatısında; Tersakan Deresi'nin güneyindeki Tümüls'ün güneybatı eteğindedir. U.B. Alkım yönetiminde gerçekleşen 1973 yılı Samsun Yöresi Yüzey Araştırmalarında saptanmıştır. Ekibin yerleşim yerinin yüzeyinde gerçekleştirdiği toplama ve analizler sonucunda M.Ö. 3. bin yılına ait çanak çömlek parçaları tespit edilmiştir.¹⁹⁴ (Resim-18)

¹⁹¹ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2166&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2166&html)

¹⁹² U.Bahadır Alkım, a.g.m.1974, s.553.

¹⁹³ Mehmet Özsait, "2002 Yılı Samsun-Amasya Yüzey Araştırmalarının İlk Sonuçları", **21. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.2, Ankara,2004, s.275.

¹⁹⁴ U.Bahadır Alkım, "Tilmen Höyük ve Samsun Bölgesi" **Türk Arkeoloji Dergisi**, Ankara, 1974, s. 5-16.

2.1.9.9. Kömürlük

Havza ilçesinin Kocapınar köyünün Kozveren mevkiinin; Ladik'in Ayvalısokağı köyüne bakan kesiminde; Hamamayağı Deresi'nin güneybatı eteğinde 2002 yılında M. Özsaıt¹⁹⁵ tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilen höyükte İTÇ'nin yanı sıra Roma ve Geç Antik Çağı buluntuları ele geçirilmiştir.¹⁹⁶

2.1.9.10. Kayalı Tepe

Havza ilçesinin kuzeyinde; Ilıca köyünün güneyinde yer almaktadır. Yamaç yerleşmesi olarak görülen arkeolojik alan 660 m rakımlı bir yükseltiye sahip olup, 75 m çapındadır. Yerleşme tepenin güneydoğu, kuzeybatı yönünde uzanmaktadır. Batısında Cevizlik Tepe; doğusunda Garco Tepe yerleşmeleri vardır. İlk olarak U.B. Alkım tarafından tespit edilen yerleşme İTÇ'ye tarihlendirilmiştir. MÖ 3. ve 1. binyıl, Frig, Roma Dönemi ve Geç Antik Çağ çanak çömlekleri tespit edilmiştir.¹⁹⁷ (Resim-19).

2.1.9.11. Boyalıca Kaya Mezarı

Havza ilçesinin Boyalıca köyü, Samsun Ankara karayolunun güneyinde yüksek bir tepe üzerinde yer almaktadır.¹⁹⁸ Mezarlık alan 27/07/2006 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:830). Kaya mezarı, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Doğu-batı yönünde uzanan mezar odası ana kayaya oyulmuş olup ortada derin sunu çukuru, iki uzun kenarda birer kline mevcuttur. Batı kısa duvarında ana kaya üçgen alınlık şeklinde belirtilmiş ve üzerine kırmızı, siyah ve kahverengi boyalı bir süsleme yapılmıştır. Bu süslemenin bir şerit halinde klinelerin üst kısımlarında da devam ettiği boya izlerinden anlaşılmıştır. Oda mezar içerisinde herhangi bir küçük buluntuya rastlanılmamıştır. Eldeki verilerin eksik olması nedeniyle bu mezarını tam olarak tarihlendirmek mümkün değildir.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Mehmet Özsaıt, a.g.m., 2004, s.275.

¹⁹⁶ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=3695&html=masterdetail.htm](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=3695&html=masterdetail.htm)

¹⁹⁷ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8934&html=ages_detail_t.html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8934&html=ages_detail_t.html)

¹⁹⁸ Serdar Ünan, a.g.t., s.88.

¹⁹⁹ Serdar Ünan, a.g.t., s.88.

2.1.9.12. Kale Tepe Tümülüsü

Havza ilçesinin Bekdiğin köyü, Kale Tepe mevkinde, Samsun-Havza karayolunun solunda, yoldan yaklaşık 500 m mesafede yer almaktadır.²⁰⁰ Samsun KTVKK tarafından 15/06/2003 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:703 – Tescil derecesi: 1). Tümülüs, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Çevresinde yapılan kaçak kazılar sebebiyle yayvan bir şekil almıştır. Yaklaşık 20-25 m çapında, 3-4 m yüksekliğindedir.²⁰¹

2.1.9.13. Kaya Mezarları

Havza ilçesi, Güvercinlik köyü, Mağara mevkiinde, Yılanlıkaya Deresi'ne bakan tepenin doğu tarafında yer almaktadır.²⁰² 15/06/2003 tarihinde Samsun KTVKK tarafında tescillenmiştir (Tescil no:705). Kaya mezarı, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Yan yana bulunan kayaya oyulmuş üç mezardan oluşur. Soldaki ilk mezar, düzlenmiş kayalık yüzeyin üst kısmında iki sütunla bölünmüş dikdörtgen cephelidir. Sütunlu bir cephenin gerisindeki mekândan küçük bir girişle asıl mezar odasına geçilmektedir. Dikdörtgen cepheli giriş iki kademelidir. Mezar odasında karşılıklı klineler vardır. Cephede sütun arasındaki açıklıkların üst kısımlarında içe girintili nişler bulunmaktadır. Ortadaki mezarda, mezar odasına uzunlamasına, yüksekçe bir açıklıktan girilmektedir. Bu giriş kısmının üstünde yatay dikdörtgen bir alınlık bulunmakta, bunun da üzerinde tüm girişi çevreleyen kemer şeklinde bir bordür vardır. Mezar odasının içi tonoz şeklindedir. En sağdaki son mezar ise; üzerinde yer aldığı kayalık ortadan ayrık biçimde olduğundan mezar da parçalı bir görünüme sahiptir. Diğer iki mezarın aksine tek bir mekanı vardır. Dörtgen cephenin gerisinde, köşe yapan kayalığa bağlı olarak biri paralel, diğeri dik gelecek şekilde iki

²⁰⁰ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=12343&html=ages_detail_t.html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=12343&html=ages_detail_t.html)

²⁰¹ Serdar Ünan, a.g.t., s.118.

²⁰² Serdar Ünan, a.g.t., s.48.

klinesi bulunmaktadır. En sağdaki mezar diğer mezarlara göre en çok tahrip olanıdır.²⁰³ U. B. Alkım tarafından tespit edilmiştir.²⁰⁴

2.1.9.14. Hakim Tepe – I

Havza ilçesine bağlı Karamiş köyünde bulunan yerleşim yeri dağınık yerleşim şeklindedir. Yani bir yükselti olarak karşımıza çıkmaz. Yapılan yüzey araştırmaları sonucunda yerleşim yerinin ETC, OTÇ, DÇ ve Geç Roma Dönemine ait olduğu tespit edilmiş ve bu dönemlere ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır.²⁰⁵

2.1.9.15. Garco Tepe

Havza ilçesinin Ilıca köyünde bulunan höyük 685 m rakımlı tepe üzerinde bulunmaktadır. 100 m çapında bulunan höyük tepenin kuzeydoğu- güneydoğu yönünde uzanmaktadır. 30/08/2003 yılında yapılan yüzey araştırmalarında höyük İTÇ ile OTÇ yerleşmesi olarak tescillenmiştir²⁰⁶ Yerleşmenin doğu eteğinde tarım yapılmaktadır. (Resim-20).

2.1.9.16. Dökme Tepe - I

Havza ilçesine bağlı Çamyatağı köyünde yer alan tümülüs H.Z. Koşay ve M. Akok'un, 1946 yılı sonunda bölgede yapmış oldukları araştırma ve kazılarda tespit edilmiş ve harita üzerine işaretlenmiştir. 1972 yılında U. B. Alkım başkanlığında bölgede yürütülen yüzey araştırmalarında tekrar incelenmiş ve Dökmetepe Tümülüs'ü I'nin bulunduğu tepenin bir höyük olduğu saptanmıştır.²⁰⁷ Tümülüs Samsun KTVKK tarafından 06/04/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:146 – Tescil derecesi:1 – Tescil kadastr no:123-327). 825 m rakımlı hâkim tepede yer alan tümülüs yapılan kaçak kazılar nedeniyle tahrip edilmiştir. Dökmetepe Tümülüs'ü I üzerinde yapılan yüzey araştırmalarında, Eski Bronz, MÖ. I-II. Bin, Roma ve Geç Antik Çağ'a ait seramik parçaları bulunmuştur. Ayrıca çok sayıda sırlı seramik parçalarına da rastlanmıştır. (Resim-21).

²⁰³ Serdar Ünan, a.g.t., s.48.

²⁰⁴ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=12347&html=ages_detail_t.htm](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=12347&html=ages_detail_t.htm)

²⁰⁵ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=9265&html=ages_detail_t.htm](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=9265&html=ages_detail_t.htm)

²⁰⁶ Şevket Dönmez, "Tunç Çağında Orta Karadeniz Bölgesi ve Kelkit Havzası Yerleşmeleri" **Belleten**, C. LXXII, Sayı.264, Ankara, 2008 s.416.

²⁰⁷ Serdar Ünan, a.g.t., s.119.

2.1.9.17. Dökme Tepe - II

Havza ilçesinin 19 km. kuzeydoğusundaki Çamyatağı köyünde yer alan tümülüs'te 1946 yılında gerçekleştirilen kazıda, mezar odasının yığma tepenin zirvesinin altına gelecek şekilde konumlandırıldığı tespit edilmiştir. O dönemde tümülüs'ün yüksekliği 16 m çapı ise 35 m civarındadır. Üç tarafı dik yamaç halinde kuzey yönünden yüksek bir tepe görünümündedir. Yapılan araştırmalar sonucunda iki adet küçük boyda yüzük ve altın süs parçaları, içi yanmış insan kül ve kemikleri ile 1 adet üç kulplu bronz urne, sapı aslan başı şeklinde figürlü bir adet tunç kandil ve bronz zincir parçaları ile pişmiş topraktan yapılmış çanak çömlek parçaları ele geçirilmiştir.²⁰⁸ Samsun KTVKK tarafından 06/04/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:146 – Tescil derecesi:1). Tümülüs'ün İTÇ 'na ait olduğu tespit edilmiştir.

2.1.9.18. Boyalı Tepe

Havza ilçesine bağlı Uluçay köyünde yer alan höyük M. Özsait tarafından keşfedilmiştir. Höyük İlk Tunç Çağı ve Roma Dönemi ile tarihlendirilmiştir.²⁰⁹

2.1.9.19. Cintepe – II

Havza ilçesine bağlı Cintepe-2 adlı höyük 31/08/2003 tarihinde yapılan araştırmalarda İTÇ yerleşmesi olarak tespit edilmiştir. Höyük rakım olarak 790 m yükseklikte olup Havza Güvercinlik köyünde²¹⁰ yer almaktadır. Höyük üzerinde U. B Alkım tarafından yüzey araştırmaları yapılmış ve Eski Bronz Çağına ait olduğu tespit edilen çanak çömlek parçaları toplanmıştır.²¹¹ Henüz arkeolojik bir kazı başlatılmamıştır. Höyük henüz koruma altına alınmadığından dolayı höyük etrafında yapılan tarımsal faaliyetler höyüğün geleceğini tehlike altına sokmaktadır.

2.1.9.20. Muratbeyli Tümülüsü

Samsun ili, Havza ilçesi, Muratbeyli köyünün kuzeydoğusunda Eriklik mevkiinde yer almaktadır. Tümülüsün çevresi ekili arazilerle çevrilidir. Samsun

²⁰⁸ Serdar Ünan, a.g.t., s.121.

²⁰⁹ Mehmet Özsait, a.g.m., 2003, s.274.

²¹⁰ <http://samsun01.blogcu.com/kultur-ve-tabiat-varliklari-havza/342272>

²¹¹ U.Bahadır Alkım, a.g.m., 1974,s.25.

KTVKK tarafından 02/06/2000 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:3852).²¹² Tümüls, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır.²¹³

2.1.10. İlkadım İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.10.1. Kuşçulu Tümülsü

İlkadım ilçesine 1 km uzaklıktaki Kuşçulu köyünün güneybatısında, Kirazdibi mevkiinde yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 06/02/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:129 – Tescil derecesi:1-3).²¹⁴ Tümüls, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanteri'nde bulunmaktadır. Etrafı tarlalarla çevrili, üzeri ağaçlık, oldukça yüksek bir tepe görünümündedir. Yaklaşık 100 m çapında bir alanı kapsamaktadır. Komşu Uzgur köyü Tümüls'ü ile birlikte İkiztepelere diye anılmaktadır. Tepe kısmında önceden yapılmış kazılarla oluşmuş geniş bir çukur bulunmaktadır.²¹⁵

2.1.10.2. Merkez Tümülsü

İlkadım ilçesi, Karasamsun Mahallesi'nde, etrafı açık bir arazi içerisinde yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 11/11/2006 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:944– Tescil derecesi:1).²¹⁶ Tümüls, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Zaman içinde toprağın sürülmesinden dolayı yayvan bir görünüm almıştır.²¹⁷

2.1.10.3. Merkez Tümülsü - II

İlkadım ilçesine Kalkancı Mahallesinde sokak kenarında yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 15/07/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:953–

²¹² [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7921&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7921&html=masterdetail.html&layout=web)

²¹³ Serdar Ünan, a.g.t., s.122.

²¹⁴ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7905&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7905&html=masterdetail.html&layout=web)

²¹⁵ Serdar Ünan, a.g.t., s.111.

²¹⁶ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7903&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7903&html=masterdetail.html&layout=web)

²¹⁷ Serdar Ünan, a.g.t.,s.111.

Tescil derecesi:1).²¹⁸ Tümüls, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. 27 m çapında, 4 m yüksekliğindedir.²¹⁹

2.1.10.4. Uzgur Tümülsü I

İlkadım ilçesinin Uzgur köyünde merkeze 2 km mesafede yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 06/02/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:129– Tescil derecesi:1-3).²²⁰ Tümüls, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Etrafı tarlalarla ve boş arazilerle çevrili olup yakınında yerleşim bulunmamaktadır. Üzeri ağaçlık büyük bir tepedir. Kuşçulu köyündeki Tümüls’le birlikte İkiztepeler diye anılmaktadır.²²¹

2.1.10.5. Uzgur Tümülsü - II

İlkadım ilçesine Uzgur mahallesinde yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 23/07/2008 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:1729– Tescil derecesi:1).²²² Tümüls, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Yaklaşık 30 m çapında, 6-7 m yüksekliğindedir.²²³

2.1.10.6. Akalan Kalesi

İlkadım ilçesine bağlı Çatmaoluk köyü Yeniköy mahallesinin 2 km güneyinde yer alan Akalan/Pteria Kalesi yüksek bir platonun dik yamacında kurulmuştur. Karadere Çayı ve Kürtün Irmağı’nın geçtiği iki vadiye egemen bir konumda inşa edilmiştir.²²⁴ Ortalama 300 m. yüksekliğe, 50-70 m genişliğe sahip kalenin bir kısmı

²¹⁸ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7907&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7907&html=masterdetail.html&layout=web)

²¹⁹ Serdar Ünan, a.g.t., s.112.

²²⁰ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7902&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7902&html=masterdetail.html&layout=web)

²²¹ Serdar Ünan, a.g.t., s.109.

²²² [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7904&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7904&html=masterdetail.html&layout=web)

²²³ Serdar Ünan, a.g.t., s.111.

²²⁴ <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-samsun-tarihi-eser-envanteri-892>

günümüzde toprak altında kalmıştır. Kalenin kurulmuş olduğu tepenin büyük kısmını kapladığı anlaşılan kayalar surlara doğal bir temel oluşturmuştur.²²⁵

Günümüzde halen ortalama 4.50-5.00 m yüksekliğe varan surlar, özellikle kuzeydoğu % 55-60 derecelik bir şeve sahipken, batıya doğru bu eğim 80 dereceye kadar dikleşmektedir. Kikpolitik ve kabataşlardan oluşturulmuş savunma duvarlarının boşlukları küçük taşlarla doldurulmuştur. Surların bir kısmı yapılan yasadışı kazılar sonucunda tahrip olmuştur.²²⁶ Kalenin bilinen iki girişi vardır. Birinci ve büyük giriş güneydoğuda, yuvarlatılmış planlı kuleye benzer iki büyük duvar arasında kalır. Kalenin orta kesiminde bulunan yaklaşık 7-8 m'lik yükseltinin ise, daha eski dönemleri de içeren bir höyük olduğu düşünülmektedir.²²⁷

Akalan'da ilk kazılar Müze-i Humayün müdür yardımcısı Halil Bey'in emri ile 1906 yılında Müze-i Humayun uzmanlarından Th. Makridy Bey tarafından başlatılmıştır. Kazının finansmanı ise Almanya'nın Dresden şehrinden J. Mülberg tarafından sağlanmıştır. Aynı zamanda Orta Karadeniz Bölgesindeki ilk önemli arkeolojik çalışma olan bu kazının çalışmaları yalnızca bir sezon sürmüştür. Bu kazı çalışmasından sonra Akalan sırasıyla 1926 yılında H.H von der Osten, 1971 yılında U.B. Alkım²²⁸, 1997 ve 1998 yılında Ş. Dönmez tarafından incelenmiştir. 2000 yılından itibaren ise Ö. Bilgi ve Ş. Dönmez tarafından Akalan'daki kazı projesi yürütülmektedir.²²⁹

Akalan'da ilk olarak H.H. Von Der Osten tarafından fark edilmiş olan ETÇ'ye ait çanak-çömleğin varlığı, U.B. Alkım'ın²³⁰ gerçekleştirdiği yüzey araştırmalarında da kale ve civarında tespit edilmiştir. Bu durum Akalan'da ilk yerleşimin MÖ 3. bin yıla kadar uzandığına işaret etmesi açısından önemlidir. Th.

²²⁵ Şevket Dönmez, Emin U.Ulugergerli, "Akalan Arkeojeofizik Araştırmaları" **Anadolu Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2010, Sayı XIX/1. s. 13-39.

²²⁶ Önder Bilgi, Sümet Atasoy, Şevket Dönmez, Latif Summerer, a.g.m., s.282

²²⁷ Şevket Dönmez, Emin U.Ulugergerli, a.g.m., s. 13-39.

²²⁸ U. Bahadır Alkım, a.g.m., s. 23-28.

²²⁹ Şevket Dönmez, Emin U.Ulugergerli, a.g.m., s. 13-39.

²³⁰ U.Bahadır Alkım, "İslahiye ve Samsun Bölgesinde 1972 Dönemi Çalışmaları", **Belleten**, C. XXXVII, Sayı,147, TTK Yayınları, Ankara, 1973, s. 435.

Macridy Bey'in kazısından sonra, kaledeki Demir Çağı yerleşmesinin önemini fark eden pek çok bilim adamı, Akalan'ı yazılarında konu edinmişlerdir.²³¹

Akalan'da ele geçmiş en önemli ve ilginç buluntular, pişmiş toprak mimari kaplama levhaları, çatı kiremitleri ve akroter parçalarını oluşturan gruptur. Levhalar üzerindeki kabartma ve mat boya ile oluşturulmuş motifler, krem üzerine kiremit kırmızısı, koyu kahverengi, kahverengimsi siyah, grimsi siyah ve sarımsı kahverengi ile yapılmıştır.²³²

Akalan'daki kaplama levhaları işlev açısından 2 gruba ayrılır; çörtlen deliği olanlar ve duvar levhaları. Çatının kenarlarındaki silmelerde yer almış olduğu çörtlen deliklerinden anlaşılan örnekler üzerinde karşılıklı duran aslan ve aslan-panter figürleri içeren kompozisyonlar görülmektedir. Duvar kaplama levhaları da zengin bezemelere sahiptir. Bunlar içinde birçok figürlü kompozisyonların yanı sıra, bitkisel motif olarak lotus-palmet frizi ile örgü bandı ve örgü bandırozet motif; geometrik motif olarak ise, meander*, baklava dilimi, dikdörtgen ve zarf motifleri görülmektedir. Çatı kiremitleri bezemesizdir. Akroter* parçaları ise boya ile oluşturulmuş balık pulu motifleriyle bezelidir. Mimari kaplama levhaları, Akalan'da büyük olasılıkla tapınak olması gereken ahşap bir yapıyı işaret etmektedir. M.Ö. 6. yüzyılın başlarından itibaren Midas şehri, Gordion ve Pazarlı²³³ gibi Orta Anadolu kentlerinde yapıların dış yüzlerinin pişmiş topraktan, boya bezekli olarak kabartma tekniğinde bezenmiş kaplama levhalarıyla süslenmesi geleneğinin, bir süre sonra büyük olasılıkla Pazarlı yoluyla Akalan'a ulaştığı anlaşılmaktadır.²³⁴ Ayrıca, pişmiş toprak akroter parçalarının varlığı, Akalan'da yer alan ahşap tapınağın, büyük olasılıkla megaron* tarzında, semerdamlı ve üçgen alınlıklı bir yapı olduğunu

²³¹ Zeynep Kızıltan, "Samsun Bölgesi Yüzey Araştırmaları", **Belleten**, TTK Yayınları, Ankara, 1992. C. LVI, Sayı. 215, s. 213-241.

²³² Şevket Dönmez, Emin U. Uluggerli, a.g.m., s. 13-39.

* Menderes şekilsel yapı

* Antik yapıların alınlığında, biri tepede, diğer ikisi köşelerde yer alan figüratif ya da bitkisel süslerdir

²³³ Hamit Z. Koşay, "Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Pazarlı Hafriyatı", **Belleten**, C.3, Sayı 9, TTK Yayınları, Ankara, 1994, s.6.

²³⁴ Ekrem Akurgal. "Pazarlı'da Çıkan Eserler Üzerinde Yeni Araştırmalar", **Belleten**, C.2, Sayı 25, TTK Yayınları, Ankara, 1943, s.4.

* Sütunlu girişinin önünde, çeşitli odaların ve büroların açıldığı bir avlu bulunan yapılardır. Megaronlar ayrıca tapınak, depo ve soyluların kralların kaldığı yer olarak da bazı kaynaklarda geçmiştir.

düşündürmektedir. A. Akerström, kaplama levhalarının M.Ö. 6. yy'ın ikinci yarısına ait olabileceklerini ve Geç Rhodos ile Kuzey İonia etkileri taşıdığını belirtmiştir.²³⁵

2.1.10.7. Akçakışla Yerleşimi

Mert Irmağı'nın doğusunda, Dündartepe'nin hemen karşı kıyısında, Yavuz Sultan Selim Mahallesi, Akçakışla Sokak'ta yer alır. 27 m rakımlı, 790 m²lik alanı kapsayan bir yerleşim alanıdır. Yapılan araştırmalar neticesinde Helenistik ve Bizans Dönemine ait keramik parçaları bulunmuştur.²³⁶

2.1.10.8. Meşale Nekropolü

Şehit Tuncay Karataş Bulvarı'ndan hemen sonra yükselen alanda, Meşale Sokak'ın doğusunda ve demir yolunun batısında yer alır. 28 m rakımlı tepelik alan 940 m²lik bir alana yayılmıştır. Yapılan araştırmalar sonrasında Helenistik ve Roma dönemine ait buluntular elde edilmiştir.²³⁷

2.1.11. Kavak İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.11.1. Mantarlı Tepe Tümülüsü

Kavak ilçesinin Celalli köyünün kuzeyinde, Mantarlık Tepe mevkiinde yer almaktadır.²³⁸ Samsun KTVKK tarafından 15/02/2007 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:1093 – Tescil derecesi:1). Tümülüs, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Üzeri yer yer ağaçlık olan tepenin zirvesinde ve yamaçlarında kaçak kazı çukurları bulunmaktadır.²³⁹ Güney ve batı yamaçlarda açılan çukurlardan çıkarılan taşlar, tepenin yamacına saçılmıştır. Güney yamaçtaki bir çukurun kesitlerinde tabakalanma izleri görülmüş ancak mezar odasına ait bir ize rastlanmamıştır.²⁴⁰

²³⁵ Şevket Dönmez, Emin U. Uluggerli, a.g.m s. 13-39.

²³⁶ Atilla Türker, "Samsun Bölgesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2015 Yılı Çalışmaları: İlkadım ve Canik Lokaliteleri", **34. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.I, Ankara, 2016, s.393.

²³⁷ Atilla Türker, a.g.m., 2016, s.394.

²³⁸ Serdar Ünan, a.g.t., s.123.

²³⁹ Serdar Ünan, a.g.t., s.123.

²⁴⁰ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=12357&html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=12357&html)

2.1.11.2. Kaleyeri Tepesi

Kavak ilçesinin kuzeyinde; Çalbaşı (Minos) köyünün doğu-kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kuzeydoğusunda Samsun-Kavak karayolu; doğusunda eski Ankara yolu vardır. Tepenin hemen kuzey eteğinden Mert Irmağı akmaktadır. Yerleşme U.B. Alkım tarafından tespit edilmiş²⁴¹ ve İTÇ'ye tarihlendirilmiştir. Yerleşme bölgesi Samsun KBK tarafından 08//07/2005 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:324 – Tescil derecesi:1).Yapılan incelemeler esnasında MÖ III., II., ve I. bin yıla ve Helenistik Döneme ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır.²⁴² (Resim-22).

2.1.11.3. Kale Doruğu

Kavak ilçesinin Yeni Camii Mahallesinde 685 m rakımlı bir bölgede yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 06/04/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:144 Tescil derecesi:1-2-3).²⁴³ (Harita-23).

Günümüzde ilçeye hâkim kayalık bir yükselti üzerinde konumlanan yerleşimin üzeri, 1990'lı yıllarda belediyece yağlı güreş müsabakaları için kalın toprak tabakası kaplandığından üst yüzeyde çanak çömlek buluntusu görülememektedir. Höyüğün güney ucuna, zeminine beton dökülmüş, büyük bir bayrak direği dikilmiş, kuzeybatıya bakan yamacı ağaçlandırılmıştır. Çanak çömlek buluntuları höyüğün doğu ve güneydoğu yamacında gözlenebilmiştir. Höyüğün bu kısmında konutlar vardır ve konutların genişlettikleri arsaları ve değişik kullanımlar için düzledikleri bazı kesimleri, tahribata sebep olmuştur. Ayrıca höyük kesiti sokak kıyısında olduğundan, çok kez çukurlarla tahrip edilmiştir²⁴⁴

Kale Doruğu ilk olarak 1926 yılında Amerikan Şarkiyat Enstitüsü adına bölgede gezi yapan V.D Osten tarafından arkeoloji dünyasına tanıtılmıştır 1940-1941 yıllarında K. Kökten tarafından yapılan araştırma gezisinde incelenmiş ve yine K. Kökten, N. Özgüç ve T.Özgüç tarafından 1940-1941 yıllarında TTK adına Tekkeköy, Dündartepe ve Kavak-Kale Doruğu kazıları yapılmış ve bilim dünyasına

²⁴¹ U.Bahadır Alkım, a.g.m., 1974, s.23-28.

²⁴² [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8903&html=ages_detail_t.html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8903&html=ages_detail_t.html)

²⁴³ <http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR-59717/kale-dorugu-hoyugu.html>

²⁴⁴ Atıla Türker, a.g.m., 2017, s.123.

daha kapsamlı olarak tanıtılmıştır.²⁴⁵ Yapılan kazılar neticesinde İTÇ, OTÇ, Helenistik Çağ, Roma Çağı ve Orta Çağ'a ait 4 kültür katı tespit edilmiştir.²⁴⁶

Tepede yapılan kazıda; üstte Osmanlı-Selçuk; Bizans-Roma dönemlerine ait kalıntılar karışık bir şekilde yaklaşık 2.70 m kalınlıkta bir dolgu içinde ele geçmiştir. Daha sonra; 2.70 m'den 3.92 m kadar üstteki tabakanın mimari kalıntılarını bozduğu ve hafirlere göre Hitit Dönemi olarak tanımlanan tabaka gelmektedir. Yaklaşık 4 m'den sonra başlayan İlk Tunç Çağı tabakasının ana kayaya kadar indiği saptanmaktadır.²⁴⁷ Yamaç açmalarında ise biraz daha değişik tabakalanma ortaya çıkmıştır. Yamaç akıntıları dışında burada dört tabaka saptanmıştır. İçlerinde 3. tabaka Hitit Dönemi; 4. tabaka (o zamanki isimlendirme ile Bakır Çağı) İlk Tunç Çağı'na tarihlenmektedir. 4.85 m'de ana kaya ulaşılmıştır.²⁴⁸ İTÇ tabakasının kalınlığının kesin olmamakla beraber 1.5 m kadar olduğu tahmin edilmektedir.²⁴⁹ (Resim-22).

2.1.11.4. Hacı Baba Tepesi - II

Kavak ilçesinin hemen güneybatısında; Tatarmuslu köyünün batı-güneybatısında 580 rakımlı tepe üzerinde yer almaktadır. Höyüğün kuzeyinden Kavak-Samsun karayolu geçmektedir ve doğusunda Ötedere vardır. İlk olarak U.B. Alkım tarafından tespit edilen yerleşme bölgesi ve İTÇ'ye tarihlendirilmiştir.²⁵⁰ (Resim-24).

2.1.11.5. Güney Tepesi / Yeralan Tümülüsü

Kavak ilçesinin kuzeyinde, Yeralan köyünün Yanbulu Mahallesi'nin kuzeyindedir. Höyük ilk olarak U. B. Alkım tarafından tespit edilmiş ve İTÇ yerleşmesi olarak tarihlendirilmiştir. 24/11/2001 tarihinde Samsun KK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:340-Tescil derecesi:1). 2009 yılında Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Başkanlığı tarafından yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Yapılan incelemelerde Güney Tepe'nin üzerinde mezarlık ve eteklerinde de kaya mezarı

²⁴⁵ Davut Yiğitpaşa, "Samsun/Kavak Kaledoruğu Yerleşmesi Temizlik Çalışmaları", **Uluslararası Amisos Dergisi**, C.2, Sayı:2, Ankara,2017, s.110.

²⁴⁶ T. Özgüç, a.g.m, s. 393-419.

²⁴⁷ Önder Bilgi, Sümer Atasoy, Şevket Dönmezz, Latif Summerer, a.g.m., s.284.

²⁴⁸ Davut Yiğitpaşa, a.g.m., s.111.

²⁴⁹ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1530&html=ages_detail_t.html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1530&html=ages_detail_t.html)

²⁵⁰ [http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1071&html=masterdetail.html](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1071&html=masterdetail.html)

bulunduğu kaynaklarda belirtilmekte olup, yerinde inceleme sırasında da kaçak kazılar sonucu mezar odası açığa çıkmış bir Tümülüs ve eteğinde de kaya mezarı tespit edilmiştir. Mezarın içi tek odalı olup, zemini tahrip edilmiştir. M.Ö. III, II ve I. bin yıl ile Roma Dönemi'ne ait çanak- çömlek parçaları toplanmıştır.²⁵¹

2.1.11.6. Danabasan Tepesi

Kavak ilçesi, Büyük Çukur köyünün 3 km kuzeydoğusunda bulunan Kavak Göleti'nin güneyinde Kocatarla olarak bilinen mevkide yer almaktadır. U. B. Alkım, 1973 yılı Samsun yüzey araştırmasında Ay Tepe Höyüğü'nün karşısındaki Danabasan Tepe'nin MÖ III., II. ve I. bin yıl yerleşimi olduğunu ifade etmiştir²⁵². Yine A. Türker tarafından bölgede 2016 yılında yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Bölgede yapılan araştırmalar sonucunda bölgenin defneciler tarafından oldukça tahrip edildiği görülmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde tepelik alanda herhangi bir mezar odasına ve arkeolojik bir kalıntıya rastlanmamıştır.²⁵³ (Resim-25).

2.1.11.7. Açık Hava Kutsal Alanı

Kavak ilçesine bağlı Emirli köyünün yanında yer alan Araboğlu Tepesi'nin (Çirişli Tepe) zirvesinde bulunan etrafı ormanlarla çevrili bir bölgede yer almaktadır. Yüzey araştırmaları sonucu bölgede yer alan Kutsal Alan keşfedilmiş ve Samsun KTVKK) tarafından arkeolojik alan olarak tescillenmiştir. Yapılan yüzey araştırmaları sonucunda iç içe geçmiş oval şekilli iki duvar bulunmuştur. Duvarlar kabaca yontulmuş taşların üst üste konulmasıyla yapılmıştır. Dıştaki duvar 12 m. uzunluğunda 2 m enindedir. Duvar yükseklikleri 50-100 cm arasında değişmektedir. İç duvarın orta kısmı çukurdur. Arkaik Dönemden Roma Dönemi'ne kadar sunu ibadeti yapılan bu alan, bugün halk arasında Araboğlu adlı şahsın yatırı olarak bilinmekte ve dilekte bulunmak için çukurda yer alan bir ağaca bez bağlanmaktadır. Ayrıca duvarlar arasında iki parçaya ayrılmış kült taşına da(Beithylos) rastlanmıştır. Bu bölgede henüz arkeolojik kazı çalışmaları başlatılmamıştır.²⁵⁴

²⁵¹ Serdar Ünan, a.g.t.,s.125.

²⁵² U. Bahadır Alkım, a.g.m., 1974, s.5 55.

²⁵³ Atila Türker, a.g.m., 2017, s.123.

²⁵⁴ <http://www.kadef.org.tr/sayfa.php?sayfaid=2281>

2.1.12. Ladik İlçesinde Yapılan arkeolojik Çalışmalar

2.1.12.1. Tombul Tepe

Ladik ilçesi, Hamit köyünün batısında küçük bir dereye inen bir yamaç üzerinde yer almaktadır. Höyük, Samsun KTVKK 20/10/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no: 315 – Tescil derecesi: 1 – Tescil kadastro: 315).²⁵⁵ Sonradan Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Höyük üzerinde bir de tümülüs bulunmaktadır. Yüzeyden İTÇ ve OTÇ' ye ait çanak çömlek parçaları ele geçirilmiştir.²⁵⁶

2.1.12.2. Sarıgazel Höyük

Ladik ilçesinin 12 km güneybatısında; Sarıgazel ve Meşepınarı köyleri arasında bulunan doğal bir tepe üzerindedir. Yaklaşık 50x75 m boyutlarındaki höyük; ovoid 25 m yüksekliktedir. 2001 yılında M. Özsait başkanlığında gerçekleştirilen Samsun ve Amasya İlleri Yüzey Araştırması sırasında ziyaret edilmiştir.²⁵⁷ Son Kalkolitik; İTÇ II; Hitit İmparatorluk; Erken ve Orta Demir ve Frig Dönemi yerleşmelerine ait çanak çömlekler bulunmuştur.²⁵⁸

2.1.12.3. Mezarlık Yanı Mevkii

Ladik ilçesi, Mazlumoğlu köyü, Mezarlık mevki olarak bilinen yerde, mezarlık alanı içinde yer almaktadır. 20/10/2001 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:313 – Tescil derecesi:1). Höyük, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Höyüğün üzeri ağaçlık bir tepe görünümündedir. Üzerinde bir türbe vardır.²⁵⁹

²⁵⁵ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2668&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2668&html=masterdetail.html&layout=web)

²⁵⁶ Ünan Serdar, a.g.m., s.125.

²⁵⁷ Mehmet Özsait, a.g.m., 2003, s.128.

²⁵⁸ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=9275&html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=9275&html)

²⁵⁹ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7927&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7927&html)

2.1.12.4. Mıhlı Tepe

Ladik ilçesinin 7 km kuzeydoğusunda bulunan Tatlıcak köyündeki höyük M. Özsait²⁶⁰ tarafından tespit edilmiştir. İTÇ yanı sıra M.Ö. 2. binyıl buluntuları da vermektedir.

2.1.12.5. Kurban Höyük

Ladik ilçesi, Kabacagöz köyünün güneyinde, Aktaş-Şeyhli köy yoluna yaklaşık 300 m uzaklıkta yer almaktadır. 1986 yılında M. Özsait²⁶¹ tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmasında tespit edilmiştir. Höyük Samsun KTVKK tarafından 20/10/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:315 – Tescil derecesi:1). Yamaç üzerine kurulmuş bir höyüktür. Yüzeyde İTÇ özelliği taşıyan düz ve çizgi bezekli çanak çömlek parçaları yanında, bir parça da Karaz tipi, geniş oluk bezemeli çanak çömlek parçası bulunmuştur. Höyük, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır.²⁶²

2.1.12.6. Köyiçi Tepesi

Ladik ilçesinin 10 km doğusundaki, Mazlumoğlu köyünün yaklaşık 1.2 km güneybatısında yer almaktadır. Ladik Gölü'nün kuzey-kuzeydoğusunda, Mazlumoğlu-Ladik yolunun güneybatısında, Kıranboğaz köyünün doğu-güneydoğusundadır. 250x70 m boyutunda ve ortalama 5 m yüksekliğindedir. Güney kısmı Ladik Gölü'nün kıyısı durumundadır. Gerçekte gölün içine bir yarım ada şeklinde uzanan Köyiçi Tepesi'ne yaz aylarında bataklık durumuna gelen bir boyundan rahatlıkla geçilebilirken, kış ve bahar aylarında suların yükselmesi sonuncu gelişen olumsuz koşullar nedeniyle ancak kayak ya da benzeri bir taşıtla ulaşılabilir. İlk olarak 1973 yılında U.B. Alkım tarafından Samsun ili sınırları içinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır.²⁶³ Höyükte 2002,

²⁶⁰ Mehmet Özsait, “1986-1993 Yılları Arasında Samsun-Ladik Çevresi Yüzey Araştırmaları”, **XII. TTK.Kong-I**, TTK Yayınları, Ankara, 1999,s.35-40.

²⁶¹ Mehmet Özsait, “1986 Yılı Amasya-Ladik Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları”, **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı Sonuçları**, C.II, Ankara,1987, s.242.

²⁶² [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7926&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7926&html)

²⁶³ Alkım 1974a,s.555, Alkım 1974b, s.52,Alkım 1975, s.7 Kızıltan 1992 s.232.

2003 ve 2004 yıllarında M. Özsait ve Ş. Dönmez²⁶⁴ tarafından ayrı ayrı yüzey araştırmaları yapılmıştır. Samsun KTVKK tarafından 20/10/2001 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:313 – Tescil derecesi:1 – Tescil kadastro:127;142).²⁶⁵ Yapılan yüzey araştırmalarında, tepe yüzeyinde, İTÇ'nın yanı sıra MÖ 2. bin yıl, Frig, Helenistik, Roma ve Ortaçağ buluntularına da rastlanmıştır. Ele geçen çanak çömlek parçalarının büyük çoğunluğu Ş. Dönmez tarafından Demir Çağı'na tarihlenmiştir. Dönmez burada ele geçirilen Demir Çağı çanak çömleklerini de MÖ 7. yy'ın ikinci yarısı ile MÖ 4. yy arasına tarihlemiştir.²⁶⁶ Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış tescilli arkeolojik sit alanları listesinde yer almaktadır.(Resim-26).

2.1.12.7. Kömbet / Kümbet Tepe

Ladik ilçesinin güneydoğusunda, Büyükkızıoğlu köyünün yaklaşık 1 km kuzeyinde, Taşova-Ladik karayolunun hemen kuzey-kuzeybatısındadır. 915 m rakımlı hâkim tepe üzerinde bulunan höyük 145 m çapındadır ve tepe üzerinde kuzey güney yönünde uzanır. Höyük 20/10/2001 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:315 – Tescil derecesi:1). Ladik Gölü'nün batısında yer almaktadır. Alçak ve yayvan bir höyüktür. İTÇ, OTÇ ile Demir Çağı çanak çömlek parçaları toplanmıştır. (Resim-27).

2.1.12.8. Kireçlik

Ladik ilçesinin İskaniye Mahallesi'nde yer alan Kireçlik 2002 yılında M. Özsait²⁶⁷ tarafından tespit edilen bir İTÇ ve Helenistik yerleşmesidir.

2.1.12.9. Kale Tepe – I

Samsun ilinin güneybatısında; Ladik ilçesinin 6 km kuzeybatısında; Karaabdal köyünün 1 km kadar güneybatısında; aynı adlı derenin hemen güneyinde doğal bir yükselti üzerindedir. Güneydoğusunda Kuşyuvası Mevkii ve Deresi ile Büyük Alan-Karaabdal yolu; kuzeyinde Yumrutepe bulunmaktadır. İlk olarak U.B.

²⁶⁴Şevket Dönmez, “Orta Karadeniz Bölgesinde Önemli Bir Demir Çağı Yerleşmesi:Ladik-Köyiçi Tepesi/İkızarı” **Anadolu Araştırmaları**, Sayı 18/1,İÜFEF Yayınları, İstanbul, 2005, s.65-109.

²⁶⁵ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1788&html=masterdetail.htm](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1788&html=masterdetail.htm)

²⁶⁶Şevket Dönmez, a.g.m., s.65-109.

²⁶⁷ Mehmet Özsait, “ a.g.m., 2004, s.275.

Alkım yönetiminde yapılan yüzey araştırmaları esnasında tespit edilmiştir.²⁶⁸ Tepenin yüksekliği 15 m olarak saptanmıştır. M.Ö. III., II. ve I. bin yıl yerleşmesi olarak düşünülen höyük etrafında bu dönemlere ait Frig boyalı çanak çömlek parçaları bulunmuştur.²⁶⁹ (Resim-28).

2.1.12.10. Kale Tepe - II

Ladik ilçesi Şeyhli köyünde yer alan 820 m rakımlı dik yamaçlı ve yüksek bir tepedir. İlk kez D.H. French tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında tespit edilen höyük bölgenin İTÇ yerleşmeleri arasında gösterilmektedir.²⁷⁰ (Resim-28).

2.1.12.11. Kahpe Tepe

Ladik ilçesinin güneybatısında yer alan Budaklıdere (Devekise) köyündedir. İTÇ buluntuları veren höyük 2002 yılında M. Özsait tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmiştir.²⁷¹

2.1.12.12. İnkaya

Ladik ilçesinin kuzeyinde; Başlamış köyünün yaklaşık 2-3 km doğu-kuzeydoğusunda 950 m akımlı bir tepede yer almaktadır. Günümüzde ağaçlık bir alan görünümündeki yerleşim yeri U.B. Alkım tarafından tespit edilerek İTÇ'ye tarihlendirilmiştir. Mezarlık alanı 20/10/2001 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:314 – Tescil derecesi:1) Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Burada 4 adet kaya mezarı bulunmaktadır.²⁷² Kaya mezarı I'in girişi yamuk bir kemer şeklinde yuvarlatılmış, iki yanda kayalığa birleşen köşeler düzgün yapılmıştır. Tek odalıdır. Zemin düz olup girişin alt kısmı tahrip edilmiştir. Kaya Mezarı II, Kaya Mezarı I'in tam karşısında, daha dik bir kayalığın ön yüzündedir. Asıl girişi çevreleyen dörtgen bir cephesi vardır. Kaya Mezarı III, II no'lu mezarın bulunduğu kayalığın üzerinde

²⁶⁸ U.Bahadır Alkım, a.g.m., 1974, s.555.

²⁶⁹ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8901&html=ages_detail_t.htm](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8901&html=ages_detail_t.htm)

²⁷⁰ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1521&html=ages_detail_t.html](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1521&html=ages_detail_t.html)

²⁷¹ Mehmet Özsait, a.g.m., s.275.

²⁷² <https://www.samsun.com.tr/konum.aspx?id=441#.XJIuJskzbcs>

fakat arka tarafındaki ağaçlık kısımdadır. Bu mezarın çok küçük, dikdörtgene yakın bir kemerli girişi bulunmakta, bu girişi alınlık şeklinde ikinci bir kemer çevrelemektedir. Mezar tek odalı olup, klinesi tamamen tahrip edilmiştir. Kaya Mezarı IV ise, I no'lu mezarın güneydoğusunda, II ve III no'lu mezarların güneybatısında küçük bir tepe üzerinin kayalık yüzündedir. Mezarın girişi tamamen tahrip edilmiştir. Tahribata rağmen mezarın kemerli bir girişe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Tek odalı olan mezarın iç kısmı tahrip edilmiş, klineye ait hiç bir iz kalmamıştır. Mezarların hangi döneme ait olduğu tespit edilememiştir.²⁷³ (Resim-30).

2.1.12.13. İnboyu Höyük

Ladik ilçesinin güneydoğusunda yer alan Akyar köyünün Orta Mahalle sınırları içinde yer almaktadır. 2002 yılında M. Özsait tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmiştir.²⁷⁴ Yapılan incelemeler sonucunda höyükte İTÇ' nın yanı sıra Helenistik; Roma ve Geç Antik Döneme ait buluntular tespit edilmiştir.²⁷⁵

2.1.12.14. Çakır Höyük

Ladik ilçesinin kuzeybatısında yer alan Başlamış köyünün 2,5 km kuzeyinde; Tersakan Çayı'nın 30 m güneyinde; Çakır mevkiinde 2002 yılında M. Özsait'in yaptığı yüzey araştırmasında tespit edilen höyüğe mevkiinin adından dolayı Çakır Höyük adı verilmiştir. Höyük; köy içinden gelen Aşağı Dere'nin batısında; Aşağı Değirmen'in de 150 m kuzeybatısındadır. Taban çapı 120 m kadar olan höyüğün yüzeyinde İTÇ; Demir Çağı; Helenistik ve Roma yerleşmelerine ait çanak çömlekler bulunmuştur.²⁷⁶

2.1.12.15. Budakdere – Köyyeri Höyük

Ladik ilçesi Budaklıdere köyünde bulunan höyük 2002 yılında M. Özsait tarafından yapılan yüzey araştırmaları esnasında keşfedilmiştir. Höyükte İTÇ, ve OTÇ, GTÇ Dönemi buluntuları ele geçirilmiştir.²⁷⁷

²⁷³ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1319&html=masterDetail.htm](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1319&html=masterDetail.htm)

²⁷⁴ Mehmet Özsait, a.g.m., s.275.

²⁷⁵ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=3701&html=masterdetail.htm](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=3701&html=masterdetail.htm)

²⁷⁶ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=4126&html=ages_detail_t.html&layout](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=4126&html=ages_detail_t.html&layout)

²⁷⁷ <http://budakderekoymudernegi.blogspot.com/2010/03/budakdere-koyunun-tarihcesi.html>

2.1.12.16. Açıklı Eşme Höyük

Ladik ilçesine bağlı Gürün köyünde bulunan İTÇ'ye ait olduğu düşünülen ²⁷⁸höyük şeklindeki alan için henüz yüzey araştırması ve arkeolojik bir çalışma gerçekleştirilmemiştir.

2.1.12.17. Ada Tepe / Tepecik

Vezirköprü ilçesine bağlı Adatepe köyünde yer alan höyük biçimindeki alan Samsun KTVKK tarafından incelenmiş ve 24/02/2006 tarihinde tescillenmiştir. Adatepe köyünün kuzey kenarında 125 x 175 m, Tepecik üzerinde yapılan yüzey araştırmaları sonucu sadece ETÇ yerleşmesi tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda çok sayıda çanak çömlek kalıntıları ve küçük buluntular elde edilmiştir. Ele geçirilen buluntular arasında iki tane taş çekici ve bir tane de ağırşak vardır.²⁷⁹ Ağırşakın ele geçirilmesi bölgede dokumacılık faaliyetlerinin yapıldığının bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

2.1.12.18. Yük Tepe / Salur

Ladik ilçesinin 12 km kuzeybatısındaki Salur köyünün 1 km güneybatısında, Ladik-İstasyon tepe yolunun hemen doğusunda, Tersakan Çayı'nın da 600 m kuzeyinde bulunmaktadır. Tepelik alanda M.Ö. II. bin yılı yerleşmelerine ait buluntuların yanında Demir Çağı ve Roma Dönemine ait keramik parçaları bulunmuştur.²⁸⁰

2.1.13. Tekkeköy İlçesinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.13.1. Tekkeköy Fındıcak

Samsun il merkezinin yaklaşık olarak 14 km güneydoğusunda; Çarşamba Ovası'nın batıya doğru olan uzantısında bulunan Tekkeköy'ün güneyinde; Ayıtepesi ve

²⁷⁸ Şevket Dönmez, "İlk Tunç Çağı II Öncesi Orta Karadeniz Bölgesi'nin Kültürel Gelişimi" Doktora Tezi, İstanbul, 2000, s.47.

²⁷⁹ <http://www.vezirkopru.gov.tr/antik-kentler>

²⁸⁰ Mehmet Özsait, a.g.m., 2002, S.129.

Karabüyük Dağları'ndan çıkan Fındıcak ve Çınarlık Deresi'nin suladığı vadide bulunmaktadır. Güneybatısında Fındıcak Irmağı'nın kolu olan bir dere akmaktadır.²⁸¹

Yapılan araştırma sonucunda burada 2 mağara; 30 küçük; 6 büyük kaya sığınağı tespit edilmiştir. Bu sığınaklar içinde ön dolgusunda iki yüzey buluntusu veren ve derenin bugünkü yatağından birkaç metre yüksekte olan kaya sığınağı kazı için tercih edilmiştir. Kazıyı yöneten bilim adamları bu kaya sığınağına "A" kaya sığınağı adını vermişlerdir.²⁸²

TEKKEKÖY "A" olarak isimlendirilen kaya sığınağı; 1940 yılında Kılıç Kökten; Nimet Özgüç ve Tahsin Özgüç'ün başkanlığında bir ekip tarafından kazılmıştır.²⁸³ 1941 yılında Şevket Aziz Kansu kazı bölgesinde araştırma yapan diğer bir bilim insanı olmuştur.²⁸⁴ K. Kökten 1940 yılında vadinin Karadeniz'e bakan ağzında ve vadi içindeki kaya sığınaklarının sekilerinde dağınık bir şekilde yontma taş aletler bulmuştur.²⁸⁵

Yapılan kazı çalışmalarında yontma taş alet endüstrilerinden başka at; manda gibi hayvanlara ait kemik ve diş kalıntıları da bulunmuştur. Kökten vadi içinde sekilerde bulduğu iki aletten küçüğünün dioritten; büyüğünün ise bazalttan yapılmış olduğunu ve bunların Moustérien uç ve kazıyıcı özelliklere sahip olduklarını bildirmektedir. Tren yolu yakınında ele geçen iki yüzeylinin ise andezitten yapılmış olup Acheuléen özellikler gösterdiği anlatılmaktadır. Sürüklenmeden dolayı çok aşınmış olan iki yüzeylinin gerçek buluntu yerini arka planda kalan dağlarda aramak gerekmektedir.²⁸⁶

2.1.13.2. Tekkeköy Mezarlık Alanı

Samsun il merkezinin yaklaşık 16 km güneydoğusunda; Samsun-Çarşamba kara ve demiryolunun yolunun güneyinde yer alan Tekkeköy ya da Tekkeköy adıyla

²⁸¹ İraz Aslı Yaman, "Türkiye'deki Paleolitik Endüstrilerin Yapay Katlaşım Denemesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015, s.169.

²⁸² İraz Aslı Yaman, a.g.t., s.169.

²⁸³ K. Kökten, N. Özgüç, T. Özgüç, a.g.m., s.382-383.

²⁸⁴ Şevket Aziz Kansu, "Anadolu Mezolitik Kültür Buluntuları", **DTCF Dergisi**, C. II, Sayı:5, TTK Basımevi, Ankara, 1944, s. 673.

²⁸⁵ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2533&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2533&html=masterdetail.html&layout=web)

²⁸⁶ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2533&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2533&html=masterdetail.html&layout=web)

bilinen köyün yakınından başlayıp güneye doğru uzanan Fındıcak Vadisi içindedir. Buluntu yeri; 1940 yılında; Samsun Yöresinde araştırma yapan K. Kökten; N. Özgüç ve T. Özgüç başkanlığında; 11x7 m'lik bir açmayla kazılmıştır. (Harita-13)

Yerleşme alanındaki tarlada üstten 1.5 derine kadar Hitit Dönemi çanak çömlek parçalarının bulunduğu kültür dolgusu; onun altında İTÇ'ye ait 160 cm kalınlığında bir dolgu; onun da altında 5.40 cm'ye ana toprağa kadar inen 4 m kalınlığında bir mezarlık tabakası ortaya çıkarılmıştır.²⁸⁷ Araştırmacılar bu mezarlık alanı olarak tanımlanan yerde ve üstte 160 cm kalınlığında bir kültür dolgusunun içinde çanak çömlek parçalarının; ağırlık; ağırşak; değirmen taşı; topuz; balta vs. gibi kültür nesnelerinin ortaya çıkışı ilginçtir. Kazıyı yapanlar da bu olaya dikkat çekmekte ve bu çelişkili durumu; mezarlığa ait asıl yerleşme yerinin çok yakında; hemen üst kısımda olduğu yorumu ile açıklamaktadır. Ş. Dönmez'e göre I. kültür katı İTÇ I-II yerleşimi ve İTÇ III mezarlığına aittir. II. kültür katı ise OTÇ'ye aittir.²⁸⁸

2.1.13.3. Kirazlık Mahallesi Yamaç Odası

Samsun ili, Tekkeköy ilçesi, Kutlukent Beldesi, Kirazlık mahallesinde yer almaktadır. 27/04/2007 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:1231). Mezar odası, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır.²⁸⁹ Girişi kuzeydoğuya bakan konglomera kayaya oyulmuş mezar odasının içindeki toprak temizlenerek mimari ortaya çıkarılmıştır. Tahribat nedeniyle mezarın giriş kısmının ve varsa diğer odalarının tahrip edildiği gözlemlenmiştir. Kalan kısmın mezarın son odası olduğu anlaşılmış ve bu bölümün uzunluğu 5.73 m, genişliği 3.52 m ve yüksekliği 2.20 m olarak saptanmıştır. Mezar odasının 2.80 m güneybatıya uzanarak 2.93 m uzunluğundaki bir klineyle yükseklik kazandığı görülür. Kline,* tabandan 55 cm yükseklikte üzeri düzgün bir şekilde konglomera* kayaya oyularak yapılmıştır.

²⁸⁷ K.Kökten,N.Özgüç,T.Özgüç, a.g.m., s.385.

²⁸⁸ Şevket Dönmez , a.g.t., s.45.

²⁸⁹ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=15836&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=15836&html)

* Kline, Antik Yunan'da, mezar içerisinde üzerine ölülerin yatırıldığı, genellikle taştan yapılmış sedire verilen isimdir.

* Konglomera, kum ve çakılların basınçla birleşmesi ve zamanla sertleşmesi sonucu oluşan kütlelerdir. Antik Çağ'da özellikle sağlam olması istenen sütun gibi yapılarda kullanılmıştır.

Klinenin 55 cm yüksekliğinde yine kayaya oyularak yapılmış bir üçgen alınlığının olduğu görülmektedir.²⁹⁰

2.1.13.4. Bakacak Kaya Mezarı

Samsun ili, Tekkeköy ilçesi, Bakacak köyü, Türbe Kayası mevkiinde, kayalık bir tepe üzerinde yer almaktadır. Arkeolojik alan 05/05/2006 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:718 – Tescil derecesi:1). Kaya mezarı, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Halk arasında “Türbe Kayası” olarak da adlandırılan oda mezar, Bakacak Deresi Vadisi’ne bakmakta olup, bu mezar yörede “türbe” olarak bilinmektedir.²⁹¹ Kayalık üzerindeki dar bir yoldan geçilerek kayaya oyularak yapılan basamaklarla mezar odasına ulaşılmaktadır. İki kademeli basamaklardan ilk dokuzu asıl mezar yapısına açılmakta, mezar girişinin sol dış yanında yer alan niş şeklinde oyulmuş kısma ise üç basamakla çıkılmaktadır. Dıştaki bu oyma mekânın zemini düzlenmiş, duvarı oval oyulmuş dörtgen bir cepheye sahiptir. Asıl mekâna yuvarlak kemer şeklinde oyulmuş bir açıklıktan girilmektedir. İçte yassı tonoz şeklinde tavanı olan geniş bir oda yer almaktadır. Ancak girişin karşı duvarındaki kırık izlerinden ve özellikle sol taraftaki tavanda yer alan izlerden bu kısımda bir niş yer aldığı fakat bu nişin tahrip edildiği düşünülmektedir. Bu kırık kısmın dış sol tarafında da kayaya oyulmuş küçük bir seki bulunmaktadır. Niş bölümünün solunda zemini düzlenmiş ve iki sıra yiv açılmış bir alan mevcuttur.²⁹²

2.1.14. Vezirköprü İlçesinde Bulunan Arkeolojik Çalışmalar

2.1.14.1. Yukarıbük Yayla Höyük

Vezirköprü ilçesi, Duruçay köyünün güneydoğusunda; Yukarıbük köyünün 3 km kuzeybatısındaki Yukarıbük Yaylasında,²⁹³ Çorak Gölü mevkiindedir. 1480 m

²⁹⁰ Serdar Ünan, a.g.t., s.81.

²⁹¹ Serdar Ünan, a.g.t., s.87.

²⁹² [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=15835&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=15835&html)

²⁹³ Mehmet Özsait, a.g.m., 2002 s.128.

rakımlı doğal bir tepe üzerindeki İTÇ yerleşmesinde az sayıda çanak çömlek parçası bulunmuştur.²⁹⁴

2.1.14.2. Çakırtaş Yamaç Yerleşmesi

Vezirköprü ilçesi, Vezirköprü-Havza karayolunun 200 m doğusunda yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 13/06/2008 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:1710– Tescil derecesi:1-3). Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. 450x250 m boyutlarındadır. Batı yönünden dik bir tepe görünümündeyken, doğu yönüne doğru tepe düzlenmektedir. Yüzeyde Tunç, Roma ve Bizans Dönemi çanak çömlek parçaları ve çatı kiremitleri görülmüştür.²⁹⁵

2.1.14.3. Sanglion / Büyükkale

Samsun ili, Vezirköprü ilçesi, Büyükkale köyü sınırları içinde yer alır. 2001 yılında, M. Özsaıt²⁹⁶ başkanlığındaki ekip tarafından gerçekleştirilen, Samsun ve Amasya Yüzey Araştırmalarında saptanmıştır. Büyükkale kayalığında, bir DÇ yerleşmesi olduğu belirtilmektedir.²⁹⁷

2.1.14.4. Oymaağaç Höyüğü

Vezirköprü ilçesinin kuş uçuşu 7.5 km kuzey-kuzeybatısında, Oymaağaç köyünün 500 m batısındadır. Samsun KTVKK tarafından 15/12/1999 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no: 3677 – Tescil derecesi: 1-2). Höyük, Orta Anadolu'dan (Boğazköy) gelen ve Karadeniz'e (İkiztepe) doğru devam eden antik yol üzerinde yer almaktadır. Höyük, yaklaşık 200x180 m boyutunda ve 20 m yüksekliğindedir. Vezirköprü Ovası'nın en büyük yerleşmesidir. Ilıman iklimin hâkim olduğu, verimli topraklar açısından zengin, çevredeki ormanlarda yaşayan av hayvanları ve su kaynaklarına yakın bir bölgede yer alır.²⁹⁸ (Resim 31).

²⁹⁴ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=3192&html=masterDetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=3192&html=masterDetail.html&layout=web)

²⁹⁵ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7932&html=masterdetail.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7932&html=masterdetail.html&layout=web)

²⁹⁶ Mehmet Özsaıt, a.g.m., s.127.

²⁹⁷ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=6262&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=6262&html)

²⁹⁸ Serdar Ünan, a.g.t., s.30.

Höyük Tepe olarak da anılan yerde bulunduğu iddia edilen ve şu anda Samsun Arkeoloji Müzesi'nde saklanan bir tunç baltayı J.A. Dengate yayınlamıştır.²⁹⁹ Yerleşme 1973 yılında U. B. Alkım yönetimindeki yüzey araştırmasında saptanmıştır. Oymaağaç Höyük ve çevresi ile ilgili 2005 Ağustos-Eylül ayları arasında Berlin Üniversitesinden Rainer Czichon ve ekibi tarafından yapılan yüzey araştırmasında İTÇ'ye tarihlenen çanak çömlek parçaları ve pişmiş toprak bir kadın idolü bulunmuştur.³⁰⁰ Czichon ve ekibi tarafından 2006 yılında yapılan Oymaağaç-Vezirköprü Yüzey Araştırması kapsamında yeniden incelenmiş; höyüğün batısındaki bir terasta İTÇ'ye tarihlenen çanak çömlekler ele geçmiştir.³⁰¹ 2007 yılında başlayan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılmaya başlanan Hitit dönemi tapınağının kuruluş tarihinin İTÇ'ye ait olduğu düşünülmektedir. Küçük buluntuların arasında ele geçen bir kaç tane pişmiş kilden yapılmış olan "calculi/token" ve üç mermer bilezik parçası höyüğün yerleşme tarihini Kalkolitik döneme götürmektedir. Özellikle mermer bilezikler İç Anadolu'da Kalkolitik döneminden sonra bulunmaktadır.³⁰² Bugüne kadar yapılan çalışmalara göre höyükte bulunan en erken in situ (yerinde) buluntular İTÇ'ye tarihlenen atölyede bulunan fırındır. Bunun yanı sıra İTÇ'de inşa edilmiş bir tahıl deposu ya da kuyunun, içinde bulunan kırmızı astarlı çanak çömleklerden OTÇ'ye kadar kullanılmış olduğu anlaşılmıştır. Höyüğün Hititlerin kutsal kenti Nerik³⁰³ olduğu düşünülmektedir³⁰⁴ 2016 ve 2017 yıllarında sürdürülen kazı çalışmalarında höyükte çivi yazılı tabletler bulunmuştur ve bu tabletler Hitit İmparatorluğunun son dönemine tarihlendirilmiştir. Elde edilen bu tabletler Karadeniz bölgesinde ilk olması bakımından önemlidir.³⁰⁵

2.1.14.5. Kurudere Mevkii

Samsun ilinin güneybatısında; Vezirköprü ilçesinin batısında; Habibfakı köyünün güneydoğusunda; Kurudere'nin kuzeyinde 480 m rakımlı bir bölgede yer

²⁹⁹ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=2111&html](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=2111&html)

³⁰⁰ http://www.vezirkopru.gov.tr/sayfalar/tarihce_oymaagac.html

³⁰¹ R. M. Czichon, "Oymaağaç-Vezirköprü Yüzey Araştırması 2006", **25. AST-1**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008, s.189.

³⁰² <http://www.nerik.de/oezet/onlineyayinlari.php?artikelid=93&abschnitt=528>.

³⁰³ <http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/nerik---zalpa>

³⁰⁴ M.Ali Yılmaz, R.M Czichon, "Vezirköprü / Oymaağaç Höyük-Nerik Projesi", **Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı**, Ankara,2014, s.340.

³⁰⁵ <http://www.nerik.de/oezet/onlineyayinlari.php?artikelid=270&abschnitt=2042>

almaktadır. U. B. Alkım tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları esnasında tespit edilmiş bir İTÇ yerleşmesidir. (Resim 32).

2.1.14.6. Köy Tepesi Mevkii Kutsal Alanı

Vezirköprü ilçesi Adatepe köyü, Köy Tepesi olarak bilinen kayalık mevkide yer almaktadır. Samsun KTVKK tarafından 31/03/2006 tarihinde tescillenmiştir (Tescil no:639 – Tescil derecesi:1). Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Yüzeyde MÖ I. bin ve Helenistik Döneme ait pişmiş toprak çanak çömlek parçaları ile işlenmiş çakmak taşı parçaları görülmüştür. Tepenin üzerinde doğu-batı doğrultusunda uzanan yol olarak değerlendirilebilecek bir oluşum ve buna bağlı olduğu düşünülen teraslama izleri, tepenin doğu yönünde bir kutsal alana ait olduğu düşünülen kurban kesimi için oyuk ve kanalların bulunması nedeni ile bu tepenin bir açık hava kutsal alanı olabileceği düşünülmüştür.³⁰⁶

2.1.14.7. Kel Tepe

Vezirköprü ilçesindeki Doyran köyünün kuzeybatısında; Vezirköprü - Doyran yolunun batısında yer almaktadır. U. B. Alkım tarafından tespit edilen höyük İTÇ yerleşmeleri arasında gösterilmektedir. Höyük, 10/10/2003 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:757 – Tescil derecesi: 2). 380 m rakımlı yükseklikteki höyük 157 çapındadır ve doğu – batı yönünde uzanmaktadır. Höyük, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Höyüğün üzerinde Geç Antik Çağ mezarları görülmüştür. Bu mezarlar kaçak kazılar sonucunda açığa çıkmış olup, yığma ve blok taşlardan düzgün olarak yapılmış, üstleri kapak taşları kapatılmıştır. Ancak dört mezardan ikisinde kapak taşı görülebilmektedir. Samsun Kültür Envanterinde "Kireçtepe Höyüğü - Nekropolü" olarak geçmektedir.³⁰⁷ (Resim 33).

³⁰⁶ [ayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7935&html=masterdetail.htm](http://ayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7935&html=masterdetail.htm)

³⁰⁷ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1601&html=masterdetail.htm](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1601&html=masterdetail.htm)

2.1.14.8. Kayalı Nekropol Alanı

Vezirköprü ilçesi, Akören köyü, Kayalı Mahallesi'nde yer almaktadır. 2005 yılında Oymaağaç Höyük ve çevresindeki yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmiştir. 27/07/2006 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:825 – Tescil derecesi:1).³⁰⁸ Yüksek kayalık tepede araziye dağılmış olarak kayaya oyma lahit mezarlara rastlanmıştır. Kaya mezar ön taraftan bakıldığında yaklaşık 5 metre yüksekliğindedir. 3 metreye kadar olan bölüm dik olup diğer kısımda dar bir merdivenle kaya mezarın içine girilir.³⁰⁹ Toplam dört adet khmaserium mezarın yanında çok sayıda kaçak kazı çukuru tespit edilmiş, mezarların da tümü kırılmıştır. Kuzeyi tamamen kayalık olan bu nekropol alanın raporunda kayalık alanda antik taş ocakları bulunduğu da belirtilmiştir.

2.1.14.9. Halkahavli Kaya Mezarı

Vezirköprü ilçesine bağlı Esenköy'ün yaklaşık 2 km kuzeybatısında yer almaktadır. Mezar bölgesi 23/07/2008 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no:1733 – Tescil derecesi:1). Mezar, Samsun İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. Kaya üzerine oyulmuş üç sütunlu girişli ve iki mezar odası bulunan kaya mezarıdır. Sütun kaideleri yuvarlak olup, kaba biçimde işlenmiştir. Mezarın önünde düzlenmiş bir alan ve bunun yanında kayaya oyulu bir lahit vardır. Kaya mezarının çevresinde bol miktarda Helenistik ve Roma Dönemi'ne ait çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır.³¹⁰ (Resim 34).

2.1.14.10. Kavak Deresi Nekropol Alanı

Samsun ili, Vezirköprü ilçesi, Akören köyü, Kayalı Mahallesi'nde Kavak Deresi'nin doğu kenarındaki kayalık tepenin yamaçlarında yer almaktadır. 2005 yılında Oymaağaç Höyük ve çevresindeki yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmiştir. 27/07/2006 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir.(Tescil no:825 – Tescil derecesi:1) Yüzeyde Demir Çağı, Helenistik Dönem ve Geç Döneme

³⁰⁸ [http://tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=7933&html=masterdetail.htm](http://tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=7933&html=masterdetail.htm)

³⁰⁹ <http://www.vezirkoprum.com/vezirkopru-esenkoy-kaya-mezarlari>

³¹⁰ Ünün Serdar, a.g.t., s.49.

tarıhli çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. Ayrıca tarla olarak kullanılan bu alanda Geç Dönem harçlı bir tabaka izi gözlenmiş, kemik ve kiremit parçalarına rastlanmıştır.

2.1.14.11.  rlen Tepe

Vezirköprü ilçesi, Oymaaa köyündedir ve 275 m rakımlı bir düz yerleşme bölgesidir. İlk defa U. B. Alkım'ın Samsun araştırmalarında tespit edilmiştir.³¹¹ 15/12/2003 tarihinde Trabzon KK tarafından tescillenmiştir. Bölgede yapılan tarım nedeniyle yerleşme bölgesi oldukça zarar g rm ştir. Yapılan yüzey araştırmaları neticesinde İT'ye ait çanak, çömlek parçalarına rastlanmıştır.³¹² (Resim 35).

2.1.15. Yakakent İlçesinde Yapılan Arkeolojik alışmalar

2.1.15.1 Pilavtepesi T m l s 

Samsun ili, Yakakent ilçesine hâkim bir tepe üzerinde yer almaktadır. 23/07/2003 tarihinde Samsun KTVKK tarafından tescillenmiştir (Tescil no: 1738 – Tescil derecesi: 1). Tümülüs, Samsun İl  zel İdaresi İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda oluşturulan Samsun Kültür Envanterinde bulunmaktadır. 15-20 m çapında ve yaklaşık 4 m yüksekliğindedir.³¹³

2.1.16. 19 Mayıs İlçesinde Yapılan Arkeolojik alışmalar

2.1.16.1. Yiğitler Tepesi

Y r kl  Beldesi'nin Yiğitler Mahallesi'nde bulunan tepelik alan Samsun-Bafra karayolunun 2 km kuzeyinde yer almaktadır. Yaklaşık olarak 120x100 m boyutunda ve 5 m yüksekliğe sahip olan tepe ř. Dönmez'in araştırmalar sırasında tespit edilmiş ve yapılan incelemeler sonucu GK ve OT Dönemi'ne ait çanak çömlek kalıntıları bulunmuştur.³¹⁴

³¹¹ U.Bahadır Alkım, a.g.m., 1974, s.25.

³¹² <http://vezirkopru.meb.gov.tr/www/kultur-sanat-ve-turizm/icerik/33>

³¹³  nan Serdar, a.g.t., s.128.

³¹⁴ şevket Dönmez, a.g.m., 2001, s.879.

2.1.16.2. Kirmencik / Beylik Tepecik

Beylik köyünün Kirmencik Mahallesi'nde yer alan Samsun-Bafra karayolunun 3 km güneyinde bulunan Kirmencik-Tepecik U.B Alkım³¹⁵ 'ın araştırmalarında saptanmıştır. Yaklaşık 80x50 m boyutunda ve 10 m yüksekliğindeki Kirmencik-Tepecik'te Ş. Dönmez tarafından yapılan incelemeler sonucunda GKÇ, İTÇ I-II ve OTÇ Dönemlerine ait çanak çömlek parçaları elde edilmiştir.³¹⁶

³¹⁵ U. Bahadır Alkım, “İslahiye ve Samsun Bölgesinde 1972 Dönemi Çalışmaları”, **Belleten**, C.XXXVII, Sayı 147, TTK Yayınları, Ankara, 1973, s.436.

³¹⁶ Şevket Dönmez, a.g.m., 2001, s.879.

2.2. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ SAHİL ŞERİDİNDE BULUNAN İL VE İLÇELERDE YAPILAN ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR

2.2.1. Ordu İl Merkezinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

İ.K. Kökten 1944-1945 yıllarında Samsun'dan başlayarak Rize'ye kadar Orta ve Doğu Karadeniz kıyı şeridinde bir yüzey araştırması gerçekleştirmiştir. Bu gezi esnasında bölgedeki bazı arkeolojik bölgelerden bahsetmiştir. Kökten'in bahsettiği yerlerden biri de Ünye ilçesine bağlı Yüceler köyüdür. Kökten'in yaptığı araştırmalar sonucu burada Paleolitik Döneme ait izleri taşıyan bulgular elde edilmiştir. 1990'dan başlayarak çeşitli aralıklarla M. Özsait tarafından Mesudiye ilçesine bağlı yayla ve köylerde yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiş ve birçok arkeolojik alan tespit edilmiştir. 2012 yılında Ayşe F. Erol tarafından Fatsa ilçesinde bulunan Cıngırt Kalesi kazısı başlatılmış ve Pontus İmparatoru VI. Mithriades Dönemine ait önemli silah ve diğer bulgular ele geçirilmiştir. Yine 2010 yılında Ordu Müze Müdürlüğü öncülüğünde S. Yücel Şenyurt tarafından Kurul Kalesi kazıları başlatılmış ve halen kazı çalışmaları devam etmektedir.

2.2.1.1. Kurul Kalesi

Ordu il merkezine 13 km. mesafedeki Bayadı köyü sınırlarında Melet Irmağı'nın aktığı vadi içerisinde, zirve kısmı deniz seviyesinden 571 m yüksekliğindeki kaya kütlesinin üzerinde konumlanmaktadır³¹⁷ ve I. derece arkeolojik ve doğal sit alanı kabul edilen kale antik bir yerleşmedir.³¹⁸ Ordu Müzesi Müdürlüğünün başkanlığında 2010 yılında Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yücel Şenyurt 'un katılımıyla başlatılan kurtarma kazısı, günümüzde halen devam etmektedir. Kazı alanı 2018 yılında tarafımızdan da ziyaret edilmiş olup ve kazı ekibinden kazı çalışmaları hakkında bilgi alınmıştır.*

Arkeolojik kazı çalışmaları öncesinde Kurul Kayalıkları veya Kurul Tepesi olarak adlandırılan Kurul Kalesi'nin, Helenistik Dönemde (MO 330-30) özellikle Karadeniz sınırları içerisinde yayılım gösteren Pontus Krallığı'nın son kralı VI.

³¹⁷ Yücel S.Şenyurt, Atakan Akçay, Emirhan Bulut, "Kurul Kalesi 2016 yılı Kazı Çalışmaları", **39. Kazı Çalışmaları Toplantısı Sonuçları**, C.III, Ankara, 2017, s. 133.

³¹⁸ <http://www.ordukulturturizm.gov.tr/TR-130678/kurul-kalesi-yerleskesi---ordu.html>

* Kurul Kalesi'nde gerçekleştirdiğimiz alan çalışması esnasında Gazi Üniversitesi Öğrt. Gör. Dr. Atakan Akçay başkanlığında kazı çalışmaları devam ediyordu. Atakan Hoca ve Arkeolog Selen Taşkın tarafından kazı bölgesi ve gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonrası elde edilen buluntular hakkında tarafımız bilgilendirilmiştir.

Mithradates'in yaptırdığı kalelerden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Kurul, VI. Mithradates'in Roma'ya yenilgisi sonrası terk edilerek (yak. M.Ö. 65-63) bir daha iskân görmemiştir.³¹⁹

Doğu-batı yönünde en fazla 75 m, kuzey-güney yönünde ise 250 m'lik bir uzunluğa ulaşan kayalık üzerindeki yerleşim, İç Kale (zirve kısmı) ve Kuzeydoğu Teras Alanı olmak üzere, aralarında yaklaşık 20 m'lik seviye farkı bulunan iki ana sektörü içermektedir. Bu alanların tamamı, ortalama 2,5 m genişliğe sahip taş bedenli bir sur sistemi ile çevrelenmiştir. İç Kale'nin doğu ve batı yönlerinde, düzeltilmiş ana kaya terasları üzerinde yerleşim kademeli olarak devam etmekte olup, bu terasları sınırlayan daha alt seviyelerde ikinci bir savunma duvarı da kısmen açığa çıkarılmıştır. Ana kaya formuna göre yer yer daralan ve yükselen sur duvarları, tüm alanlarda ana kaya içerisine açılmış duvar yataklarına oturmaktadır. Taş bedenli surun üzerinde, bazı alanlarda tespit edilebilen kerpiç duvar kalıntıları, korunan yüksekliği en fazla 3 m'ye ulaşan surların, kerpiç kısımla birlikte daha yüksek olduğunu göstermektedir. (Resim 36)

Birinci sıra sur duvarının iç kısmına eklenmiş depo odalarının tespit edildiği Kuzeydoğu yamacı (545 m) ile İç Kale (565 m) kesimi, kuzey güney yönlü uzun bir koridor ile birbirine bağlanmaktadır. Kapı Koridoru Alanı olarak adlandırılan, yaklaşık 80 m uzunluğundaki bu alanda şimdiye kadar, İç Kale'ye girişi sağlayan üç farklı kapı saptanmıştır. Kurul Kalesi'ndeki bir diğer kazı alanı, yerleşimdeki en erken tarihli arkeolojik verilerin elde edildiği Dilek Kayası kazı alanıdır. Dilek Kayası kısmında tanrıça Kibele'ye sunakların sunulduğu kurbanlar kesildiği oluklu bölümler yer almaktadır.³²⁰ (Resim 37)

Kalede “dehliz” veya “mağara” olarak tanınan, ana kaya içerisine açılmış basamaklı bir tünel bulunmaktadır. Kayalıklardaki diğer yapı ise bir su sarnıcı olduğu düşünülen kaya rezervuarıdır. Kurul Kalesi basamaklı tünelinin eğik mesafesi 187,59 m, yatay mesafesi ise 145,71 m'dir. En alt kısmındaki basamakların bazıları sökülmüş olmakla birlikte korunmuş 426 basamakla iniş sağlanmaktadır. Tünel, doğrusal bir aks ile 25-30 derece arasında değişen bir eğime sahiptir.³²¹

³¹⁹ Yücel S.Şenyurt, Umut Zoroğlu, “Kurul Kalesi Helenistik Dönem Metal silahları Üzerine Bir Ön Değerlendirme”, **CEDRUS**, C.VI, Antalya, 2018, s.182.

³²⁰ Yücel S. Şenyurt , Atakan Akçay, “Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön Değerlendirmeler”, **OLBA**, Sayı 6, Mersin, 2016, s.226.

³²¹ Yücel S. Şenyurt , Atakan Akçay, a.g.m., s.227.

Kazı çalışmaları sonrası kalede çanak çömlek parçaları, kandil ve kalıp yapımı kâseler, depolamak için yapılan küpler, sikkeler ve o dönemde kullanılan silahların parçalarına ulaşılmıştır³²² (Resim 38-39). 2012 ve 2016 kazı sezonlarında üç adet kurşun sapan tanesi ele geçmiştir. Elde edilen bu sapan tanelerinin hepsinin üzerlerinde yaklaşık 5 mm çapında küçük ve derin delikler vardır. Kurşunların üzerinde deliklerin bulunmasının ne gibi işlevi olduğu henüz tespit edilememiştir. Kurşunların uzunluğu 70-75 mm'dir. Bu tipin M.Ö. 1. yüzyıla tarihlendirilen diğer örnekleri Fatsa'daki Cıngırt Kayasında ele geçirilmiştir.³²³

Kale kısmında ve çevresinde kazı çalışmalarının devam etmesi önümüzdeki yıllarda Kurul'un tarihsel olarak daha iyi aydınlatılması bakımından önemli verilerin elde edileceği umudunu korumaktadır.

2.2.1.2. Üçyol

Ordu il merkezinin güneyinde; Üçyol köyünün 1.3 km kuzeybatısında; kuzeyinden akan Karabayır Deresi'ne bakan 1390 m rakımlı doğal bir yükselti üzerinde yer alır. M. Özsait'in yapmış olduğu 1993 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Dereye doğru olan kesimi tahrip olmuştur. Yüzeyden çoğunluğu kahverengi hamurlu bitki; ince taşçık ve kireç katkılı; gri-siyah ve kahverengi İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır. Ayrıca az sayıda Demir Çağı'na ait parçalar da vardır³²⁴.

2.2.1.3. Yukarı Güngörmez 1-3

Ordu il merkezinin güneyinde; Üçyol köyünün 4 km güneydoğusunda; Güngörmez adı taşıyan 1500 m rakımlı yükselti üzerinde yer alır. Yan yana üç ayrı höyükten oluşur. Güneyinden Ören Deresi akmaktadır. M. Özsait'in yapmış olduğu 1993 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yukarı Güngörmez I höyüğünün yüzeyinde; iç ve dış yüzeyleri kırmızımsı-kahve astarlı; açkılı İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır. Bu höyüğün hemen doğusunda; Yukarı Güngörmez II adı verilen 40x50 m boyutlarında 2 m yüksekliğinde diğer bir höyük

³²² Yücel S. Şenyurt, Atakan Akçay, a.g.m., s.233.

³²³ Yücel S. Şenyurt, Umut Zoroğlu, a.g.m., s.183.

³²⁴ Mehmet Özsait, "1993 Yılı Ordu-Mesudiye ve Sivas - Koyulhisar Yüzey Araştırmaları", 12. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1994, s.461.

yer alır. Yüzeyden deforme olmuş; bazıları yarı pişmiş bazıları yarısı yanmış ve bazıları eriyerek cüruf haline gelmiş İTÇ çanak çömlekleri bulunmuştur. Burada çömlekçi fırınlarının bulunduğu tahmin edilmektedir. Yukarı Güngörmez I ve II'nin arasında sırtın güneye doğru olan kesiminde Yukarı Güngörmez III höyüğü yer alır. Bu höyüğün yüzeyinden; kırmızı kahverengi; bitki; deniz kabuğu katkılı hamurlu; kırmızımsı devetüyü astarlı; genellikle dışa dönük ağız kenarlı çanak çömlek parçaları; kil cürupları ve dilgi aletler toplanmıştır.³²⁵

2.2.1.4. Sayaca Tepesi

Ordu il merkezinin güneyinde; Arıcılar köyünün 4 km güneydoğusunda; Arıcılar Yaylası'nın yaklaşık 1 km kuzeybatısındaki Çiğnikkapı Mevkii'ndedir. M. Özsait tarafından yapılan; 1991 yılı Ordu-Mesudiye Yüzey Araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden çok az sayıda ince taşçık katkılı; siyah kurşini renkli; İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır. Yerleşimin daha sonradan geç dönem mezarlığı olarak kullanıldığı belirtilmektedir.³²⁶

2.2.1.5. Sahanlı 1

Ordu il merkezinin güneyinde; Üçyol köyünün 1.5 km güneyinde; Sahanlı Deresi'nin kuzeyinden itibaren yükselen bir sırtın eteklerinde, 1490 m rakımlı tepede yer alan Sahanlı Mezarlığı'nda M. Özsait tarafından 1993 yılında gerçekleştirilen araştırmalarda az sayıda İTÇ çanak çömlek parçaları, çakmak taşından ve karataştan yapılmış dilgiler ile Demir Çağı'na ait çanak çömlek parçaları da ele geçmiştir.³²⁷

2.2.1.6. Kuzuluk Boğazı

Ordu il merkezinin güneyinde Çavdar Yayla mahallesinden; Çavdar köyüne inen yolun kuzeybatısında Kuzuluk Boğazı Mevkii'nde 1650 m rakımlı bir tepe üzerinde yer alır. Kuzuluk Deresi höyüğün güneybatı eteğinden geçmektedir. M. Özsait'in yapmış olduğu 1991 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit

³²⁵ Mehmet Özsait, "a.g.m., 1994, s.462.

³²⁶ Mehmet Özsait, "1991 Yılı Ordu-Mesudiye ve Sivas - Koyulhisar Yüzey Araştırmaları" 10. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1992, s.316.

³²⁷ Mehmet Özsait, a.g.m., 1994, s.461.

edilmiştir. Yüzeyden kurşuni siyah boya astarlı; ince taşcık ve bitki katkılı; orta pişkinlikte; İTÇ I evre çanak çömlek parçaları toplanmıştır.³²⁸

2.2.1.7. Harmanyeri Tepesi

Ordu il merkezinin güneyinde; Arıcılar köyünün 6 km güneydoğusundaki Elmatarlası mahallesindedir. Üzerinde köyün mezarlığı bulunmaktadır. M. Özsait tarafından yapılan; 1991 yılı Ordu-Mesudiye Yüzey Araştırması sırasında tespit edilmiştir. Bugün 1320 m rakımlı orman arazisi içinde kalan bu yerleşmenin tahrip olan batı kısmında; kahverengi hamurlu; taşcık ve bitki katkılı; genellikle kahverengi-kırmızı astarlı; bazıları oluk ve çizgi bezekli İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır.³²⁹

2.2.1.8. Fırışlık

Ordu il merkezinin güneyinde; Abdili köyünün Fırışlık Mahallesi'nin 1.5 km güneydoğusunda; Haçalağa Kuruçel mevkiinde; Derebaşı-Abdili yayla yolunun Güney-Güneybatısında; doğal bir sırt üzerinde yer alır. 1470 m rakımlıdır. 39 m çapındadır ve K-G yönünde uzanır. M. Özsait tarafından yapılan; 1992 yılı Ordu-Mesudiye Yüzey Araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yaklaşık 100x70 m boyutlarında olan höyüğün; batı kısmı tahrip edilmiştir. Tahrip edilen kısımda kahverengi hamurlu; iç yüzeyleri kahverengi, dış yüzeyi kurşuni boya astarlı İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır. Ayrıca elde edilen buluntular oluk bezekli olup ip delikli tutma bölgeleri vardır.³³⁰ (Harita-14)

2.2.2. Mesudiye İlçesinde Bulunan Arkeolojik Yerler

2.2.2.1. Abdili Yayla Höyüğü

Mesudiye'nin 30 km kuzeybatısındaki Abdili köyünün 4.9 km batısındaki bir mahalle olan Fırışlık Mahallesi'nin 3.6 km güneybatısında; Abdili-Derebaşı yayla yolunun 2 km batısında; Birebir köyü yayla evleri ile Abdili yayla evleri arasındaki yayla kısmındadır. Doğuda Yayla Deresi; güneybatıda ise Abdili Yaylası yer

³²⁸ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.317.

³²⁹ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.315.

³³⁰ Mehmet Özsait, "1992 Yılı Ordu-Mesudiye ve Sivas - Koyulhisar Yüzey Araştırmaları" **11. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1993, s.287.

almaktadır. Höyük yol tarafından ortasından ikiye ayrılarak tahrip edilmiştir. Höyük 1993 yılında yapılan yüzey araştırmaları esnasında M. Özsait tarafından tespit edilmiştir. Bölgede yapılan incelemeler sonucu ele geçirilen çanak çömleklerin çoğu İTÇ ile tarihlendirilmiştir. Araştırmacılar az sayıdaki çanak çömlek için ise Kalkolitik Çağ'a ait olduğunu bildirmişlerdir.³³¹ Bulunan keramikler kahverengi hamurlu, orta pişkinlikte, iç ve dış yüzeyi kahverengi boya astarlıdır. Kalıntıların orta büyüklükte düz dipli olduğu düşünülmüş, bunlar iç içe daire şekilli ve oluk bezekli şekillidirler.³³²

2.2.2.2. Aşağı Güngörmez 1-2

Mesudiye ilçesine bağlı Üçyol köyünün 4 km güneydoğusunda, Güngörmez adını taşıyan tepelik bir belgede yer alır. Kuzey-kuzeybatısından Üçyol-Yayla yolu geçmektedir. M. Özsait tarafından gerçekleştirilen 1993 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Tepe çap olarak 50x50 m boyutlarında ve yükseklik olarak da 2 m yüksekliğindedir. Höyük günümüzde büyük oranda tahrip edilmiştir. Yapılan yüzey araştırmaları sonucu bölgeden kırmızımsı kahve ve az sayıda siyah kurşuni renkli; ince taşcık; kireç katkılı hamurlu İTÇ döneminde ait olduğu düşünülen çanak çömlek parçaları toplanmıştır.³³³

2.2.2.3. Atyolu

Mesudiye'nin 23 km kuzeybatısındaki Bayırköyü'nün 1 km güneybatısında; Yedekçi Mahallesi'nin 250 m güneydoğusunda; Melek Çayı'nın doğusundaki tepenin eteğinde; Atyolu mevkiinde 910 m rakımlı tepede yer alır. 1992 yılında M. Özsait tarafından gerçekleştirilen Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Melek Çayı tarafından tahrip edilmiş olan kesimden; İTÇ dönemine ait iç ve dış yüzeyleri kurşuni ya da devetüylü astarlı; ince taşcık; kireç ve bitki katkılı çanak çömlekler toplanmıştır.³³⁴

³³¹ Mehmet Özsait, "1992 Yılı Ordu-Mesudiye ve Sivas - Koyulhisar Yüzey Araştırmaları" **11. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1993, s.288.

³³² Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.288.

³³³ Mehmet Özsait, a.g.m., 1994, s.462.

³³⁴ Mehmet Özsait, a.g.m., 1993, s.287.

2.2.2.4. Azmi Kale

Mesudiye ilçesinin 10 km kadar batısında; Çaltepe köyünün doğusunda doğal bir tepenin yamacında yer alır. M. Özsait tarafından yapılan; 1992 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Tepenin Melek Çayı'na bakan yamaçlarında Frig Dönemi'ne ait çanak çömleklerin yanı sıra; az sayıda İTÇ çanak çömlekleri bulunmuştur. Tepenin Melet Çayı'na bakan yamaçlarında Frig Çağı yerleşmesine ait seramikler ele geçmiştir.³³⁵

2.2.2.5. Bektaş Tepesi

Mesudiye'nin batı-kuzeybatısında; Uzunyol'un üzerindeki Anşa Pınarı'nın güneyinde; Sahanlı Suyu'nun hemen kuzey kıyısında 1500 m rakımlı bir tepededir. Bu tepe; defineciler tarafından tahrip edilmiştir. Höyüğün tabanının 80x70 m ölçülerinde olduğu bildirilmektedir. M. Özsait tarafından 1990 yılında saptanmış ve yüzeyinden İlk Kalkolitik Çağ'dan İTÇ sonuna kadar tarihlenebilecek çanak çömlek parçaları toplanmıştır.³³⁶

2.2.2.6. Buzluk

Mesudiye ilçesinin 7 km güneydoğusunda Yardere köyü ile onun güneyindeki Yeşilçit köyü arasında Buzluk Mevkii'nde yer alır. M. Özsait'in yapmış olduğu 1993 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Tahrip edilen kısımlardan toplanan çanak çömleklere göre mezarlığın Son Kalkolitik-İTÇ I'e ait olduğu belirtilmektedir.³³⁷ (Resim 40)

2.2.2.7. Çağlayan Kaya

Mesudiye'nin batı-kuzeybatısında; Üçyol köyünün 5 km batısında; Uzunyol'un 300 m kuzeyindedir. Rakım olarak 1470 m yükseklikte olan tepelik alan çap olarak 72 m boyutundadır. Arkeolojik alan tepelik alanın KB- GD yönünde uzanmaktadır. M. Özsait tarafından Mesudiye yöresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında buranın bir Tümülüs olabileceğini bildirmiş ancak herhangi bir kazı

³³⁵ Mehmet Özsait, a.g.m., 1993, s.288.

³³⁶ Mehmet Özsait, "1990 Yılı Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", 9. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1991, s.361.

³³⁷ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.464.

çalışması yapılmamıştır. Yapılan araştırmalarda kahverengi ve açık kırmızı astarlı maldan İlk Kalkolitik Çağ özelliği gösteren çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Bununla beraber İTÇ ve DÇ çanak çömlekleri ve ezgi taşları da toplanmıştır. Defineciler tarafından tahrip edilmiştir.³³⁸

2.2.2.8. Çamarası – 1

Mesudiye'nin batı-kuzeybatısında; Üçyol köyünün 3.5 km kadar güneybatısında; Sahanlı Suyu'nun kuzey yakasındaki Çamarası Tepesi'nin güneyindeki geniş düzlüktedir. Bölge ilk olarak 1990 yılında; M. Özsait tarafından Mesudiye yöresinde yapılan yüzey araştırmasında bulunmuştur. Burada iç ve dış yüzü siyah yüzey renkli maldan yapılan Kalkolitik Çağ biçimleri veren çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Ayrıca yapılan araştırmalarda İTÇ malzemesi ele geçmiştir.³³⁹

2.2.2.9. Çamharası - 2

Mesudiye'nin batı-kuzeybatısında; Üçyol köyü civarında; 1410 m rakımlı doğal bir tepenin kuzey eteklerinden ova tabanına kadar uzanan büyük bir yerleşme yeridir. M. Özsait'in 1990 yılında tespit ettiği yerleşmenin yüzeyinden; araştırmacıya göre; çoğunluğu Kalkolitik Çağ biçimleri olan; siyah; kahverengi veya kırmızı boya astarlı maldan parçalar derlenmiştir. Az sayıda İTÇ çanak çömleği de vardır.³⁴⁰

2.2.2.10. Çamaşluoğlu Tepesi

Mesudiye'nin kuzey-kuzeybatısında; Arıcılar köyünün 5 km güneydoğusunda, Arıcılar Yaylası'nda bulunmaktadır. M. Özsait tarafından 1991 yılında saptanan bu buluntu yerinin konumu hakkında bir bilgi verilmemektedir. Yerleşmenin yüzeyinden; Kalkolitik; İTÇ 1 ve Frig Dönemi'ne ait çanak çömlekler toplanmıştır. Yerleşimin tahrip edilmiş olan kuzeybatı ve güney kesiminde bulunan İTÇ çanak çömlekleri; genellikle siyah ya da az sayıda kırmızı boya astarlıdır. Bazı kaplar üzerinde çıkıntı tutamak; memecik ve çizgi bezekler görülür.³⁴¹

³³⁸ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.361.

³³⁹ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.360.

³⁴⁰ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.360.

³⁴¹ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.315.

2.2.2.11. Çiftlik Sarıca

Mesudiye'nin 4 km güneyindeki Çiftlik Sarıca köyünün hemen güneyinde; Mesudiye'den güneye; Koyulhisar'a giden karayolunun 200 m batısındaki Göllüyazı Mevkii'ndedir. Yüksek doğal bir tepe üzerindedir. Rakım olarak 1270 m yükseltidedir. Çap olarak 58 m'dir. Yön olarak GD-KB yönünde uzanmaktadır. Yerleşme; ilk olarak M. Özsait tarafından 1991 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden az sayıda İTÇ I ve Kalkolitik Çağ çanak çömlekleri toplanmıştır.³⁴²

2.2.2.12. Çoban Kalesi

Mesudiye ilçesinin güneyinde; Dayılı köyünün 2 km güneybatısında; Dayılı-Çardaklı yolunun 30 m güneyinde; Çoban Kalesi olarak bilinen vadiye hakim konumdaki kayalık tepe üzerinde yer almaktadır. M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenen tepenin üzerinde İTÇ'ye tarihlenen çömlek parçaları bulunmuştur. Yerleşmenin üzerinde yer aldığı kayalığın doğusunda basit tipte bir kaya mezarı ve kuzey kesiminde ise doğal kaya sığınakları olduğu Özsait tarafından belirtilmektedir.³⁴³

2.2.2.13. Çöplük Bostanı

Mesudiye ilçesinin 6 km kuzeydoğusunda Kaleköy'de yer alan kalenin 1 km kadar kuzeydoğusundaki surların altında uzanan yamaçta; Saray Deresi'ne kadar olan kesimdedir. M. Özsait'in yapmış olduğu 1993 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden çoğunluğu gri ve koyu kahve renkli İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır. M. Özsait'e göre 1070 m rakımlı kale; bir höyüğün üzerine kurulmuştur.³⁴⁴

2.2.2.14. Çukurçayır

Mesudiye'nin güneybatısında; Çavdar Yaylası'nın 1.5 km kuzeybatısındadır. Küçük bir dere kenarında; Çukurçayır Mevkii'nde 1670 rakımlı hakim tepe üzerinde

³⁴² Mehmet Özsait, a.g.m., s.314.

³⁴³ Mehmet Özsait, "2003 Yılı Amasya, Samsun ve Ordu İlleri Yüzey Araştırmaları", 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.II, Konya, 2004, s.265.

³⁴⁴ Mehmet Özsait, a.g.m., 1994, s.461.

bulunur. 1991 yılında M. Özsait tarafından saptanmış ve yerleşme yüzeyinde, Kalkolitik Çağ, İlk Tunç Çağı ve Frig Çağı'na ait seramikler bulunmuştur.³⁴⁵

2.2.2.15. Dığilkaya

Mesudiye ilçesine bağlı Abdili köyünün 500 m kuzeydoğusunda Bacakkaya veya Dığilkaya adı verilen 1410 m rakımlı tepenin üzerinde yer alır. M. Özsait tarafından yapılan; 1992 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden az sayıda İTÇ çanak çömleği toplanmıştır.³⁴⁶

2.2.2.16. Esmehan Pınarı

Mesudiye'nin ve Uzunyol'un kuzeybatısındaki Katırboğan yükseltilerinin kuzeybatısındaki Esmehan Pınarı'nın hemen güneyindeki 1500 m rakımlı tepe üzerindedir. Bu ad yerleşme yerine; 1990 yılında burayı bulan ve yüzeyinden toplama yapan M. Özsait tarafından verilmiştir. Çok tahrip olmuş bu yerde; Son Kalkolitik Çağ'dan İTÇ sonuna kadar yerleşimlerin var olduğu sanılmaktadır.³⁴⁷

2.2.2.17. Evliya Tepesi

Mesudiye'nin 20 km kuzeybatısındaki Erik köyünün 1.2 km kadar güneybatısında; Evliya Tepesi Mevkii'nde yer alıyor. Doğu-kuzeydoğusunda Erik köyü mezarlığı ve güneybatı yönünde Tavuk Yaylası bulunmaktadır. Ova seviyesinden 15 m yükseklikte; 70x90 m boyutlarında bir tepedir. 1290 m rakıma sahip tepe üzerindeki yerleşim birimi çap olarak 62 m, yön olarak da BKB-DGD yönünde uzanmaktadır. M. Özsait tarafından 1993 yılında saptanmıştır. Güneyinden akan Yuyacak Deresi vasıtasıyla kısmen tahrip olmuştur. Tepenin yüzeyinde iki yüzeyli kazıyıcılar; çok sayıda çanak çömlek parçası ile birlikte ele geçmiştir. Özsait; ayrıntılı bilgi vermeden bunların az bir kısmının Son Kalkolitik Çağ'a; çoğunluğunun ise İTÇ'ye tarihlenebileceğini ileri sürmektedir.³⁴⁸

³⁴⁵ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.314.

³⁴⁶ Mehmet Özsait, a.g.m., 1993, s.287.

³⁴⁷ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.361.

³⁴⁸ Mehmet Özsait, a.g.m., 1994, s.464.

2.2.2.18. Göllüyazı Höyük

Mesudiye ilçesinin güneyinde; Sarıca köyünün 1 km kuzeyinde; Mesudiye-Koyulhisar karayolunun 800 m kuzeyinde; Göllüyazı Mevkii'nde yer almaktadır. Höyüğün yüksekliği 4 m; çapı is 90 m kadardır. M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenen tepenin üzerinde İTÇ'ye tarihlenen siyah ve kırmızı kahverengi iyi işçilik gösteren çömlek parçaları bulunmuştur.³⁴⁹ (Resim 41)

2.2.2.19. Güleyanı Tepesi

Mesudiye'nin batı-kuzeybatısında; Üçyol köyünün 2,5 km batısında; Sahanlı Mevkii'nin önündeki Güleyanı Tepesi'nin üstündedir. 300 m güneydoğusundan Üçyol-Yayla karayolu geçmektedir. 1500 m rakımlı ova düzleminden 20 m yükseklikte; 100x70 m ölçülerinde GB-KD yönünde uzanan bir höyüktür. M. Özsait tarafından 1990 yılında saptanmış ve yüzeyinden Özsait'in değerlendirmesi ile olasılıkla İlk Kalkolitik Çağ; İTÇ ve DÇ yerleşmelerinin olduğunu gösteren çanak çömlekler toplanmıştır. Kalkolitik Çağ'a konan çanak çömleklerin hemen hemen üstün bir teknikle üretildikleri bildirilmekte ve höyüğün yöre için; özellikle Karadeniz Bölgesi'nin kültür tabakasını saptamak açısından; önemli bir yer olduğu belirtilmektedir.³⁵⁰

2.2.2.20. Hohurdan Tepesi

Mesudiye'nin güneybatısında; Çavdar Yaylası'nın 500 m doğusundaki 1640 m rakımlı kayalık sırtın üstündedir. Çevresinde tatlı su kaynakları olan tepenin güneyinden; mevsimlik bir dere akmaktadır. 1991 yılında M. Özsait tarafından saptanmış ve yüzeyinden; araştırmacıya göre yoğun İTÇ çanak çömlekleri bulunmuştur. Az sayıda da olsa; Kalkolitik Çağ özellikleri taşıyan çanak çömleklerin varlığından da söz edilmektedir³⁵¹.

2.2.2.21. Ilışar 1-3

Mesudiye'nin güneybatısında; Göçbey köyünün 2.5 km kadar kuzeydoğusunda; akarsu vadisinin kuzeyindedir. 1490 m rakımlı Ilışar orman

³⁴⁹ Mehmet Özsait, a.g.m., 2004, s.265.

³⁵⁰ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.315.

³⁵¹ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.314.

yolunun 250 m kadar güneybatısında olan yerleşmenin boyutları 100x75 m'dir. Ilışar orman yolunun 250 m güneybatısında; taşlık bir alanda M. Özsait tarafından 1992 araştırmalarında az sayıda İTÇ çanak çömleği toplanmış ve bu yerleşmeye Ilışar I adı verilmiştir. Ilışar I'nın 60 m kuzeybatısında az sayıda İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır ve bu alana Ilışar II adı verilmiştir. Ilışar 1 ve 2'nin 100 m kadar güneyinde; dik bir yamaçta Ilışar 3 adı verilen; başka bir yerleşim yeri daha tespit edilmiştir. Yayılım alanı kuzey yönünde 100 m; güney yönünde ise 75 m olan bu yerleşimin yüzeyinde; hemen hepsi kahverengi hamurlu; ince taşcık; kireç ve bitki katkılı; dış yüzeyleri kahverengi kırmızı ve kurşuni renkli; iç yüzeyleri kahverengi; İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır. Orta ve büyük boy çömleklere ait olduğu anlaşılan parçalar üzerinde; şerit kulp; tutamak ve geniş oluk bezeme görülmektedir.³⁵²

2.2.2.22. Karababa

Mesudiye'nin 9 km kuzeybatısında Beyseki köyünün 5 km kuzeydoğusunda; Beyseki yaylasının 500 m güneybatısındaki Karababa Tepesi üzerinde M. Özsait'in 1993 araştırmaları sırasında; tek evreli olduğu sanılan bir İTÇ yerleşmesi saptanmıştır.³⁵³

2.2.2.23. Karapınar 1

Mesudiye'nin güneybatısında; Çardaklı köyünün 3 km batısındadır. Karapınar Suyu'nun 200 m kadar kuzeydoğusunda yer alan 1500 m rakımlı bir yamaç yerleşmesidir. 1991 yılında M. Özsait tarafından saptanan yerleşme yeri; İTÇ'ye tarihlendirilmiştir. Yüzeyden toplanan çanak çömlek parçaları çoğunlukla ince taşcık; kireç ve bitki katkılıdır. Orta pişkinlikteki bu çanak çömleklerin iç ve dış yüzeyi kırmızımsı kahverengidir. Kurşuni-siyah renkli ve açıkılı birkaç parça da bulunmuştur. Ayrıca Kalkolitik Çağ'a ait bazı örnekler de ele geçmiştir.³⁵⁴

³⁵² Mehmet Özsait, a.g.m., 1993, s.286.

³⁵³ Mehmet Özsait, a.g.m., 1994, s.463.

³⁵⁴ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.314.

2.2.2.24. Karapınar 2

Mesudiye ilçesine bağlı Çardaklı köyünün 2.5 km batısında; Karapınar Suyu'nun 100 m kadar kuzeydoğusundadır. M. Özsait tarafından yapılan; 1991 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden toplanan çanak çömlek parçaları İTÇ'ye tarihlendirilmektedir.³⁵⁵

2.2.2.25. Karga Tepesi

Mesudiye'nin güneybatısında; Çardaklı köyünün 2 km batısındadır. 1510 m rakımlı tepe 3 m yüksekliğinde; 60x80 m çapındadır. Doğal bir tepe üzerinde olan bu yerleşme yeri M. Özsait'in 1991 yılı Mesudiye Yöresi araştırmasında saptanmıştır. Özsait; geniş bir ovada yer alan höyükte; Kalkolitik Çağ ve İTÇ'ye tarihlenebilecek çanak çömleklerin var olduğunu bildirmektedir.³⁵⁶

2.2.2.26. Kırantarla Höyük

Mesudiye ilçesinin güneybatısında; Çardaklı köyünün 5 km batısında; Kırantarla Mevkii'nde yer almaktadır. Höyüğün yanında bir de tümülüs vardır. Höyük doğal bir tepe üzerindedir ve yanında zamanla yerleşmenin genişlemesinden dolayı daha küçük ikinci bir yükselti oluşmuştur. Ana yerleşme 15 m yüksekliğinde ve 180 çapında; diğeri ise 2 m yüksekliğinde ve 40 m çapındadır. Yerleşmenin üzeri çam ağaçları ile kaplıdır. M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenen yerleşmede İTÇ ve Demir Çağı çanak çömlek parçaları bulunmuştur³⁵⁷ (Resim 42).

2.2.2.27. Kıyan

Mesudiye bağlı Konacık köyünün yaklaşık 1.5 km kuzeydoğusunda Kıyan Tereği adı verilen 1150 m rakımlı kayalığın kısmen üzerinde ve özellikle güneybatısında yer almaktadır. M. Özsait tarafından 1993 yılındaki araştırmalar sırasında İlk Tunç Çağı ve Demir Çağı'na ait çanak çömlek parçaları tespit edilmiştir. Üzerinde tarım yapılan yerleşme oldukça tahrip olmuştur. İTÇ çanak çömlekleri

³⁵⁵ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.314.

³⁵⁶ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.312.

³⁵⁷ Mehmet Özsait, a.g.m., 2004, s.264.

genellikle kahverengi hamurlu; ince taşcık; kireç ve bitki katkılı; dışı siyah kurşuni; bazen devetüyü; içi kurşuni; kızıl ya da sütlü kahverengindedir.³⁵⁸

2.2.2.28. Küllüce

Mesudiye ilçesinin 3 km güneybatısında Ordu-Mesudiye yolunun güneyindeki yüksek sırta kurulmuş; Müslümsarıca mahallesinde 1150 m rakımlı tepede yer alır. Yerleşim birimi çap olarak 47 m'dir ve GB-KD yönünde yer alır. Yöre halkı yerleşmenin bulunduğu alana Kirazlı Tepe adını vermektedir. Doğu-kuzeydoğusundan Müslümsarıca - Mesudiye yolu geçmektedir. M. Özsait'in yapmış olduğu 1993 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Oldukça tahrip edilmiş höyüğün yüzeyinden; İTÇ ve DÇ çanak çömlekleri toplanmıştır. Çanak çömleğin yanı sıra dilgi aletler; üçgen uçlu sap delikli çekiç parçası da bulunmuştur.³⁵⁹

2.2.2.29. Maltepesi

Mesudiye'nin güneybatısında; Çardaklı köyünün 500 m kuzeyinde; Topdurak Deresi'nin güneydoğusundaki yan yana iki tepeden; kuzeydeki 1530 rakımlı tepenin üstünde bulunmaktadır. 1991 yılında; M. Özsait tarafından; tepenin üstünde ve çevresinde toplama yapılmış ve burada Kalkolitik Çağ yerleşmesi bulunmuştur. Ele geçen malzemelerden bahisle yerleşim yerinde İTÇ 1 evresi yerleşmesinin daha yoğun olduğu tespit edilmiştir. Yüzeyden toplanan İTÇ çanak çömlek parçaları çoğunlukla siyah ve kahverengi hamurlu; ince taşcık ve bitki katkılı; orta pişkinliktedir. İç ve dış yüzeyleri kırmızı; açık ve koyu kahverengidir. Ayrıca Kalkolitik Çağ'a ait malzeme de vardır.³⁶⁰

2.2.2.30. Meydandüzü

Mesudiye'nin kuzeybatısında; Üçyol köyünün 3.5 km güneybatısında; Sahanlı Suyu'nun üzerindeki Meydandüzü Mevkii'nde; 1490 m rakımlı doğal bir

³⁵⁸ Mehmet Özsait, a.g.m., 1994, s.463.

³⁵⁹ Mehmet Özsait, a.g.m., 1994, s.464.

³⁶⁰ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.313.

yükselti üzerindedir. M. Özsait'in; 1990 yılında yörede yaptığı yüzey araştırmasında saptanmış ve yüzeyinden yoğun olarak İTÇ çanak çömlekleri elde edilmiştir.³⁶¹

2.2.2.31. Nal Tepesi-1

Mesudiye ilçesinin Arıcılar köyü yaylasında; Arıcılar köyünün 4 km güneydoğusunda 1450 m rakımlı bir bölgede yer alır. Doğusundan Sayaca Deresi akmaktadır. M. Özsait tarafından yapılan; 1991 yılı Ordu-Mesudiye Yüzey Araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yerleşmenin güneybatı kesimi büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Bu kesimden ince kum katkılı; iyi pişirilmiş; iç ve dış yüzeyleri siyah kurşuni; kahverengi ya da kırmızı boya astarlı; iyi açıklı İTÇ 1 çanak çömlekleri toplanmıştır.³⁶²

2.2.2.32. Pilav Tepesi

Mesudiye ilçesinin 15 km güneybatısında yer alan Dayılı köyünün 1 km kuzeydoğusundadır. 1480 m rakımlı kayalık bir sırtın üzerinde yer alan yerleşmenin güneydoğusundan Baldıran Deresi akmaktadır. M. Özsait'in yapmış olduğu 1991 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Kısmen tahrip edilmiş yerleşmenin yüzeyinden İTÇ ve Frig Dönemi çanak çömlekleri toplanmıştır. İTÇ çanak çömlekleri; ince kum ve bitki katkılı; açık renk hamurlu; iç ve dış yüzeyi kırmızımsı kahve boya astarlıdır.³⁶³

2.2.2.33. Sahanlı II / Hancıtarla

Mesudiye ilçesinin kuzeybatısında; Üçyol köyünün 2 km güneyinde; Sahanlı Deresi'nin kuzeyinde ve Sahanlı 1 yerleşmesinin 200 m batısında doğal bir sırt üzerinde yer almaktadır. Höyüğün bulunduğu mevki Hancıtarla adıyla bilinmektedir. Yüksekliği 5 m; çapı 70 m kadardır. M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenen yerleşmede İTÇ ve Demir Çağı çanak çömlek parçaları bulunmuştur.³⁶⁴

³⁶¹ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.317.

³⁶² Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.316.

³⁶³ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.314.

³⁶⁴ Mehmet Özsait, a.g.m., 2004, s.265.

2.2.2.34. Söğütlüdere Tepesi

Mesudiye İlçesinin kuzeybatısında; Karabayır köyünün 3 km güneydoğusunda; Üçyol köyü Badal Mahallesi'nin 1 km doğusunda yer almaktadır. Höyüğün kuzeyinden Karabayır-Alan yolu geçmektedir. 30 m yüksekliğinde ve 70 m çapındadır. M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenen yerleşmede İTÇ ve Demir Çağı çanak çömlek parçaları bulunmuştur.³⁶⁵

2.2.2.35. Söğütözü

Mesudiye ilçesine bağlı Çardaklı köyünün 3.5m güneybatısındadır. M. Özsait tarafından yapılan; 1991 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden ele geçen İTÇ çanak çömlek örneklerinin hemen hepsinin iç ve dış renkleri siyah ya da kurşunidir. Profilli parçalar çok az sayıdadır.³⁶⁶

2.2.2.36. Tepedibi

Mesudiye'nin kuzeybatısında; Güzle köyünün Kenger Mahallesi'ne 300 m mesafedeki 1390 m rakımlı Tepedibi Mevkii'ndedir. Tepelik alanın çapı 96 m'dir ve tepe D-B yönünde uzanır. Kuzeyinden Düzle-Kenger karayolu geçmektedir. 1990 yılında M. Özsait tarafından saptanmış ve yüzeyinden Kalkolitik Çağ; İTÇ 1 ve DÇ konabilecek çanak çömlek parçaları ele geçmiştir. Özsait; tepenin tümülüs görünümünde olduğunu bildirmektedir. Olasılıkla tarih öncesi bir yerleşmenin üstüne; daha sonradan bir mezarlık tepesi; yığma tepe (tümülüs) yapılmış olabilir. Yapılan araştırmalar neticesinde yüzeyde bulunan seramikler, burada Kalkolitik, İlk Tunç Çağı ve Demir Çağı yerleşmelerinin varlığına işaret eder.³⁶⁷

2.2.2.37. Tepedibi'nde Tepetarla

Mesudiye'nin güneybatısında; Çardaklı köyünün 1 km batısında; bu köye bağlı olan Demircili Mahallesi'nin 500 m güneybatısında; 1480 m rakımlı Değirmenardı Mevkii'ndedir. Ova düzleminden 15 m yükseklikte; 200x150 m ölçülerinde bir tepedir. Kuzey ve doğusundan geçen Karapınar Suyu; tepeyi kısmen tahrip etmiştir. 1991 yaptığı yüzey araştırmaları esnasında M. Özsait burayı

³⁶⁵ Mehmet Özsait, a.g.m., 2004, s.265.

³⁶⁶ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.313.

³⁶⁷ Mehmet Özsait, a.g.m., 1991, s.317.

keşfetmiş ve bu yerin; tek evreli bir Kalkolitik Çağ yerleşmesinden sonra; İTÇ 1 evresinde daha geniş bir şekilde iskân gördüğünü ileri sürmüştür. Az sayıda DÇ çanak çömleği de ele geçmiştir.³⁶⁸

2.2.2.38. Medrese Mevkii / Geldişer

Mesudiye ilçesi; Geldişer Mahallesi'nin 700 m güneybatısında yer almaktadır. Tepeüstü adıyla bilinen ve sık ağaçlarla kaplı ormanlık bir alan M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenmiştir ve İTÇ'ye tarihlenen çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Arazinin kayalık bölgesinde ise mezarlık alanı olduğu bildirilmektedir³⁶⁹ (Resim 43).

2.2.2.39. Yardere / Bahçeler

Mesudiye ilçesinin Geldişer Mahallesi'nin doğusunda; Yardere köyü arazisi içinde; Melek Çayı'nın kuzey kıyısında; 1020 m rakımlı Bahçeler ya da Uzunkavak Mevkii'nde yer alır. Batısında mezarlık alanı bulunmaktadır. M. Özsait'in yapmış olduğu 1992 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Bahçeler Mevkii'nde bulunan Melek Çayı'na akan bir derenin doğu yamacında İTÇ çanak çömlekleri toplanmıştır.³⁷⁰

2.2.2.40. Yayla Höyük

Mesudiye ilçesinin 15 km güneybatısında; 1630 m rakımlı Dayılı köyü yaylasında yer alır. Höyük 35 m çapındadır ve KD-GB yönünde uzanır. Akıntı suyu ile çevrili olan yerleşmenin etrafı yer yer bataklıklarla kaplıdır. M. Özsait'in yapmış olduğu 1991 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Define kazıları sebebiyle tahrip edilmiş bu höyük üzerinden; İTÇ I çanak çömlekleri toplanmıştır.³⁷¹

³⁶⁸ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.312.

³⁶⁹ Mehmet Özsait, a.g.m., 2004, s.266.

³⁷⁰ Mehmet Özsait, a.g.m., 1993, s.289.

³⁷¹ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.288.

2.2.2.41. Yazıtarla

Mesudiye ilçesinin güneybatısında; Çavdar köyünün yaklaşık 2 km güneybatısındadır. Melet Çayı'nı besleyen bir derenin hemen kuzeyindeki 1430 m rakımlı doğal bir yükseltinin üzerinde; 150x100 m boyutlarında bir yerleşme yeridir. 1991 yılında M. Özsait tarafından saptanan bu yerde ele geçen yoğun Kalkolitik Çağ çanak çömleği; büyük bir yerleşmenin var olduğuna işaret etmektedir. Özsait; bu çağa tarihlenen çanak çömleklerin çoğunluğunun; kurşuni siyah renkli ve oldukça ince cidarlı mal grubuna ait olduğunu söylemektedir. Bu çağ dışında İTÇ ve Frig Dönemi'ne tarihlenen parçalar da tespit edilmiştir. Yaklaşık 2500 yıl süren bir terk edilişten sonra Yazılıtarla'nın Frig Çağı'nda yeniden iskan edildiği ele geçen seramiklerle anlaşılmaktadır.³⁷²

2.2.2.42. Yunak Tepe

Mesudiye ilçesinin güneybatısında; Çardaklı köyünün yaklaşık 5 km batısındaki Kırantarla'nın 500 m kuzeybatısında yer almaktadır. Erdem Kırı Tepe'nin kuzeydoğu eteklerinde; Yunak Tepe Mevkii'ndedir. M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenen yerleşmede İTÇ'ye tarihlenen çömlek parçaları bulunmuştur.³⁷³

2.2.2.43. Ziraat Tepesi

Mesudiye ilçesinin 12 km güneybatısındaki 1230 m rakımlı Türkköy'ün 1 km güneydoğusunda yer alan Çukur mahallesinin güneyinde; Ziraat Mevkii'nde; Ertürk Aile Mezarlığı'nın içindedir. M. Özsait tarafından yapılan; 1991 yılı Ordu-Mesudiye yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden ele geçen çanak çömlek örneklerinin tümünün İTÇ I'e ait olduğu tespit edilmiştir. Çoğunluğu düz dipli ve basit profilli olan parçaların bazılarında kabartma; çizgi-oluk bezeme ve yumru şeklinde tutamaklar vardır. Çap 46 Höyüğün doğu-güneydoğu eteği kesilerek tahrip edilmiştir.³⁷⁴

³⁷² Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.313.

³⁷³ Mehmet Özsait, a.g.m., 2004, s.264.

³⁷⁴ Mehmet Özsait, a.g.m., 1992, s.313.

2.2.2.44. İmamoğlu Gölü Tepesi

Dayılı köyünün yaklaşık 1,5 km güneybatısında İmamoğlu Gölü tepesi'nde İTÇ yerleşmesine tanıklık eden keramiklere rastlanmıştır. Yine aynı bölgede İmamoğlu Gölü tepesi'nin 100 m kadar kuzeybatısında, Tederiğin Tepe önündeki düzlükte, Demir Çağı'na ait çok az sayıda çanak çömlek parçası ile geç döneme ait çatı kiremitleri tespit edilmiştir³⁷⁵ (Resim 44).

2.2.3. Kumru İlçesi'nde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.2.3.2. Karaağaç Höyük

Kumru ilçesinin 9 km kuzeydoğusunda yer alan Karaağaç köyünün 2 km kadar güneybatısında; Karaağaç - Kumru yolunun hemen güneyindeki 230 m rakımlı dağlık sırtın önünde; Kayadibi olarak bilinen mevkiinde yer alır. Burada bulunan Helenistik - Roma Dönemi özellikleri gösteren kaya mezarının ön kısmında açılmış 3 m derinliğindeki kaçak kazı çukurunun önündeki toprakta ve yola doğru alçalan kesimlerde İTÇ yerleşmesine ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur.³⁷⁶

2.2.3.3. Kayadibi

Kumru ilçesi; Aşağı Damlalı kasabasının Ecelli Mahallesi'nde; Hakkı Alımlı'nın tarlasındadır. Mağaraönü Mevkii'nde yer alan 610 m rakımlı yerleşme; Avdullu köyünün batı-kuzeybatısında; Yukarıdamlalı köyüne bağlı Dereköy Mahallesi'nin kuzey-kuzeydoğusunda; Fizme Deresi'nin kuzey-kuzeybatısında bulunmaktadır. 4 m yüksekliğindeki bir kayalık önünde tespit edilen İTÇ yerleşmesi tarım ve erozyon nedeniyle tahrip olmuştur.³⁷⁷

2.2.3.4. Kuşnafak Kalesi – Ambarkayası

Kumru ilçesi; Akçadere köyünün 1 km kuzeydoğusunda yüksek kayalık bir yapıya sahip arazi kesiminin batısında Ambarkayası ve kuzeyindeki bölgeye Kuşnafak Kalesi adı verilen 590 m rakımlı kayalık vardır. Deprem ve heyelan nedeniyle ana kayadan ayrılmış ada şeklinde parçalanmışlardır. Ambarkayası

³⁷⁵ Mehmet Özsait, a.g.m., 2004, s.264.

³⁷⁶ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=3495&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=3495&html=ages_detail_t.html&layout=web)

³⁷⁷ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=3504&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=3504&html=ages_detail_t.html&layout=web)

üzerinde ve çevresinde İTÇ yerleşmesine ait çanak çömlek parçaları; Kuşnafak Kalesi'nde de horasanla yapılmış duvar kalıntısı bulunmuştur.³⁷⁸

2.2.4. Ünye İlçesi'nde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.2.4.1. Yüceler

Ünye ilçesinin 7-8 km doğu-güneydoğusunda yer alan Yüceler köyünün batısındaki Cevizderesi'nin hemen doğusundaki sekiler; Cevizderesi yakınında; batısındaki mağara ve kaya sığınaklarının genel adıdır. Yüceler köyünün hemen önünden, kuzeyinden karayolu geçmektedir. Köyün güney yönünde yapısı püskürük kütlelerden oluşan dağ sırası ve onun kuzey yönünde de farklı kotlarda üç seki yer almaktadır. Sekiler deniz seviyesinden yaklaşık 5, 10, 15 ve 20 m yüksektir.³⁷⁹

İlk defa İ.K. Kökten tarafından 1944-1945 yıllarında araştırılan köy yakını; 1963 yılında Kökten tarafından tekrar ziyaret edilmiştir. Kökten; 1963 yılı yayınında çevredeki mağara ve kaya sığınaklarında kazı yapmayı planladığını belirtmektedir.³⁸⁰ Ancak bu kazılar gerçekleştirilememiştir.

Kökten, yapmış olduğu bu araştırmasının sonucunda üçüncü sekinin eteklerinde çok kaba bir Chelléen (Abbevillien) tipte iki yüzeyli (el baltası) bulmuştur.³⁸¹ Yontuk yüzleri üzerinde görülen çimentolaşmış kumlu kısımlar aletin üst seki dolgularından sürüklenerek geldiğini göstermektedir. Araştırmacı bu iki yüzeylinin Chelléen (yeni terim ile Abbevillien) teknikte yapıldığını biçimsel özelliklerine dayanarak ileri sürmekte; aletin bulunduğu sekiyi Alt Pleistosen sekisi olarak tanımlanmaktadır. İkinci sekiden ise Kökten tarafından Moustério-Aurignacien kültüre ait olabilecekleri ileri sürülen iki dilgi kazıyıcı; tekli diş çentikli yonga uç kazıyıcı; yuvarlak kazıyıcı; dilgi çakı; iri yonga kazıyıcı gibi aletler bulunmuştur.³⁸² Bunlar ikinci seki kesitindeki çakmaktaşı damarların üstündeki killi çakıllı ve kumlu tabakanın üst kısmından çıkarılmışlardır. Kökten, burasını, Üst Paleolitik Çağ buluntu yeri işareti altında belirtmektedir. Ayrıca Kökten o dönem

³⁷⁸ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=3517&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=3517&html=ages_detail_t.html&layout=web)

³⁷⁹ İ. Kılıç Kökten, "Ünye'de Eski Taş Devrine (Paleolitik) Ait Yeni Buluntular", **DTCF Dergisi**, C.20, Sayı, 3-4, Ankara 1962, s.275.

³⁸⁰ İ. Kılıç Kökten, a.g.m., 1962, s.275.

³⁸¹ İ. Kılıç Kökten, a.g.m., 1962, s.276.

³⁸² İ. Kılıç Kökten, a.g.m., s.276.

yapmış olduğu araştırmalar esnasında çakmaktaşı damarlarının belirli aylarda köylüler tarafından sökülerek kilo hesabı ile İç Anadolu'dan gelen döğenci ustalarına satıldığından ve arkeolojik alanın köylüler tarafından bilinçsiz şekilde tahrip edildiğinden de söz etmektedir.³⁸³ Yalçinkaya ise Yüceler'i Anadolu'nun Alt Paleolitik Çağ buluntu yerleri arasında saymaktadır.³⁸⁴

2.2.5. Fatsa İlçesi'nde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

2.2.5.1. Cıngırt Kayası

Fatsa ilçesine 5 km mesafede, Yapraklı köyü sınırları içinde, 200 m rakımlı ve iki parça halinde yükselen kireçtaşı ve volkanik tüflerden oluşan doğal bir kayalığın üzerinde, denize ve vadiye hâkim bir konumda yer almaktadır. 2011 yılında A. Fatma Erol tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmiştir. Antik Çağda Pontus olarak adlandırılan bölgede yer alır.³⁸⁵ Yürütülen kazı çalışmalarında elde edilen verilere dayanarak, Geç Helenistik Dönemde VI.Mithradates'in Karadeniz Bölgesi'nde kurduğu Phrouria karakterli yerleşim birimlerinden birisi olabileceği düşünülmektedir.³⁸⁶ Kaya sığınakları, Cıngırt Kayasının kuzeydoğu eteklerinde, İnönü Mevkii olarak adlandırılan alanda konumlanmaktadır. Elde edilen arkeolojik veriler ve seramikler üzerinde yapılan çalışmalar, yerleşimin zirve kesiminde VI. Mithradates Döneminde gerçekleşen mimari yapılanmanın öncesinde, kutsal alan karakterinde bir kullanım evresinin olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca arazinin jeolojik yapısı nedeniyle bölgede çok sayıda işlenmiş kayalar yer almakta olup bu kapsamda kutsal anlam taşıyan basamaklı, nişli kaya sunakları, kurban törenlerinin yapıldığına işaret eden kanın akıtılacağı kanallar ve sunu çanakları fazla sayıda gözlenmiştir.³⁸⁷

³⁸³ İ. Kılıç Kökten, a.g.m., s.276.

³⁸⁴ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=3323&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=3323&html=ages_detail_t.html&layout=web)

³⁸⁵ Ertay Yıldırım, Ordu/Fatsa Cıngırt Kayası Kazısı 2012-2014 Metal Buluntuları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017, s.3.

³⁸⁶ Ayşe Fatma Erol A, Deniz Tamer , “Ordu-Fatsa Cıngırt Kayası Kazısı Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kabartmaları Kaseleri”, **Anadolu Dergisi**, Sayı,43, Ankara, 2017, s.111.

³⁸⁷ Ayşe Fatma Erol A, Deniz Tamer, “ Fatsa / Cıngırt Kayası 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Unguentariumlar”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı,39, Konya, 2018, s.269.

2.3. Giresun İli ve İlçelerinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

Giresun ‘un coğrafi yapısı nedeniyle burada yerleşmeler dağınık şekilde yapılmıştır. Ayrıca bölgede bitki örtüsünün de buna elverişli olması sebebiyle yapılaşmada ahşap kullanılmıştır. Ahşabın kısa ömürlü olması eski dönemde yapılmış yapıların günümüze ulaşmasını engellemiştir. Ayrıca bitki örtüsünün gür olması eski dönemlerden kalabilmiş kalıntıların bulunmasını engelleyen önemli bir faktör olmuştur. İşte saymış olduğumuz bu gibi sebepler dolayısı ile Giresun’un eski çağ tarihini aydınlatmak pek mümkün olmamıştır. Giresun’da yapılmış bir iki yüzey araştırması ve Giresun Adası’nda yapılmış kazı çalışmalarından başka arkeolojik herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

2.3.1. Giresun Adası’nda Yapılan Kazı Çalışmaları

Giresun Merkez’de Gedikkaya Mevkii karşısında, kentin 1.6 km açığında bulunan Giresun Adası Doğu Karadeniz’in antik çağda ve ortaçağda yerleşime sahne olmuş tek adasıdır. Antik kaynaklarda Aretias Adası, Ares, Araeos Nesos, Puga, Chalkeritis (Roma Döneminde)³⁸⁸ olarak geçen ada denizden 24.5 m. yüksekliğe ve yaklaşık 40.000 m² lik bir yüz ölçüme sahiptir.³⁸⁹ Strabon³⁹⁰ ve Ksenofon³⁹¹ eserlerinde Giresun Adası’ndan Pontos bölgesinin önemli bir yeri olarak bahsetmişlerdir. Arrianus, Amazon kadınlarının burada savaş tanrısı Ares adına at kurban ettiklerini yazmıştır.³⁹²

Giresun Adası’ndaki araştırmalar Doç. Dr. Ertekin Doksanaltı ve ekibi tarafından 2009,³⁹³ 2010³⁹⁴ ve 2011³⁹⁵ yıllarında olmak üzere üç sezonda yürütülmüştür. Bu araştırmalar sırasında iskele, sur, Kybele kutsal alanı, kule yönetici yapısı, kilise ve şapel olmak üzere altı yapı kalıntısı tespit edilmiştir. İskelede yürütülen araştırmalarda; adaya çıkışın güneydoğudaki küçük koydan

³⁸⁸ Ali Fuat Örenç, “Geçmişten Günümüze Giresun Adası”, **Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu**, Giresun Belediye Yayınları, Giresun, 2018 ,s.40.

³⁸⁹ Gazanfer İltar, Akın Temür, “Doğu Karadeniz’de Antik Bir Yerleşim: Aretias / Khalkeritis Adası (Giresun Adası)”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, C.12, Sayı 24, Serander Yayınları, Trabzon, 2018, s.12.

³⁹⁰ Strabon, **Geographika**, XII, 3.19.

³⁹¹ Ksenophon, **Anabasis**, **Onbinlerin Dönüşü**, IV. 5-30.

³⁹² Arrianus Lucius Flavius, **Karadeniz Seyahatnamesi**, çev. Murat Arslan, Odin yayıncılık, İstanbul,2005, s.129

³⁹³ M. Ertekin Doksanaltı, Erdoğan Aslan, Mete İ. Mimirolu, “Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, 2009”, **28. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C. 2, Ankara, 2010, s. 143-162.

³⁹⁴ M. Ertekin Doksanaltı, Erdoğan Aslan, Mete İ. Mimirolu, “Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010”, **29. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.2, Ankara , 2011, s. 117- 147.

³⁹⁵ M. Ertekin Doksanaltı, Erdoğan Aslan, Mete İ. Mimirolu, “Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011”, **30. Araştırma Sonuçları Toplantısı** ,C.2, Ankara, 2012, s.197-211.

yapıldığı ve koyun doğusundaki kayalık sahilin gemi bağlama yeri olarak kullanıldığını gösteren veriler, kayaya oyulmuş halkalar ve çukurlar tespit edilmiştir. Adada yürütülen araştırmaların diğer bir kısmını surlar oluşturmuştur. Sur duvarlarını tam olarak tarihlendirmek mümkün olmamakla birlikte Trabzon Pontus İmparatoru Alexius II Komnenos (1297-1330) Dönemi'nde inşa edildiği³⁹⁶ ve günümüze ulaşabilen surların ise, Giresun Kalesiyle birlikte 1806-1812 yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı sırasında onarım gördüğü bilinmektedir.³⁹⁷ Yapılan yüzey araştırmaları esnasında bu surun yaklaşık 600 metre uzunluğa, ortalama 6 metre yüksekliğe sahip olduğu ve yaklaşık 450 metrelik kısmının korunmuş olduğu tespit edilmiştir. (Resim 45)

Yine 2009 yılında yürütülen çalışmalar sırasında sur duvarlarının doğu ve batı yüzünde atık suyun akıtılması için oluk ağızları, kanallar ve batıdaki yuvarlak kulenin 15 metre güneyinde, sarnıç olduğu tahmin edilen, 5x4 metre ölçülerinde, 0.80 metre duvar kalınlığına sahip, içi kırmızı renkli bir harçla sıvalı bir yapı tespit edilmiştir.³⁹⁸ Ayrıca adanın doğu kıyısında, teknelerin bağlandığı alanın kuzey ucunda Kybele Kutsal Alanı bulunmaktadır. Bu alanda yürütülen çalışmalarda farklı ölçülere sahip birçok kaya çanağı tespit edilmiş ve bunlar sunu çukuru³⁹⁹ olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca yine bu alanda günümüzde Hamza Taşı olarak adlandırılan kaya bloğundan yola çıkılarak bu alanın Kybele açık hava tapınım alanı olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁰⁰ Adanın güneyinde yer alan 10.80 x 10.20 metre ölçülerinde, 12 metre yüksekliğindeki kule yapısı tespit edilmiş, kulenin moloz taş ve harç ile inşa edilmiş olan duvarlarında görülen ahşap hatıl deliklerinden dört katlı olduğu ve mazgal pencereleri ve kalın duvarlarıyla da kule veya yönetici yapısı olduğu kanaatine ulaşılmıştır. (Resim 46).

Giresun Adasında kazı çalışmaları Giresun Müze Müdürlüğü tarafından 2011 yılında başlatılmıştır. 2013 ve 2014 yıllarında ara verilen kazı çalışmalarına 2015 yılında tekrar başlanmıştır. Adada yürütülen kazı çalışmaları sırasında birçok mimari

³⁹⁶ Ali Fuat Örenç, a.g.m., s.44.

³⁹⁷ Mustafa Aydın, "Giresun Kalesi" **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı 12, Serander Yayınları, Trabzon, 2012, s.46.

³⁹⁸ M. Ertekin Doksanaltı, Erdoğan Aslan, Mete İ. Mimiroğlu, a.g.m., 2010, s.151.

³⁹⁹ Esen Aktaş, a.g.t., s.65.

⁴⁰⁰ Ali Fuat Örenç, a.g.m., s.41.

yapı kalıntısı tespit edilmiş olmakla birlikte kazılar; Şapel* ve Pitoslu* Alan olmak üzere iki bölgede yoğunlaştırılmıştır.⁴⁰¹

2011 ve 2012 yıllarında yapılan kazı çalışmaları kilise bölümünde gerçekleştirilmiş ve yapılan çalışmalar sonucunda, kesin tarihleme yapılamamakla birlikte Helenistik Döneme ait seramik parçaları bulunmuştur. Kilise/Manastır kompleksinde yürütülen kazılar sırasında toplam 128 mezar tespit edilmiştir.⁴⁰²

2015-2016 yıllarında iki sezon süren çalışmaların ağırlık noktasını adanın kuzeydoğusunda bulunan şapel yapısı ve pithoslu alan oluşturmuştur. Bu alanda şapele ait yaklaşık 2.37 metre uzunluğunda, moloz ve kesme taş örgülü bir beden duvarı tespit edilmiştir. Bu kazılar esnasında yine mezar kalıntıları tespit edilmiş, taş ve pişmiş topraktan yapılmış levhalar, seramik parçaları ele geçmiştir. Ayrıca farklı büyüklüklerde 11 adet pithos ortaya çıkarılmıştır. Pithosların ağız çaplarının 0.80-1.20 metre arasında değişiklik gösterdikleri, derinliklerine bakıldığında ise, yoğun tahribat nedeniyle sağlıklı sonuçlar alınamamasına karşın, bazılarının yüksekliğinin yer yer 2.30 metreyi bulduğu görülmüştür.⁴⁰³

2.3.2. Camili Köyü / Karadağ Yerleşimi

Karadağ, Giresun merkezine 12 km. uzaklıktaki Camili köyünün yaklaşık 1 km. kadar güneybatısında yer alır. Kuzeyde Karadeniz’e, güneyde ise İndibi olarak adlandırılan vadiye hâkim bir şekilde kurulmuştur.

Yapılan yüzey araştırmaları esnasında yerleşimin kuzeydoğu kesiminde kayalık bir yamaçta, kaya yüzeyi oyularak meydana getirilmiş basamaklı bir kaya sunağı tespit edilmiştir. Sunak iki basamaktan oluşmakta olup, kuzey güney yönünde 145 cm, doğu-batı yönünde ise 81 cm uzunluğundadır. Kaya sunağının çevresinde, yüzeyde az miktarda seramik parçaları bulunmuştur. Basamaklı sunağın biri 4,5 metre güneybatısında ve diğeri 9 metre batısında 2 adet ana kayaya oyulmuş çukur tespit edilmiştir. Güneybatı kısımda yer alan çukurun kuzeydoğu- güneybatı doğrultusunda 1.89 metre uzunluğunda, 0.75 metre genişliğinde ve 0.70 metre

* Halka açık olmayan, yaptıranın kendine özel kullandığı kilisenin adıdır.

* Antik Çağ’da genelde şarap ve zeytinyağı gibi sıvı ürünlerle kuru tarım ürünlerini depolamakta kullanılan büyük çapta küplere verilen ad.

⁴⁰¹ Gazanfer İltar, Akın Temür, a.g.m., s.17.

⁴⁰² Emel Acar, “Giresun/Khalkeritis (Aretias) Adası Nekropolü ve İskeletlerin Paleoantropolojik Analizi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2015.

⁴⁰³ Gazanfer İltar, Akın Temür, a.g.m. s.24.

derinliğinde olduğu görülmüştür. Batı kısımda yer alan çukurun ise kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda, 1.90 metre uzunluğunda 0.80 metre genişliğinde ve 0.73 metre derinliğinde olduğu gözlemlenmiştir.⁴⁰⁴

2.3.3. İkiztepe Tümülüsleri

Giresun ilinin 148 km güneydoğusunda yer alan Alucra ilçesinin 2 km doğusundaki Pürülü köyü sınırları içerisinde bulunan aralarında 50 m mesafe bulunan iki tümülüstən oluşmaktadır. Tümülüslerden bir 40 m, diğeri ise 30 m yüksekliğe sahiptirler. Tümülüsler, yapılan kaçak kazılar sonucunda ortaya çıkarılmış ve kaçak kazılar nedeniyle de oldukça tahrip edilmiştir. Tümülüslerde ilk resmi kazı Trabzon Müze Müdürlüğünce başlatılmış ancak kısa sürmüştür. Bu kazı neticesinde Tümülüsler M.Ö. VIII. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir.⁴⁰⁵

2.3.4. Sivritepe Tümülüsü

Giresun ilinin 148 km güneydoğusundaki Alucra ilçesinin 5 km güney batısındaki Topçam mahallesinde yer almaktadır. 1992 yılında Giresun Müze Müdürlüğü tarafından burada kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu kazı esnasında yaklaşık 25 m yüksekliğindeki tepenin 11 metresinin say diğeri 14 metresinin ise dolgu toprak olduğu tespit edilmiştir. Tepenin say ile toprağın birleştiği alandaki çapı ise yaklaşık 30 metredir.⁴⁰⁶ Tümülüste kazı esnasında herhangi bir buluntuya rastlanmamış ancak yapı tekniği göz önüne alınarak tümülüsün Helenistik-Roma Dönemine ait olabileceği düşünülmüştür.⁴⁰⁷ Kaçak kazılar sebebiyle tümülüste yer alan mezar odası soyulmuştur. Tümülüs üzerinde sürekli yapılan kaçak kazılar nedeniyle Tümülüs her geçen gün biraz daha tahrip edilmektedir.⁴⁰⁸

2.3.5. Erikliman Mezar Kalıntısı

Giresun il merkezinin 3 km batısında yer alan Erikliman köyünün Yalı mevkiinde özel kazı neticesinde ortaya çıkarılmıştır. Bu kazı sonrasında 1991 yılında Giresun Müze Müdürlüğünce kurtarma kazısı yapılmıştır. Kazı çalışmalarında 230

⁴⁰⁴ M. Ertekin Doksanaltı, Erdoğan Aslan, Mete İ. Mimiroğlu, a.g.m., 2012, s.127-128.

⁴⁰⁵ Okay Okay, a.g.t., s.52.

⁴⁰⁶ Salih Kaymakçı, a.g.t., s.122.

⁴⁰⁷ Salih Kaymakçı, a.g.t., s.123.

⁴⁰⁸ Okay Pekşen, a.g.t., s.52-53.

cm derinlikte kesme taşlardan yapılmış 143x91 cm boyutlarında bir mezar ortaya çıkarılmıştır. Mezarın içinden kireçten yapılmış iki adet urne ile yanmış kemik, keramik parçaları ve madeni çiviler çıkarılmıştır.⁴⁰⁹ (Resim 47-48-49)

⁴⁰⁹ Okay Pekşen, a.g.t., s.48-49.

2.4. Trabzon İli ve İlçelerinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar

Trabzon sahip olduğu konum itibariyle gerek tarih öncesi gerekse tarihi çağlarda önemli görev üstlenmiştir.⁴¹⁰ Trabzon'un Helence'deki adı Trapezos'tur. Trabzon'un antik çağlarda yerel halkı Kolkhlar'dır.* Bazı tarihi kaynaklarda Trabzon ilinin M.Ö. 756 yılında kurulduğu belirtilmiştir ancak bunu yüzde yüz doğrulayacak herhangi bir arkeolojik veri elde edilememiştir.⁴¹¹ Bazı tarihçiler Trabzon'un Ege kıyılarından gelen Miletoslular tarafından kurulduğunu öne sürerken, bazı tarihçiler de Trabzon'un kurucu halkının sömürgeci Arkadia halkı olduğunu beyan etmektedirler.⁴¹²

Tüm Doğu Karadeniz Bölgesinde olduğu gibi Trabzon da coğrafi yapının el vermemesi ve bitki örtüsünün gürlüğü nedeniyle arkeolojik çalışmalara fazla elverişli değildir. O yüzden Trabzon'un tarih öncesi çağlarına ait pek fazla bir bilgi elde edilememiştir. 1945 yılında Ordu'dan başlayarak Rize'ye kadar Karadeniz sahil kesininde araştırma yapan İ.K. Kökten “... Terme, Ünye, Ordu, Harşit ve Trabzon gerilerinde en az 35 km. derinliğe kadar araştırdım. Tarih öncesi çağları aydınlatacak tek bir ize bile rastlamadım.”⁴¹³ demektedir.

M. Özsait ise 1979- 1980 yıllarında Trabzon'un kuzeyinde, Bayburt'un 13 km güneydoğusunda Çoruh Irmağı'nın kollarından biri olan Gez Deresi bölgesinde N. Gündüzalp ve ekibi tarafından Achelleen tipte el baltası, Levallosien-Mousterien tipte kazıyıcılar ve yonga aletleri bulunduğunu beyan etmiştir.⁴¹⁴

1997 yılında Trabzon Müze Müdürlüğü tarafından yerel olanaklarla Trabzon Merkez'de bulunan Cumhuriyet mahallesinde bir kazı gerçekleştirilmiştir. Kazı

⁴¹⁰ Altan Çilingiroğlu, Zafer Derin, “Doğu Karadeniz Yüzey Araştırması”, **12. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1994, s.343.

*Strabon, Ksenophon, Herodotos, Plinus gibi antik yazarlar eserlerinde Kolkhlar ve Trapezus'tan eserlerinde bahsetmişlerdir..

⁴¹¹ Aktaş Esen, a.g.t., s.68.

⁴¹² Haydar Gedikoğlu, **Akçaabat Folkloru**, Akçaabat Kültür Yayınları, Trabzon, 1996, s.15.

⁴¹³ İ. Kılıç Kökten, “Kuzeydoğu Anadolu Prehistoryasında Bayburt Çevresinin Yeri”, **DTCFD**, C.3, Sayı.5, Ankara, 1945, s. 478.

⁴¹⁴ Mehmet Özsait, “İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, Trabzon, 1998, s.35.

sonrasında bir tapınağa ait olduğu düşünülen sütun gövdesi ile 2 adet Korint sütun başlığı, arşitrav parçaları ve bronz çıplak bir erkek heykeli bulunmuştur.⁴¹⁵

Ağasar Vadisi ve çevresinde arkeolojik anlamda 1997 yılında İngiliz Arkeolog P.M. Dolukanov tarafından yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Dolukanov bu araştırmaları esnasında Kokuthan köyünün güneyinde, 78 m rakımlı Ağasar Vadisi'nde bulunan nehir yatağından 20 m yukarıda Kaya Sığınakları'nı ziyaret etmiş ve çakmaktaşıdan yapılmış bulguların yanı sıra yonga parçaları, mikrolit ve kemik uçlar bulmuştur.⁴¹⁶ S. Kılıç tarafından Eynesil ilçe sınırları içinde Gizgine mevkiinde Melikşah Kalesi ile Armutalan Tepesi arasında, İnbaşı adlı tepenin altında bir kaya sığınağı keşfedilmiştir.⁴¹⁷

2018 yılı içerisinde Ortahisar belediye binasının temelini kazılması sırasında Pazarkapı mevkiinde Roma İmparatorluğu dönemine ait ve dünyanın en eski limanlarından biri olduğu düşünülen büyük bir liman kalıntısına⁴¹⁸ ve o dönemden kalma keramik parçalarına ulaşılmıştır.⁴¹⁹ Ancak şu an burada resmi kazı çalışmalarının henüz tam anlamıyla yürütülmemesinden yeterli bilgi sahibi değiliz.

⁴¹⁵ Elmas Kaya, "Trabzon İl Merkezindeki Kurtarma Kazısında Ortaya Çıkan Buluntular", **9. Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, Ankara,1998, s.321.

⁴¹⁶ Sinan Kılıç, "Ağasar Vadisi ve Çevresindeki arkeolojik Kalıntılar", **Şalpazarı-Tarih-Kültür-İnsan**, Serander Yayınları, 2017, s.340 (335-355)

⁴¹⁷ Kılıç Sinan, a.g.m., s.341.

⁴¹⁸ <https://www.aksam.com.tr/guncel/trabzonda-dunyanin-en-eski-liman-yapilarindan-birine-rastlanildi/haber-783118>

⁴¹⁹ <https://www.arkeolojikh Haber.com/haber-trabzonda-insaat-alanindan-bizans-keramigi-cikti-15386>

2.5. Rize İli ve İlçelerinde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar

Rize adının Helen dilindeki karşılığı Rhizios'tur.⁴²⁰ Eski kaynaklara bakıldığında Rize Irmağının Rhizio veya Rzhios şeklinde yazıldığı görülür.⁴²¹ Kentin adı Bizans döneminde Rhizaion biçiminde kullanılmıştır.

Rize'de ciddi anlamda bir arkeolojik çalışma yapılamamıştır. O nedenle Rize'nin tarih öncesi durumu hakkında *kayda* değer bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak antik yazarlar bu bölgeden eserlerinde bahsetmişlerdir. O dönem kaynaklarından elde edilen bilgiler doğrultusunda Rize'de Hurrilerin, Kimmerlerin Miletosluların, Medlerin, Pontos Krallığının egemenliğinden söz etmek mümkün olmuştur.⁴²²

2007 ve 2011 yılları arasında Rize Müze Müdürlüğü tarafından yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar esnasında Çamlıhemşin ilçesine bağlı Dikkaya köyünde el baltası bulunmuş ve bu el baltası Tunç Çağı'na tarihlendirilmiştir. Çamlıhemşin'e bağlı Topluca köyü Yedikardeşler Tepesi'nde düzlük alanda Trabzon Krallı I. Andronikos Dönemine ait sikkeler ve çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Yine Çamlıhemşin'in bazı köylerinde Mezolitik Çağ'a ait olduğu düşünülen insan eliyle genişletilmiş mağaralar tespit edilmiştir. İkizdere ilçesinin Demirkapı köyünde eskiçağ dönemine ait olduğu düşünülen yapı kalıntılarına rastlanmıştır.⁴²³ 2016 yılında ise S. Kılıç tarafından bölgede resmi bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir.⁴²⁴

⁴²⁰ İdris Bostan, "Rize maddesi" **İslam Ansiklopedisi**, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, C.35, s. 147.

⁴²¹ Orhan Naci Ak, **Rize Tarihi**, HEM Yayınları, Rize, 2004, s.23.

⁴²² Aktaş Esen, a.g.t., s.84-85.

⁴²³ <http://www.pazar53.com/rizde-arkeolojik-calismalar-4831h.htm>

⁴²⁴ <http://rizemuzesi.gov.tr/TR-153778/mudurlugumuz-bilimsel-muze-arastirmasi.html>

2.6. Artvin İli ve İlçelerinde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar

Artvin ilinin antik çağlarda isimsel olarak bir tarihine rastlanılmamıştır. Artvin ile ilgili yazılanlar hep Çoruh Havzası ile bütünsel ele alınıp yazılmıştır.

Tarihsel geçmiş olarak M.Ö 2000 yıllarda Hurriler Artvin ve çevresine egemen olmuşlardır.⁴²⁵ M.Ö. 8. yüzyılda bu bölgede Urartu egemenliği başlamıştır. M.Ö. 7. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başlarında bölgeye yapılan İskit akınları Urartu varlığını zayıflatmıştır. M.Ö. 149 yılından M.Ö. 148 yılına kadar Çoruh Havzasına Parthlar'ın batıdaki uç beyliğini yapan küçük Arsaklı ve Arsagonik sülalesi hâkim olmuştur.⁴²⁶ Artvin bölgesi bir müddet Pontus egemenliğine girmiş fakat daha sonra M.Ö. 64-63 yıllarında Roma hakimiyetine girmiş ve uzun yıllar Roma'ya bağlı kalmıştır.

1930 yıllarda Şavşat Meşeli köyünde, 1955 yılında Yusufeli Demir köyünde yol yapımı sırasında bakırdan yapılmış el baltaları bulunmuştur.⁴²⁷ Bu baltalar M.Ö. 4000-3000 yıllarına tarihlendirilmiştir.⁴²⁸ 1967 yılında Borçka ilçesine bağlı Murgul Bucağı'nın Damarköyü'nde yaklaşık 70-80 cm çapında eski dönemlere ait maden işlemede kullanılmış tahtadan oyularak yapılmış bir fırıncı küreği bulunmuştur.⁴²⁹

Artvin'de yapılan yüzey araştırmaları daha çok Türk-İslam dönemini aydınlatmak amacıyla yapılmıştır. Yüzey araştırmaları 1987'de başlamış günümüze kadar devam etmiş ve halen etmektedir. Artvin ilinde yüzey araştırmalarının bir kısmı Osman Aytekin ve Kemalettin Köroğlu⁴³⁰ tarafından gerçekleştirilmiştir. Yine Osman Aytekin tarafından Şavşat (Şatsel) Kalesi kazıları başlatılmış ve uzun zamandır terk edilmiş olan ve Ortaçağ'da Gürcü Bagratlı Krallığı tarafından inşa edilmiş kale gün yüzüne çıkarılmıştır. Kale, Merkez Söğütlü Mahallesi'nde, Şavşat kent merkezine 4 km uzaklıkta, Artvin-Ardahan karayolu güzergâhında, iki derenin birleştiği vadinin içinde yer almaktadır.⁴³¹ Mülkiyeti Maliye Hazinesine ait kale; 207 ada, 61 no'lu parselde kayıtlı olup çevresi ile birlikte 12744,93 m²lik büyüklüğe

⁴²⁵ Halit Özdemir, Artvin Tarihi, Ajans Ege Matbaacılık, Ankara, 2002, s.14.

⁴²⁶ Halit Özdemir, a.g.e., s.8.

⁴²⁷ Suat Kılıç, "Artvin'de Bulunan Tunç el Baltaları" Kıyı Dergisi, Sayı 168, İstanbul, 2000, s.7.

⁴²⁸ Aktaş Esen, a.g.t., s.88.

⁴²⁹ Aktaş Esen, a.g.t., s.90.

⁴³⁰ Kemalettin Köroğlu, "1995 Yılı Artvin-Ardahan İlleri Yüzey Araştırması", **14. Araştırma Sonucu Toplantısı**, Ankara, 1996, s.369-395.

⁴³¹ <http://savsat.bel.tr/yazilar/savsat-satlel-kalesi/199>

sahiptir. Surlarla çevrelenmiş asıl kazı alanı ise oval planlıdır ve 66.75x60.80 m ölçüsünde 4058,40 m² büyüklüğündedir.⁴³² Kazılar sonucunda 50'ye yakın eser çıkarılmıştır. Bu eserlerin çoğunluğu Rize Müzesi envanterine kaydedilmiş ancak birçoğu henüz düzenlenmediği için sergilenmemektedir.

(Resim 50).

⁴³² Osman Aytekin, “Şavşat (Şatel) Kalesi 2007 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışması”, **30. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 2008, s.61.

SONUÇ

Tarih boyunca Anadolu birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Gerek coğrafi konumu gerekse ekonomik açıdan insanların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi Anadolu'nun tarihin her döneminde tercih edilen bir cazibe merkezine dönüşmesini sağlamıştır. Birçok medeniyetin bu coğrafyada var olması kültür alışverişini de beraberinde getirmiş ve Anadolu'da kültürel zenginlik ortaya çıkmıştır.

Anadolu'nun tarihin her döneminde ilgi görmesi ve Eskiçağ Dönemi'nde de eşsiz bir öneme sahip olması Anadolu'nun coğrafi özellikleri, akarsuları, yeryüzü şekilleri ve doğal zenginlikleri ile doğrudan ilişkilidir. İnsanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek birçok özelliği kendisinde barındırması Karadeniz Bölgesi'nin de Antik dönemlerden itibaren tercih edilen bir yer olmasını sağlamıştır. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde deniz kıyısına yakın yerlerin yerleşime elverişli olmaması, yüksek kesimlerde su kaynaklarının bol olması insanları daha çok yüksek kesimlerde yaşamaya zorlamıştır. Kıyı bölgesinde yaşayan insanlar genelde ticaretle uğraşanlar olmuşlardır.

Orta Karadeniz Bölgesi'nde coğrafi yapının elverişli olması bölgede arkeolojik çalışmaların Doğu Karadeniz Bölgesi'ne oranla daha kolay yapılmasına imkân sağlamıştır.

Samsun bölgesinde yapılan arkeolojik çalışmalar 1906 yılında Müze-i Hümayun uzmanlarından olan Th. Makridy Bey tarafından Akalan Kalesinde başlatılmıştır. Akalan Kalesi sırasıyla 1926'da H.H. Von Der Osten, 1971'de U. Bahadır Alkım tarafından kazılmış, 2000 yılından itibaren de bu çalışma Şevket Dönmez ve Önder Bilgi tarafından yürütülmektedir. İ.K. Kökten, T. Özgüç, N. Özgüç öncülüğünde 1945 yılı itibari ile Samsun bölgesinde yüzey araştırmaları başlamıştır. Bu araştırmalar sonucunda Dündartepe kazıları başlatılmıştır. Dündartepe'de elde edilen buluntular İlk Tunç Çağı'na tarihlendirilmiştir. Bu döneme ait beyaz boya bezemeli ve yiv bezemeli çanak çömlek parçaları ortaya çıkarılmıştır. 1971 yılı itibariyle U. Bahadır Alkım geniş çaplı bir yüzey araştırması başlatmış ve bu araştırmalar neticesinde önemli merkezler tespit edilmiştir.

1945 yılında bölgedeki araştırmalar esnasında İ.K. Kökten, T. Özgüç, N. Özgüç tarafından tespit edilen İkiztepe’de ise kazılar 1974 yılları itibariyle U. Bahadır Alkım başkanlığındaki ekip tarafından başlatılmıştır. 1981 yılında U. Bahadır Alkım’ın ölümü sonrası İkiztepe kazıları Ö. Bilgi tarafından devam ettirilmiştir. İkiztepe buluntuları Son Kalkolitik Çağ’dan başlayarak, İlk Tunç Çağı, Erken Hitit ve Helenistik Dönemlere tarihlendirilmiştir.

Samsun bölgesinde yüzey araştırması gerçekleştiren bir diğer bilim insanı da Mehmet Özsait olmuştur. M. Özsait’in Amasya ve Samsun civarında yapmış olduğu araştırmalar sonucunda tümülüs olabileceği düşünülen birçok tepe tespit edilmiş ve bu tepelerin etrafından çanak çömlek parçaları toplanmıştır.

Ordu ilinde arkeolojik araştırmalar 1945 yılında İ.K. Kökten’in Doğu Karadeniz Bölgesi’nin kıyı kesiminde yaptığı yüzey araştırmaları sırasında başlamıştır. İ.K. Kökten Ordu ili Fatsa ilçesine bağlı Yüceler köyünde mağara ve kaya sığınakları tespit etmiştir. Bölgede yine Mehmet Özsait tarafından araştırmalar gerçekleştirilmiştir. M. Özsait araştırmalarını daha çok Mesudiye ilçesinde yoğunlaştırmıştır. Mesudiye yerleşmeleri ağırlıklı olarak tepe üstü ve yamaç yerleşmeleri ile tepe üstünde oluşmuş höyüklerdir. Bu yerleşmeler ağırlıklı olarak vadi ağzlarında, dere ve su kaynaklarının hâkim olduğu yamaçlarda kurulmuş ve oldukça korunaklı bir yapıya sahiptir.

Bunun dışında kot olarak yüksek düz bölgelerde höyük tipi yerleşmeler görülmektedir. Yine aynı şekilde nekropoller de yamaçlara kurulmuştur. Bölgede Roma mezarlıkları ağırlıklı olarak bulunmakta ve tümülüs geleneği de kendini göstermektedir. Araştırmalar sırasında Mesudiye bölgesinde çıkan malzemeler Demir Çağı’nın orta ve geç dönemlerine tarihlendirilmiştir. Elde edilen malzemelerin yapım tekniğine ve şekillerine bakıldığında yerel özelliğe sahip olduğu düşünülmektedir.

Ordu ilinde diğer önemli çalışmalar ise Ordu merkeze bağlı Bayadı köyü sınırları içerisinde bulunan Kurul Kalesi’nde S. Yücel Şenyurt tarafından 2010 yılında başlatılan kazı çalışmaları ve 2011 yılında A. Fatma Erol tarafından Fatsa ilçesinde bulunan Cıngırt Kalesi’nde yapılan çalışmalardır. Kurul ve Cıngırt

Kalelerinde elde edilen buluntular Helenistik Dönem (M.Ö. 330-30) içinde Doğu Karadeniz Bölgesi'ne hâkim olan Pontos Krallığı'nın son kralı VI. Mithradates Dönemine tarihlendirilmiştir.

Giresun ilinin coğrafi yapısı çalışmaların gerçekleştirilmesini zorlaştırmıştır. Ancak buna rağmen Salih Kaymakçı, M. Ertekin Doksanaltı, Erdoğan Aslan ve Mete İ. Miroğlu gibi araştırmacılar tarafından yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Giresun merkeze bağlı Camili köyünde bulunan Karadağ'da tespit edilen kaya sunağı, Alucra ilçesine bağlı İkiztepe ve Sivritepe tümölüsleri önemli arkeolojik alanlardır. Ayrıca Giresun Müze Müdürlüğü tarafından 1991 yılında Erikliman köyünde bir mezar üzerinde kazı çalışmaları yapılmış ve mezardan ölü kabı içinde yanmış insan kemikleri ve gözyaşı vazosu olabileceği düşünülen küçük bir vazo çıkarılmıştır.

Giresun'daki önemli bir arkeolojik çalışma da Gazanfer İltar başkanlığında Giresun Adası'nda başlatılan kazı çalışmalarıdır. Yapılan çalışmalar sonucunda adada Pontus İmparatorluğu döneminde yapıldığı tespit edilen savunma duvarı ve kilise kalıntısına ulaşılmıştır.

Trabzon ili, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin kuruluşu en eski ili olmasına ve birçok millete merkezlik yapmasına rağmen coğrafi yapı, bitki örtüsü ve kullanılan malzemeler burada arkeolojik çalışmaların yapımına engel teşkil etmiştir. Trabzon ilinde 1997 yılında İngiliz arkeolog P.M. Dolukanov tarafından yüzey araştırması gerçekleştirmiş ve Ağasar Vadisi'nde kaya sığınakları, çakmak taşından yapılmış yonga parçalarının yanında mikrolit ve kemik uçları bulmuştur. Yine 2018 yılında Ortahisar'da belediye binası yapımı sırasında dünyanın en eski limanlarından biri olduğu düşünülen bir liman kalıntısı ortaya çıkarılmıştır.

Rize ilinde ise kayda değer önemli bir arkeolojik çalışma yapılmamıştır. Ancak 2007 ve 2011 yılları arasında Çamlıhemşin ilçesine bağlı Dikkaya köyünde Rize Müze Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları esnasında Tunç Çağı'na tarihlendirilen bir el baltası bulunmuştur. Yine Çamlıhemşin'e bağlı bazı köylerde kaya sığınakları ve yapı kalıntıları keşfedilmiştir. İnsan eli ile genişletilen bu mağaralar Mezolitik Döneme tarihlendirilmişlerdir.

Artvin ili Yusufeli ilçesinde 1955 yılında yol yapımı esnasında bakırdan yapılmış el baltaları bulunmuştur. Bu baltalar M.Ö. 4000-3000 yıllarına tarihlendirilmiştir. 1967 yılında Borkça ilçesine bağlı Murgul Bucağı'nın Damarköyü'nde ise maden işlemede kullanıldığı düşünülen tahtadan oyulmuş 70-80 cm büyüklüğünde bir fırıncı küreği bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

APOLLONİOS, **Argonautika** (1.Basım), (Çev.Ari Çokona), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2018.

ARRİANUS, Lucius Flavius, **Karadeniz Seyahatnamesi**, (Çev. Murat Arslan), Odin yayıncılık, İstanbul,2005, s.129.

HERODOTOS, **Historia** (Tarih), (Çev. Mümtelim Ökmen), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017.

HOMEROS, **İlyada** (24.Basım), (Çev.A.Erhat-A.Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 2008.

KSENOPHON, **Anabasis- Onbinlerin Dönüşü** (2.Basım), (Çev. A.Çokona), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017.

STRABON, **Geographika** (8.Baskı), (Çev.A.Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015

YAŞLI PLİNUS, **Historia Naturalis** (1. Baskı), (Çev. İnanç Pastırmacı), VI,III, Say Yayınları, İstanbul, 2016.

PLİNUS, **Anadolu Mektupları**, (Çev. Levent Keskin), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2018.

Modern Kaynaklar

ACAR, Emel, “Giresun/Khalkeritis (Aretias) Adası Nekropolü ve İskeletlerin Paleoantropolojik Analizi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2015.

AK, Orhan Naci, **Rize Tarihi**, Halk Eğitim Merkezi Yayınları, Rize, 2004.

AKER, Elçin Zümrüt, “Orta ve Doğu Karadeniz Kalkınma Planlarının Tarihi Alt Yapısı”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2008.

AKTAŞ, Esen, “Antik Çağ’da Doğu Karadeniz Bölgesi Kıyı Yerleşmeleri ve Yerleşim Stratejileri”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

AKURGAL, Ekrem, “Pazarlı’da Çıkan Eserler Üzerinde Yeni Araştırmalar”, **Belleten**, C.II, Sayı 25, TTK Yayınları, Ankara, 1943.

AKYÜZ, Uğur Akyüz, KOLAĞASIOĞLU, Mustafa, ŞİRİN, O.Alper, “Samsun İli, Atakum İlçesi, Çakalca (Karadoğan Höyük) Kurupelit Kurtarma Kazısı 2009”, **19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu**, Samsun 2011, s. 117-134.
 AKYÜZ, Uğur, “Samsun-Kurupelit’de Ele Geçen Bir Grup Mezar Steli ve Çakalca-Karadoğan Höyük Üzerine Bir İnceleme”, **Kubaba**, Sayı,22, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2013, s.33-50.

ALKIM, U. Bahadır, “İslahiye ve Samsun Bölgesinde 1971 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XXXVI, Sayı 143, Ankara, 1972, s.422-426.

ALKIM, U. Bahadır, “İslahiye ve Samsun Bölgesinde 1972 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XXXVII, Sayı 147, Ankara, 1973, s.435-438.

ALKIM, U. Bahadır, “Tilmen Höyük ve Samsun Bölgesi Çalışmaları”, **TAD**, Sayı 20-2, Ankara, 1974, s.5-16. (1974a).

ALKIM, U. Bahadır, “İslahiye ve Samsun Bölgesinde 1973 Çalışmaları”, **Belleten**, C.XXXVIII, Sayı 151, Ankara, 1974, s.553-556. (1974b).

ALKIM, U. Bahadır, “Tilmen Höyük ve Samsun Bölgesi Çalışmaları”, **TAD**, Sayı 21-2, Ankara, 1975, s.23-28. (1975a).

ALKIM, U. Bahadır, “Samsun Bölgesi Araştırmaları (1973)”, **TAD**, Sayı 22-2, Ankara, 1975, s.5-12. (1975b)

ALKIM, U. Bahadır, “1975 Samsun Bölgesi Araştırmaları ve İkinci Dönem İkiztepe Kazısı”, **Belleten**, C.XL, Sayı 160, Ankara, 1976, s.717-719.

ALKIM, U. Bahadır, “1977 Dönemi İkiztepe Kazısı ve Samsun Bölgesi Araştırmaları”, **Belleten**, C.XLII, Sayı 167, Ankara, 1978, s.542-547.

ALKIM, U. Bahadır, ALKIM, Handan, BİLGİ, Önder, **İkiztepe - I / Birinci ve İkinci Dönem Kazıları (1974-1975)**, (1. Basım), TTK Yayınları, Ankara, 1988.

ALKIM, U. Bahadır, ALKIM, Handan, BİLGİ, Önder, **İkiztepe – II / Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Dönem Kazıları (1976-1980)**, (1. Basım), TTK Yayınları, Ankara, 2003.

ALKIM, Handan, “İkiztepe Geç Kalkolitik Çağ Keramiği”, **Anadolu Araştırmaları**, Ankara, 2012, Sayı.10, s.99 -117.

- ATALAY, İbrahim - MORTAN, Kenan, **Türkiye'nin Bölgesel Coğrafyası**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2003.
- ATASOY, Sümer, **Amisos Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent**, Samato Oto Yayınları, Samsun, 1997.
- ARSLAN, Murat, "Pontos'tan Karadeniz'e: Bin Adlandırmanın Ardındaki Ön Yargılar, Varsayımlar ve Gerçekler", **OLBA**, Sayı, 14, Mersin, 2006, s.75-91.
- 96-ARSLAN, Murat, "Kolkhis Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına Ait Bazı Notlar", **ASD**, Sayı.97, 2000, s.26-40.
- AYDIN, Mustafa, "Giresun Kalesi" **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı 12, Serander Yayınları, Trabzon, 2012, s.39-56.
- AYTEKİN, Osman, "Şavşat (Şatel) Kalesi 2007 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışması", **30. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 2008, s.61-70.
- BELLİ, Oktay, **Anadolu'da Kalay ve Bronzun Tarihçesi** (1.Baskı), Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- BİJİŞKYAN, Minas, **Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası** (Çev.H.Anreasyan), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1969.
- BİLGİN, Mehmet, **Doğu Karadeniz**, Ötüken Neşriyat Yayınevi, İstanbul, 2007.
- BİLGİN, Mehmet, **Doğu Karadeniz, Tarih, Kültür ve İnsan**, (1.Baskı), Serander Yayınevi, Trabzon, 2002.
- BİLGİ, Önder, ATASOY, Sümer, DÖNMEZ, Şevket, SUMMERER Latif, "Samsun (Amisos) Bölgesinin Kültürel Gelişimi Projesi İle İlgili Yüzey Araştırması-2000" **19. Araştırma sonuçları Toplantısı**, C.I. Ankara, 2001, s.279-296.
- BİLGİ, Önder, ATASOY, Sümer, DÖNMEZ, Şevket., Uluggergerli Emin, "Samsun İli 2002 Yılı Yüzey Araştırması", **21.Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.I, Ankara, 2003, s.87-96.
- BİLGİ Önder, "1981 Dönemi İkiztepe Kazıları" **IV. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1982, S.49-54.
- BİLGİ Önder, "İkiztepe Kazılarının 1982 Dönemi Sonuçları", **V. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1983, s.87-90.
- BİLGİ Önder, "İkiztepe Kazılarının 1983 Dönemi Sonuçları", **VI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1984, S.55-64.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1984 Dönemi Sonuçları”, **VII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1985, s.111-118.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1985 Dönemi Sonuçları”, **VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C.I. Ankara, 1986, 149-156.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1986 Dönemi Sonuçları”, **IX. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C.I. Ankara, 1987, s169-180.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1987 Dönemi Sonuçları ve Çevre Araştırmaları”, **X. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I .Ankara, 1988, s.201-210.

BİLGİ Önder, “Samsun-İkiztepe Kazılarının 1988 Dönemi Sonuçları ve Çevre Araştırmaları”, **XI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C.I. Ankara, 1989, s.211-220.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1989 Dönemi Sonuçları ve Restorasyon Çalışmaları”, **XII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1990, s.241-246.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1991 Dönemi Sonuçları ve Restorasyon Çalışmaları”, **XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1992, s.199-212.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1992 Dönemi Sonuçları”, **XV. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1993, s.235-244.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1993 Dönemi Sonuçları”, **XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I Ankara, 1994, s.141-160.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1994 Dönemi Sonuçları”, **XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1995, s.157-168.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1995 Dönemi Sonuçları”, **XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1996, s.145-162.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1996 Dönemi Sonuçları”, **XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1997, s.223-256.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1997 Dönemi Sonuçları”, **XX. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1998, s.485-506.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1998 Dönemi Sonuçları”, **XXI. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 1999, s.381-396.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 1999 Dönemi Sonuçları”, **XXII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2000, s.315-326.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2000 Dönemi Sonuçları”, **XXIII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2001, s.245-254.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2001 Dönemi Sonuçları”, **XXIV. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2002, s.17-28.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2002 Dönemi Sonuçları”, **XXV. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2003, s.155-164.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2003 Dönemi Sonuçları”, **XXVI. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2004, s.21-28.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2004 Dönemi Sonuçları”, **XXVII. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2005, s.29-36

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2005 Dönemi Sonuçları”, **XXVIII Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2006, s.117-122.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2006 Dönemi Sonuçları”, **XXIX. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. I. Ankara, 2007, s.273-278.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2007 Dönemi Sonuçları”, **XXX. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. IV. Ankara, 2008, s.327-336.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2008 Dönemi Sonuçları”, **XXXI. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. IV. Ankara, 2009, s.369-380.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2009 Dönemi Sonuçları”, **XXXII. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. IV. Ankara, 2010, s.440-445.

BİLGİ Önder, “İkiztepe Kazılarının 2010 Dönemi Sonuçları”, **XXXII. Kazi Sonuçları Toplantısı**, C. I Ankara, 2011, s.91-102.

BOSTAN, İdris ,” Rize” **İslam Ansiklopedisi**, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, C.35, s.147-151.

BURNEY, C.A. , “Northern Anatolia Before Classical Times”, **AS VI**, London, 1956, s.179-203.

CZİHON, Rainer M., “Oymaağaç-Vezirköprü Yüzey Araştırması 2006””, **25. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 2008, s.187-196.

CZİHON, Rainer M., YILMAZ M.A., “Vezirköprü/Oymaağaç (Nerik?) Projesi” **Anadolu’nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40. Yılı**, Ankara, 2014, s.339-346.

CEYLAN, Alparslan, “Arnuwanda - Asnunikal Dua Metni ve Tarihi Açından Değerlendirilmesi”, **A.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, Erzurum, 1996, s.1-7.

- ÇAKAN, İlker, **Karadeniz Bölgesi** (2.Baskı), Eser Ofset Matbaacılık, Samsun, 2005.
- ÇAPAR, Ömer, “Karadeniz’de En Eski Grek Yerleşmeleri” **DTCFD**, C.15, Sayı. 26, Ankara, 1991, s.303-327.
- ÇİLİNGİROĞLU, Altan, DERİN, Zafer, “Doğu Karadeniz Yüzey Araştırması”,**12. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1994, s.343-352.
- DEMİR, Muzaffer, “Antikçağda Bir Doğu Karadeniz Kavmi; Khalybler”, **Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri**, Giresun, 2008, s.67-84.
- DEMİR, Necati, **Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’nin Tarihi Alt Yapısı (Tarih-Etnik-Yapı-Dil-Kültür)**, Genelkurmay ATESE Yayınları, Ankara, 2005.
- DEMİRCİOĞLU, İsmail, “Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği)”,**BİLİG**, Sayı,31, 2004, s.71-84.
- DEMİREL, Serkan, “M.Ö. II. Binyılda Kuzey Anadolu (Karadeniz Bölgesi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.
- DREWS, Robert, “Karadeniz’de En Eski Grek Yerleşmeleri” (Çev. Ömer Çapar), **DDCFD**, C. XV, Sayı,26, Ankara,1991, s. 303-327.
- DOKSANALTI, M. Ertekin, ASLAN, Erdoğan, MİMİROĞLU, Mete İ., “Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, 2009”, **28. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C. 2, Ankara, 2010, s. 143-162.
- DOKSANALTI, M. Ertekin, ASLAN, Erdoğan, MİMİROĞLU, Mete İ., “Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010”, **29.Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.2, Ankara, 2011, s. 117- 147.
- DOKSANALTI, M. Ertekin, ASLAN, Erdoğan, MİMİROĞLU, Mete İ., “Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011”, **30. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.2, Ankara, 2012, s.197-211.
- DÖNMEZ, Şevket, ULUGERGERLİ E.U., “Akalan Arkeojeofizik Araştırmaları” **Anadolu Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2010, Sayı XIX/1. s. 13-39.
- DÖNMEZ, Şevket, “1997-1999 Yılları Arasında Yüzey Araştırmalarında İncelenen Samsun - Amasya İlleri İ.Ö. 2. Binyılı Yerleşmeleri” **Belleten**, C.LXV, Sayı.244, 2001, s. 873-930.

- DÖNMEZ, Şevket, “Orta Karadeniz Bölgesi’nin İlk Tunç Çağı II Öncesi Kültürel Gelişimi Üzerine Yeni Gözlemler” **KASB**, Ege Yayınları, Ankara, 2004, s.63-88.
- DÖNMEZ, Şevket, “Tunç Çağında Orta Karadeniz Bölgesi ve Kelkit Havzası Yerleşmeleri” **Belleten**, C. LXXII, Sayı.264, Ankara, 2008 s.413-430.
- DÖNMEZ, Şevket, ULUGERGERLİ, Emin U., “Akalan Arkeojeofizik Araştırmaları” **Anadolu Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2010, Sayı XIX/1. s.13-39.
- DÖNMEZ, Şevket, “Orta Karadeniz Bölgesinde Önemli Bir Demir Çağı Yerleşmesi: Ladik-Köyiçi Tepesi/Ikızarı” **Anadolu Araştırmaları**, Sayı 18/1, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.65-109
- DÖNMEZ, Şevket, “İlk Tunç Çağı II Öncesi Orta Karadeniz Bölgesi’nin Kültürel Gelişimi” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000, s.47.
- EMİR, Osman, **Prehistorik Dönemden Roma Dönemine Kadar Trabzon ve Çevresi** (1. Baskı), Serander Yayınları, Trabzon, 2011.
- ERHAT, Azra, Mitoloji Sözlüğü (6.Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- EROL, Ayşe Fatma, TAMER, Deniz, “Ordu-Fatsa Cıngırt Kayası Kazısı Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kabartmaları Kaseleri”, **Anadolu Dergisi**, Sayı,43, Ankara, 2017, s. 111-145.
- GEDİKOĞLU, Haydar, **Akçaabat Folkloru**, Akçaabat Kültür Yayınları, Trabzon, 1996.
- GÜNGÖRDÜ, Ersin, **Türkiye’nin Coğrafyası**, Asil Yayınevi, Ankara, 2006.
- GRAVES, Robert, **Yunan Mitleri** (2.Basım), (Çev. Uğur Akpur), Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- HARMANKAYA, Savaş, ERDOĞU, Burçin, **TAY Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 4a/4b: İlk Tunç Çağı**, Ege Yayınları, İstanbul, 2002.
- IŞIK, Adem, **Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi**, (1. Basım), TTK Yayınları, Ankara, 2001.
- IŞIK, Adem, “Karadeniz Bölgesinde Eskiçağ Halkları”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sakarya, 2008, Sayı 16, s. 177 – 183.
- İLTAR, Gazanfer, TEMÜR, Akın, “Doğu Karadeniz’de Antik Bir Yerleşim: Aretias / Khalkeritis Adası (Giresun Adası)”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, C.12, Sayı 24, Serander Yayınları, Trabzon, 2018, s.11-30.

- 351- KANSU, Şevket Aziz, “Anadolu Mezolitik Kültür Buluntuları”, **DTCF Dergisi**, C. II, Sayı:5, TTK Basımevi, Ankara, 1944, s. 673 -682.
- KARAGÖZ, İlyas, **Tarihsel Süreçte Trabzon Halkı**, Derya Kitabevi, (Ed. Ömer Şen), Trabzon, 1998.
- KAYA, Elmas, “Trabzon İl Merkezindeki Kurtarma Kazısında Ortaya Çıkan Buluntular”, **IX. Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, Ankara,1998, s.321-325.
- KAYMAKÇI, Salih, “Eskiçağda Kelkit Vadisi” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2013.
- KILIÇ, Sinan, “Ağasar Vadisi ve Çevresindeki arkeolojik Kalıntılar”, **Şalpazarı-Tarih-Kültür-İnsan**, Serander Yayınları, 2017, s.335-355.
- KILIÇ, Suat, “Artvin’de Bulunan Tunç el Baltaları” **Kıyı Dergisi**, Sayı 168, İstanbul, 2000, s.6-7.
- KINAL Firuzan, **Eski Anadolu Tarihi** (1. Baskı), TTK Yayınları, Ankara, 1998.
- KIZGUT, Rahim, “Eskiçağ Tarihinde Kolkhis Bölgesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2016.
- KIZILTAN Zeynep, “Samsun Bölgesi Yüzey Araştırmaları”, **Belleten**, C. LVI, Sayı 215, TTK Yayınları, Ankara, 1992, s. 213-241.
- KİNG, Charles, **Karadeniz**, Kitap Yayınevi (2.Baskı), İstanbul, 2015.
- KOÇAK, Özdemir, “Eskiçağ Tarihinde Sinope / Başlangıçtan M.S. 395 Yılına Kadar” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1993.
- KONYAR, Erkan, **Eski Anadolu Tarihi-I**, İstanbul Üniversitesi AUZEF, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- KOLAĞASIOĞLU, S. Mustafa, “Hitit Çağında Orta Karadeniz Bölgesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, 2009, s.35.
- KOŞAY, Hamit Z., “Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Pazarlı Hafriyatı”, **Belleten**, C.III, Sayı 9, TTK Yayınları, Ankara,1994, s.65-14.
- KÖKTEN, İ. Kılıç, “Kuzeydoğu Anadolu Prehistoryasında Bayburt Çevresinin Yeri”, **DTCFD**, C.III, Sayı.5, Ankara, 1945, s. 471-478.
- KÖKTEN, İ.K. , “Ünye’de Eski Taş Devrine (Paleolitik) Ait Yeni Buluntular”, **DTCF Dergisi**, C.XX, Sayı, 3-4,Ankara 1962, s. 275-279.

- KÖKTEN, İ.K, ÖZGÜÇ, N., ÖZGÜÇ, T., “Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Samsun Bölgesi Kazıları Hakkında İlk Kısa Rapor” **Belleten**, C.IX, Sayı.35, Ankara,1945,s.361-393.
- KÖROĞLU, Kemalettin, “1995 Yılı Artvin-Ardahan İlleri Yüzey Araştırması”, **14. Araştırma Sonucu Toplantısı**, Ankara, 1996, s.369-395.
- MEMİŞ, Ekrem, **Tarihi Coğrafyaya Giriş**, Ekin Kitabevi Yayınları (3. Baskı), Konya, 1990.
- MURAT, Leyla, “Hitit Dünyasında Gaşkaların Yeri” **III. Uluslararası Hititoloji Kongreleri Bildirileri** (Çorum 16-22 Eylül 1996), Ankara, 1998, s. 436-443.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, “Geçmişten Günümüze Giresun Adası”, **Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu**, Giresun Belediye Yayınları, Giresun, 2018, s.40-54.
- ÖZDEMİR, Halit, **Artvin Tarihi**, Ajans Ege Matbaacılık, Ankara, 2002
- ÖZDEMİR, Mustafa, **Bolaman Çayı Havzası Coğrafyası** (1.Baskı), TTK Yayınevi, Ankara, 2006.
- ÖZGÜÇ, Tahsin, “Samsun Hafriyatının 1941-1942 Neticeleri”, **Türk Tarih Kongresi, III**, TTK Yayınları, Ankara, 1948, s.393-419.
- ÖZSAİT Mehmet, “1986-1993 Yılları Arasında Samsun-Ladik Çevresi Yüzey Araştırmaları”, **12. TTK. Kong-I**, TTK Yayınları, Ankara, 1999,s.35-40.
- ÖZSAİT, Mehmet, “1986 Yılı Amasya-Ladik Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları” **5.Araştırma Sonuçları Toplantısı Sonuçları**, C.II, Ankara,1987, s.239-256.
- ÖZSAİT, Mehmet, “1990 Yılı Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları”, **9. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1991, s.357-374.
- ÖZSAİT, Mehmet, “1991 Yılı Ordu-Mesudiye ve Sivas - Koyulhisar Yüzey Araştırmaları” **10. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1992, s.311-330.
- ÖZSAİT, Mehmet, “1992 Yılı Ordu-Mesudiye ve Sivas - Koyulhisar Yüzey Araştırmaları” **11. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1993, s.285-300.
- ÖZSAİT, Mehmet, “1993 Yılı Ordu-Mesudiye ve Sivas - Koyulhisar Yüzey Araştırmaları” **12. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1994, s. 459-482.
- ÖZSAİT, Mehmet, “2001 Yılı Samsun ve Amasya Yüzey Araştırmaları”, **20. Araştırma sonuçları Toplantısı Sonuçları**, Ankara, 2002, C.II, s.127-140.

- ÖZSAİT, Mehmet, “2002 Yılı Samsun-Amasya Yüzey Araştırmalarının İlk Sonuçları”, **21. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.II, Ankara, 2004, s.273-284.
- ÖZSAİT, Mehmet, “2003 Yılı Amasya, Samsun ve Ordu İlleri Yüzey Araştırmaları”, **22. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.II, Konya, 2004, s.263-274.
- ÖZSAİT, Mehmet, “İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, Trabzon, 1998, s.35-46.
- PEKŞEN, Okay, “Giresun İli Eskiçağ Tarihi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 2012.
- PULLU, Serkan, “Kimmer Kadınları Amazonlar: Karadeniz’de Proto-Türk İzleri” **Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri**, Giresun Belediyesi Yayınları, Giresun, 2008, s.55-66.
- ŞENYURT, Yücel S., AKÇAY, Atakan, BULUT, Emirhan, “Kurul Kalesi 2016 yılı Kazı Çalışmaları”, **39. Kazı Çalışmaları Toplantısı Sonuçları**, C.III, Ankara, 2017, s.133-146.
- ŞENYURT, Yücel S., ZOROĞLU, Umut, “Kurul Kalesi Helenistik Dönem Metal silahları Üzerine Bir Ön Değerlendirme”, **CEDRUS**, C.VI, Antalya, 2018, s.181-196.
- ŞENYURT, Yücel S., AKÇAY, Atakan, “Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön Değerlendirmeler”, **OLBA**, Sayı 6, Mersin, 2016, s.221-248.
- TARHAN, M. Taner, “Eskiçağ’da Kimmerler Problemi”, **VII. Türk Tarih Kongresi** (Ankara 11-15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler III, Ankara, 1979, s.355-360.
- TARHAN,, M. Taner, “Ön Asya’daki İlk Türkler Kimmerler ve İskitler” , **Türkler** C.I, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, s.904-921.
- TAŞDÖNER, Kevser, “Hititlerin Tarihinde Gaşkaların Rolü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2005, s.93-94.
- TEKİN, Oğuz, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- TEMÜR, Akın “Antik Çağdan Günümüze Amazonlar”, **Samsun Sempozyumu C.I** (13-16 Ekim 2011), Samsun Valiliği Yayınları, Samsun, 2011, s.69-81.

TELLİOĞLU, İbrahim, **Osmanlı Hakimiyetine Kadar Karadeniz’de Türkler** (1.Baskı), Serander Yayınları, Trabzon, 2004.

TELLİOĞLU, İbrahim, “Doğu Karadeniz Bölgesinin Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında Bir Değerlendirme”, **Türkish Studies**, c. I, Sayı.4, İstanbul, 2007, s. 654-664.

TUNA, Celal, **İkiztepe Yapıları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları (1.Baskı), İstanbul, 2008.

TÜRKER, Atila, “Samsun Bölgesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2015 Yılı Çalışmaları: İlkadım ve Canik Lokaliteleri”, **34. Araştırma sonuçları Toplantısı**, C.I, Ankara, 2016, s.391-404.

TÜRKER, Atila, “Samsun Bölgesi 2016 Yılı Prehistorik ve Prehistorik Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması Sonuç Raporu”, **35. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.1, Ankara, 2017, s.117-146.

UZUN, Ali, “Doğu Karadeniz Kıyı Kuşağında Coğrafi Yapı ve Sel İlişkisi”, **TMMOB AFET SEMPOZYUMU Bildiriler Kitabı**, Mattek Matbaacılık, 2007, s.387-393.

ÜNAN, Serdar, “Samsun ve Çevresi Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri (MÖ. III. Bin – MS. IV.YY)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2010.

ÜNAN, Serdar, “Samsun- Dondortepe (Hacı İsmail) Tümülüsü”, **MASROP**, Sayı 4, s.1-28.

ÜNSAL, Veli, “Doğu Karadeniz’in Tarihi Coğrafyası”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.VIII, Sayı 2, Erzurum, 2006, s.129-144.

YAKAR Jak, DİNÇOL Ali M., “Nerik Şehrinin Yeri Hakkında / The Theories on the Localization of Nerik Reconsidered”. **Belleten**, C.XXXVIII, Sayı.152, TTK Yayınları, Ankara, 1974, s.563–582.

YAMAN, İraz Aslı, “Türkiye’deki Paleolitik Endüstrilerin Yapay Katlaşım Denemesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015, s.169.

YALÇIN, Ünsal, “Anadolu’da Demir, Demir Madenciliğinin Gelişimi” **Arkeoatlas**, Sayı,3, İstanbul, 2004. s. 94-101.

YILDIRIM, Ertaç, “Ordu/Fatsa Cıngirt Kayası Kazısı 2012-2014 Metal Buluntuları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

YILMAZ, Mehmet Ali, “Demir Çağı’nda Samsun: Kazılar ve Yüzey Araştırmaları Işığında Genel Bir Bakış”, **Samsun Sempozyumu**, C.I, Samsun, 2011, s.100-115.

YİĞİTPAŞA, Davut, “Samsun/Kavak Kaledoruğu Yerleşmesi Temizlik Çalışmaları”, **Uluslararası Amisos Dergisi**, C.II, Sayı:2, Ankara, 2017, s.109-117.

ZEHİROĞLU, Ahmet Mican, **Antik Çağlarda Doğu Karadeniz** (1.Basım), Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul, 1999.

Elektronik Kaynaklar

<http://tayproject.org>

<http://savsat.bel.tr/yazilar/savsat-satlel-kalesi/199>

<http://rizemuzesi.gov.tr/TR-153778/mudurlugumuz-bilimsel-muze-arastirmasi.html>

<http://www.pazar53.com/rizede-arkeolojik-calismalar-4831h.htm>

<https://www.arkeolojikh Haber.com/haber-trabzonda-insaat-alanindan-bizans-keramigi-cikti-15386>

<https://www.aksam.com.tr/guncel/trabzonda-dunyanin-en-eski-liman-yapilarindan-birine-rastlanildi/haber-783118>

<http://www.ordukulturturizm.gov.tr/TR-130678/kurul-kalesi-yerleskesi---ordu.html>

<http://vezirkopru.meb.gov.tr/www/kultur-sanat-ve-turizm/icerik/33>

<http://www.vezirkoprum.com/vezirkopru-esenkoy-kaya-mezarlari>

<http://www.nerik.de/oezet/onlineyayinlari.php?artikelid=93&abschnitt=528>

<http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/nerik---zalpa>

http://www.vezirkopru.gov.tr/sayfalar/tarihce_oymaagac.html

<http://www.vezirkopru.gov.tr/antik-kentler>

<http://budakdere koyu dernegi.blogspot.com/2010/03/budakdere-koyunun-tarihcesi.html>

<http://www.nerik.de>

<http://www.ulukoy.net/samsun-ladik-tanitim/1193>

<https://www.samsun.com.tr/konum.aspx?id=441#.XJIuJskzbcs>

<http://www.kadef.org.tr/sayfa.php?sayfaid=2283>

<http://www.kadef.org.tr/sayfa.php?sayfaid=2281>

<http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR-59717/kale-dorugu-hoyugu.html>

<https://www.arkeolojikh Haber.com/haber-samsun-tarihi-eser-envanteri-892>

<http://samsun01.blogcu.com/kultur-ve-tabiati-varliklari-havza/342272>

<http://samsun01.blogcu.com/kultur-ve-tabiata-varliklari-havza/342272>
<https://www.gazetegercek.com.tr/define-avcilari-samsun-da-tam-16-tarihi-bolgeyi-tahrip-etti/66481>
<http://samsunkulturturizm.gov.tr/TR-216942/sivri-tepe.html>
<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/samsun-havza-taskaracaoren-koyu-haritasi.html>
<http://www.haberexpres.com.tr/carsamba-tarihi-eserleri-ilgi-bekliyor-18621h.htm>
<http://www.carsamba.gov.tr/kultur-ve-turizm>
<http://samsunkulturturizm.gov.tr/TR-216807/kolay-turizm-merkezi-asarkale-ve-kaya-mezarlari.html>
<https://www.samsungazetesi.com/samsun-tarih-bafra-asar-kale-ve-kaya-mezarlari-resimleri,6640.html>
<https://www.samsun.com.tr/konum.aspx?id=134#.XIjg1skzbcs>
<https://www.haberler.com/defineciler-sucustu-yakalandi-4-4707700-haberi>
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/samsun/gezilecekyer/amisos-tepesi>
<https://www.samsun.com.tr/konum.aspx?id=43#.XIelt8kzbcs>
<https://www.turkish-media.com/forum/topic/179588-amisos-samsun-antik-kenti>
<http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/amisos-hazineleri-doneminin-cok-onunde-altin-islemeciligi-ile-dikkat-cekıyor>
<https://www.gazetegercek.com.tr/samsun-daki-o-hoyuk-tarihi-ve-hikayesi-ile-dikkati-cekıyor/70351>
<http://www.bafra.bel.tr>

EKLER

Haritalar

Harita-1: Orta Ve Doğu Karadeniz Bölgesi

Kaynak: <http://cografyabilimi.net>

Harita-2: Samsun İline Ait Fiziki Harita

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr>

Harita-3: Ordu İline Ait Fiziki Harita

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr>

Harita-4: Giresun İline Ait Fiziki Harita

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr>

Harita-5: Trabzon İline Ait Fiziki Harita

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr>

Harita-6: Rize İline Ait Fiziki Harita

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr>

Harita-7: Artvin İline Ait Fiziki Harita

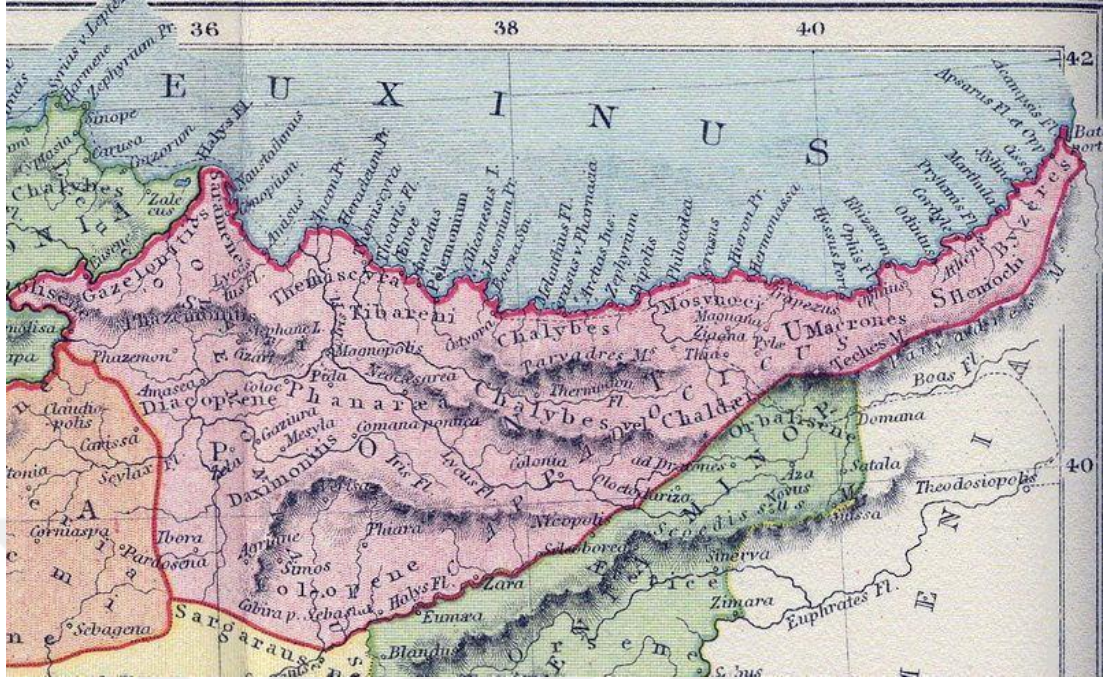
Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr>

Harita-8: Antikçağ'da Karadeniz ve Anadolu Yerleşmeleri

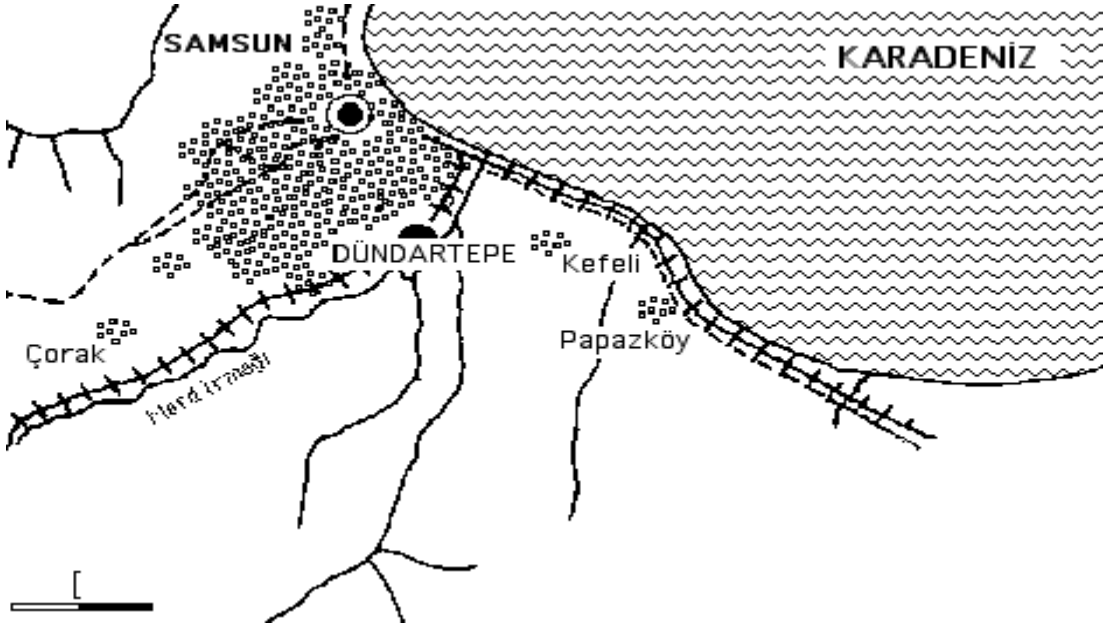
Kaynak: Ahmet Ünal- Hititler Devrinde Anadolu.

Harita-9: Antikçağ'da Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi

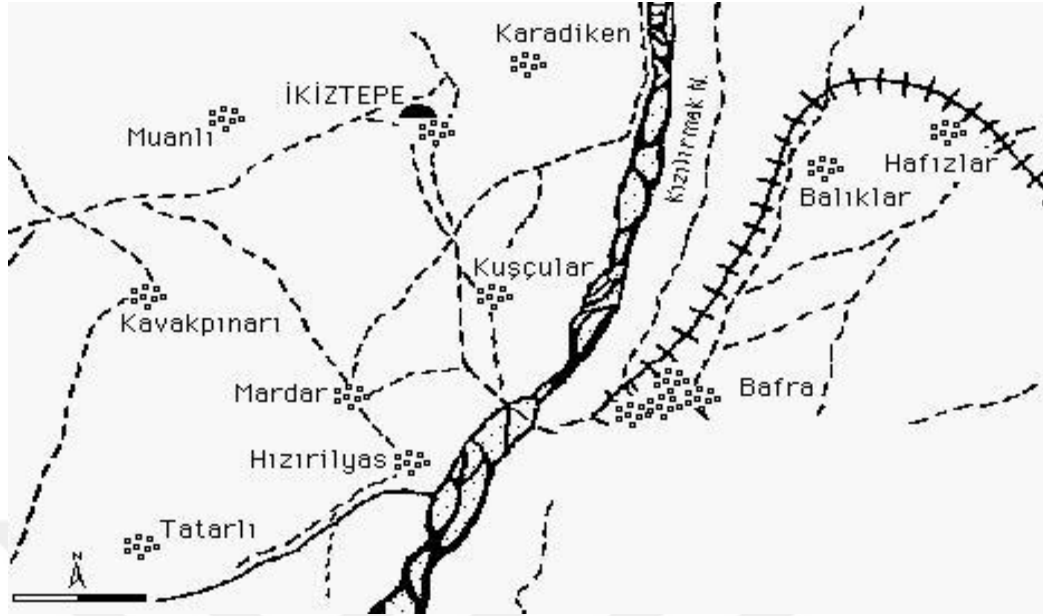
Kaynak: <http://ozhanozturk.com>

Harita-10: Samsun Dündartepe

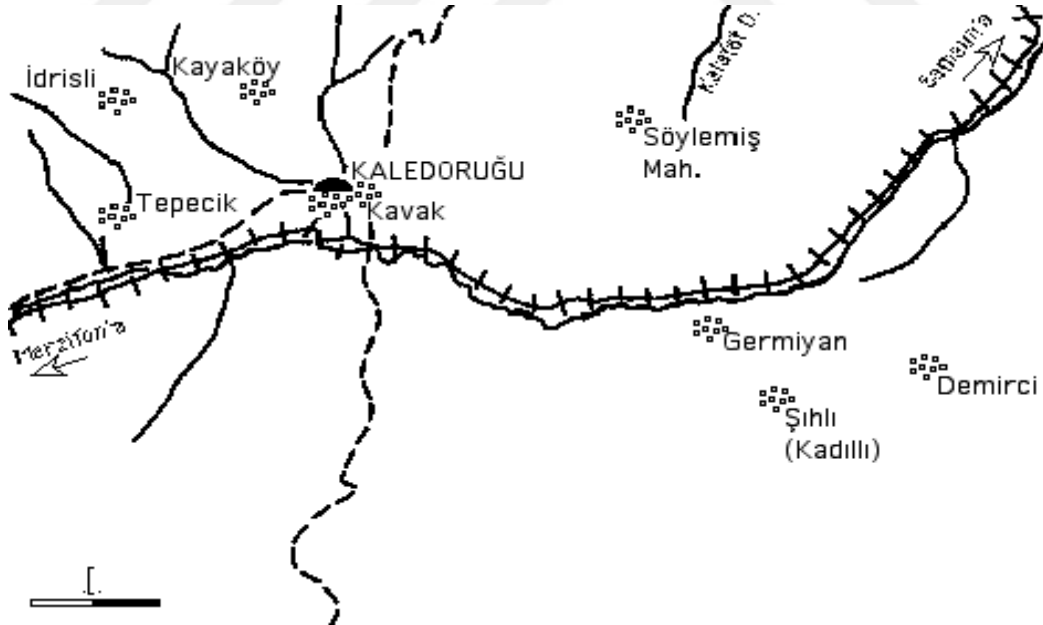
Kaynak: www.tay.com.tr –Erişim Tarihi 22.05.2019.

Harita-11: Samsun / Bafra / İkiztepe Höyüğü

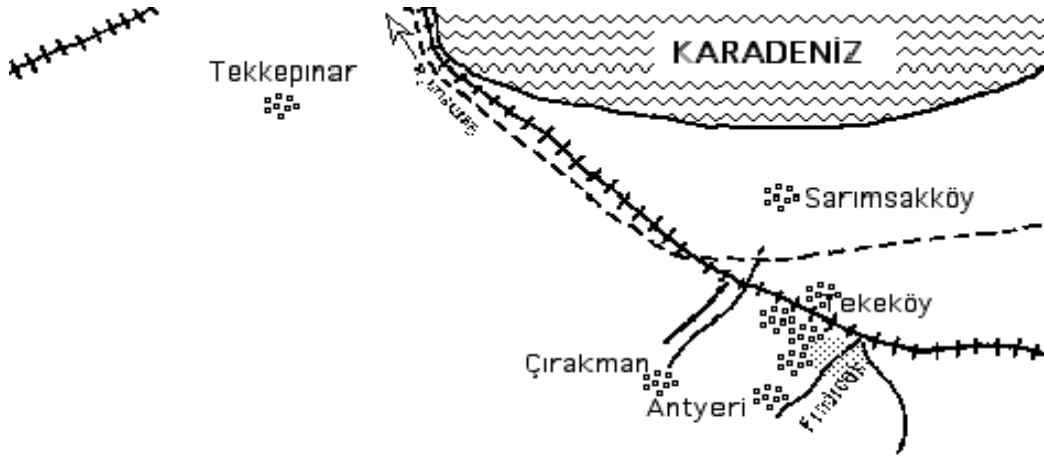
Kaynak: <http://www.angelfire.com> Erişim Tarihi 05.05.2019.

Harita-12: Samsun / Kavak / Kaledoruğu Höyüğü

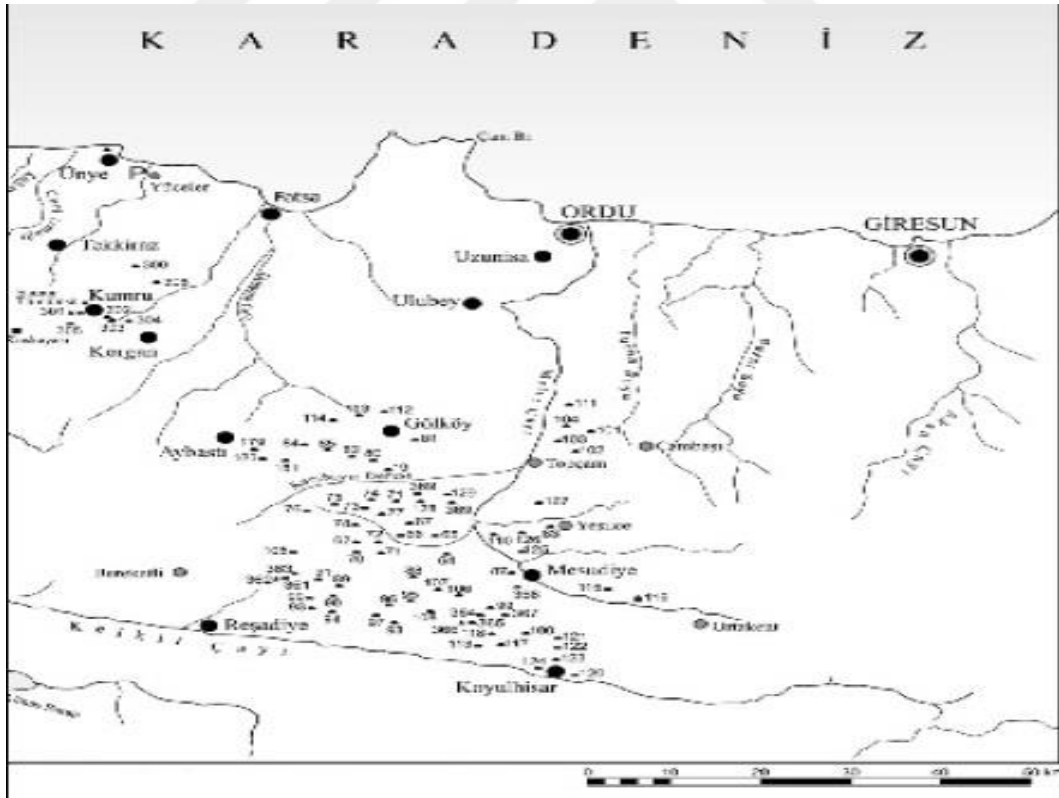
Kaynak: www.tay.com.tr –Erişim Tarihi 22.05.2019.

Harita-13: Samsun / Tekkeköy / Tekkeköy Mezarlık Alanı

Kaynak: www.tay.com.tr –Erişim Tarihi 22.05.2019.

Harita-14: Ordu İli Arkeolojik Alanlar

Kaynak: Özseit 2004 – Erişim Tarihi 01.02.2019.

Fotoğraflar

Resim – 1: Samsun Merkez Göktepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 2: Samsun Merkez Dündartepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 3: Alaçam Sivritepe.

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 4: Alaçam Gökçeboğaz

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 5: Asarcık Horozun Tepe Tümölüsü

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 6: Bafra Delikli (Tepecik) Tepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019

. Resim – 7: Bafra Paşaseyh

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 8: Bafra Kelbeştepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 9: Bafra Elmacıktepe

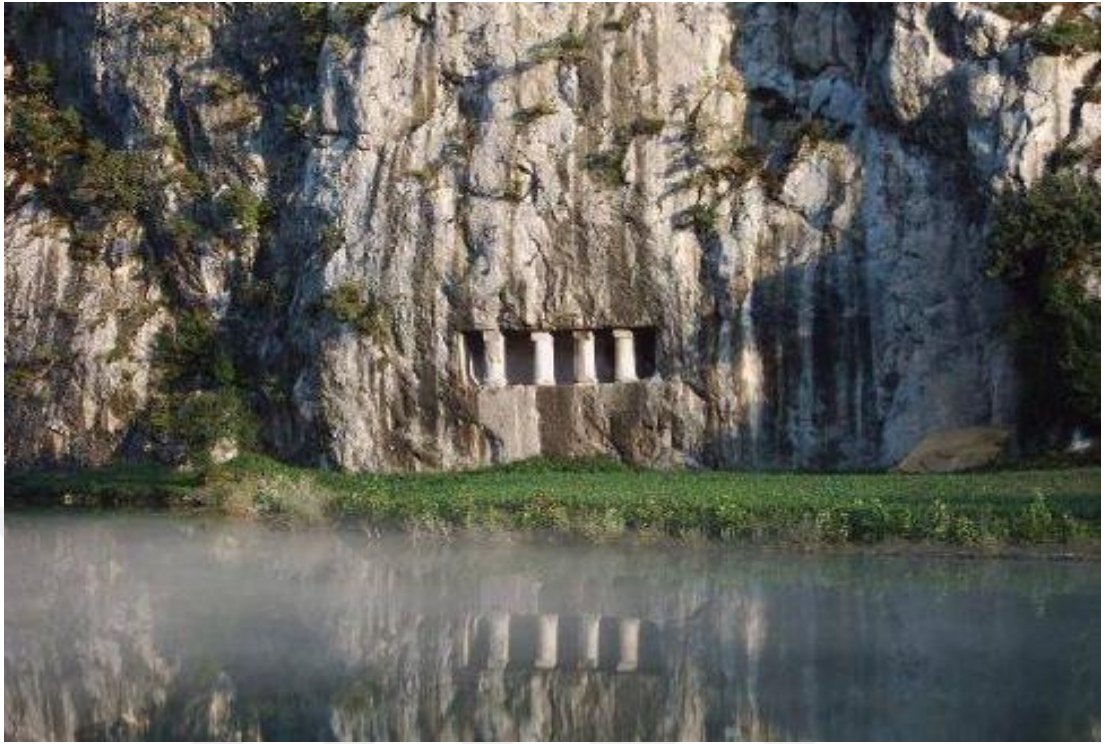
Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 10: Bafra Azaytepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 11: Bafra Asarkale

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 12: Bafra İıkiztepe. Dönemi Temsil Eden Yapı

Kaynak: Fatih Dizdar 06.06.2019.

Resim 13: Bafra İkiztepe Kazı Alanı

Kaynak: Fatih Dizdar 06.06.2019.

Resim – 14: Havza Taşkaracaören

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 15: Havza Şeyhsafı Höyüktepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 16: Havza Patlanguçtepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 17: Havza Ören Tepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 18: Havza Manevratepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 19: Havza Kayalı Tepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 20: Havza Garco Tepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 21: Havza Dökmetepe-1

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 22: Kavak Kaleyeri Tepesi

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 23: Kavak Kaledoruğu

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 24: Kavak Hacıbaba Tepesi

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 25: Kavak Danabasan Tepesi

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 26: Ladik Kyici Tepesi

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 27: Ladik Kümbet Tepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 28: Ladik Kaletepe – 1

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 29: Ladik Kaletepe – 2

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 30: Ladik İnkaya

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 31: Vezirköprü Oymaağaç

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 32: Vezirköprü Kurudere Mevkii

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 33: Vezirköprü Keltepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 34: Vezirköprü Halkahavli Esenkaya Kaya Mezarı

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim – 35: Vezirköprü Çörlen Tepe

Kaynak: www.tay.com.tr Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Resim-36: Kurul Kalesi

Kaynak: Fatih Dizdar 12.09.2018.

Resim-37 : Kurul Kalesi Sunak Alanı

Kaynak: Fatih Dizdar 12.09.2018.

Resim-38: Kurul Kalesi Vazo Örnekleri (M.Ö.120-63)

Kaynak: Ordu Müzesi / Fatih Dizdar 12.09.2018.

Resim-39: Kurul Kalesi Kase Örneği (M.Ö: 120-63)

Kaynak: Ordu Müzesi / Fatih Dizdar 12.09.2018.

Resim 40: Mesudiye-Buzluk Çanak Çömlek Örneği

Kaynak: M. Özsait 2004.

Resim 41: Mesudiye-Gölyazı Çanak Çömlek Örneği

Kaynak: M. Özsait 2004.

Resim 42: Mesudiye-Kırantarla Çanak Çömlek Örneği

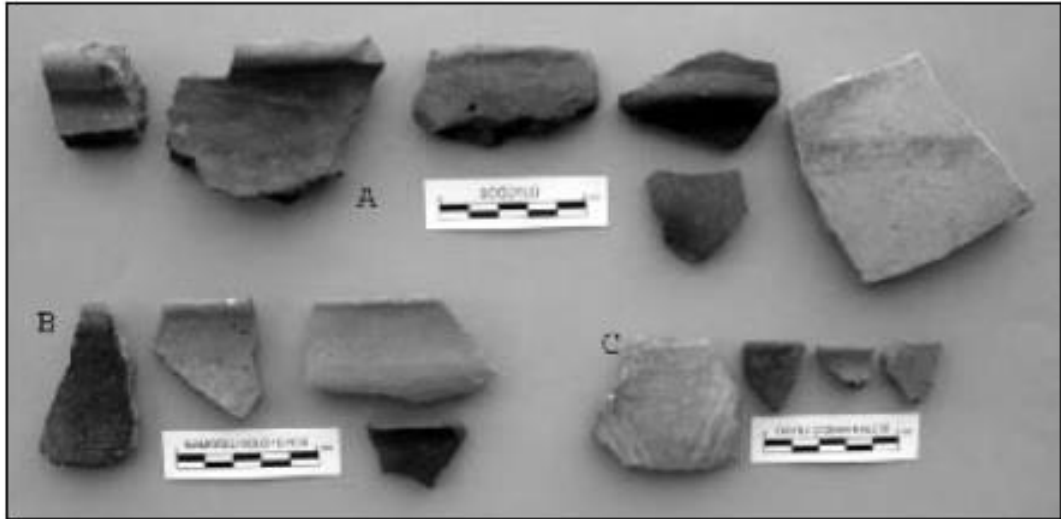
Kaynak: M. Özsait 2004.

Resim 43: Mesudiye-Geldişer anak ömlek Örneği

Kaynak: M. Özsait 2004.

Resim 44: Mesudiye-İmamoğlu Tepesi anak ömlek Örneği

Kaynak: M. Özsait 2004.

Resim 45: Giresun Adası Kazı Alanı

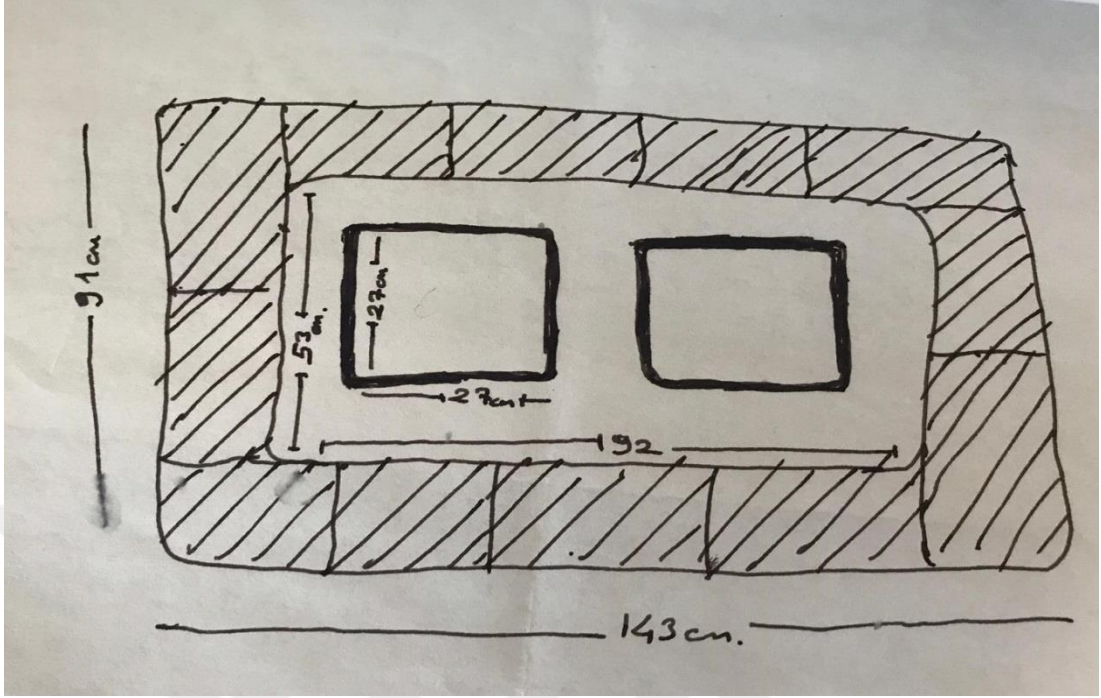
Kaynak: Fatih Dizdar 15.07.2018.

Resim 46: Giresun Adası Kazı Alanında Bulunan Amforalar.

Kaynak: Fatih Dizdar 15.07.2018.

Resim 47: Erikliman Mezarlık Alanı Çizim

Kaynak: Giresun Müze Arşivi Erişim 20.05.2019.

Resim 48: Erikliman Küp Örneği

Kaynak: Giresun Müzesi Fatih Dizdar 20.05.2019.

Resim 49: Erikliman Ölü Kabı ve Kemikler

Kaynak: Giresun Müzesi Fatih Dizdar 20.05.2019.

Resim- 50: Şavşat Kalesi Vazo Örneği

Kaynak: Rize Müzesi / Fatih Dizdar 16.10.2018.

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Giresun iline bağlı Dereli ilçesi Kızıлтаş köyünde doğdum. İlkokulu doğduğum köyde okudum. Ortaokulu Bulancak Yunus Emre İlköğretim Okulu'nda, Liseyi Bulancak Lisesi'nde okudum. 2005 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği bölümünü kazandım. 2010 yılında bu bölümden mezun oldum. 2011 yılında özel bir eğitim kurumunda kurucu-tarih öğretmeni olarak çalışmaya başladım ve hala o görevi sürdürmekteyim. Yine Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'nde Sosyal Hizmet Bölümü'nde son sınıf öğrencisiyim.

